

Archeo-rapport 490: Het archeologisch onderzoek aan de Grote Markt te Poperinge

Vanessa Vander Ginst

Tienen, 2021
Studiebureau Archeologie bvba

Colofon

Archeo-rapport 490: Het archeologisch onderzoek aan de Grote Markt te Poperinge

Opdrachtgever:	Community Building Invest
Projectleiding:	Vanessa Vander Ginst
Leidinggevend archeoloog:	Vanessa Vander Ginst
Auteur:	Vanessa Vander Ginst
Plannen:	Wouter Yperman
Tekeningen:	Hanne Yperman
Foto's :	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2021/12.825/2

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2021, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoudstafel

Inhoudstafel

Administratieve fiche

1	Inleiding	2
	1.1 aanleiding en situering	2
	1.2 Historische voorkennis	3
	1.3 Lithostratigrafische en bodemkundige opbouw	8
	1.4 Archeologische voorkennis	11
	1.4.1 Centrale archeologische inventaris	11
	1.4.2 Archeologisch vooronderzoek op het projectgebied	13
	1.4 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen	18
2	Werkmethode	20
	2.1 Terreinwerk	21
	2.2 Vondstmateriaal	21
	2.3 Natuurwetenschappelijk onderzoek	23
	Bulkstalen voor macroresten	23
	Pollenstalen	23
	Dendrochronologie	23
	14C-datering	23
3	Analyse	24
	3.1 Allesporenplannen	24
	3.2 Profiel	29
	3.3 19 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	32
	3.4 Nieuwe tijd	36
	3.4.1 Muren en structuren	36
	3.4.2 Leerlooierskuipen	48
	3.4.3 Mogelijk gerelateerde sporen	49
	3.5 Late middeleeuwen	58
	3.5.1 Kuilen	
	KUIL S139	58
	KUIL S159 (=S285)	60
	KUIL S223	64
	KUIL S395	64
	KUIL S182	70
	KUIL S93	71
	KUILEN S401 (=S163) - S424 - S404 - S406 - S408	74
	KUILEN S410 - S412 (=S362) - S420	82
	KUIL S418 (=S345)	88
	KUIL S207	90
	3.5.2 Greppels/grachten	91
	GRACHTEN S181 (=S90)-S430-S446-S426 - GREPPEL S185-422	91
	GREPPEL S397 (= S253 = S303 = S305)	104

4	Synthese	108
	4.1 Synthese	108
	4.2 Beantwoording onderzoeksvragen	118

Administratieve fiche

Site	Poperinge - Grote Markt 29 en Veurnestraat 10-16
Locatie	West-Vlaanderen, Poperinge Grote Markt 29 en Veurnestraat 10-16
Lambert 72- coördinaten	9010: 34372.1680, 173046.6930 9020:34345.7260, 173043.8920 9030: 34342.3110, 173079.6680 9040: 34386.4040, 173075,3360
Oppervlakte projectgebied	0,15 ha.
Kadastergegevens	Poperinge, Afdeling: 1 sectie: F percelen: 657p (partim), 657l, 658l en 659f
Opdrachtgever	Community Building Invest Heistlaan 185, 8301 Knokke-Heist
Vergunningsnummer	2016/254
Vergunningshouder	Vanessa Vander Ginst
Opgraafteam	Vanessa Vander Ginst Wouter Yperman Laurane Dupont Sara Jacquemeins Nevzat Bayrak
Bijzondere voorwaarden	Zie bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Poperinge-Grote Markt 29 , site 'Belfort'
Termijn veldwerk	17-8-2016 tem 3-2-2017
Aard van de bedreiging	Bouw van assistentiewoningen en een ondergrondse parkeergarage (1500 m2).
Archeologische verwachting	Het projectgebied ligt binnen het historische centrum van de stad Poperinge, aan de Grote Markt. In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied vonden reeds meerdere archeologische onderzoeken plaats.
Wetenschappelijke begeleiding	Archeo7

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en situering

In het kader van de bouw van assistentiewoningen met een ondergrondse parkeergarage en na een positief vooronderzoek (vergunningsnummer 2016/004) adviseerde Onroerend Erfgoed een archeologische opgraving op een terrein met een oppervlakte van ca. 1500 m² gelegen aan de Veurnestraat 10-16 te Poperinge. Het veldwerk werd door Studiebureau Archeologie bvba gefaseerd uitgevoerd tussen 17-8-2016 tem 3-2-2017.

Het terrein ligt binnen de historische stadskern van Poperinge zoals afgebakend door Onroerend Erfgoed¹ en is kadastraal gekend als Poperinge, afdeling 1, sectie F, percelen 675p (partim), 657l, 658l en 659f (fig. 1.1 en 1.2).

Geo-archeologisch gezien is het projectgebied gesitueerd in de zandleemstreek.

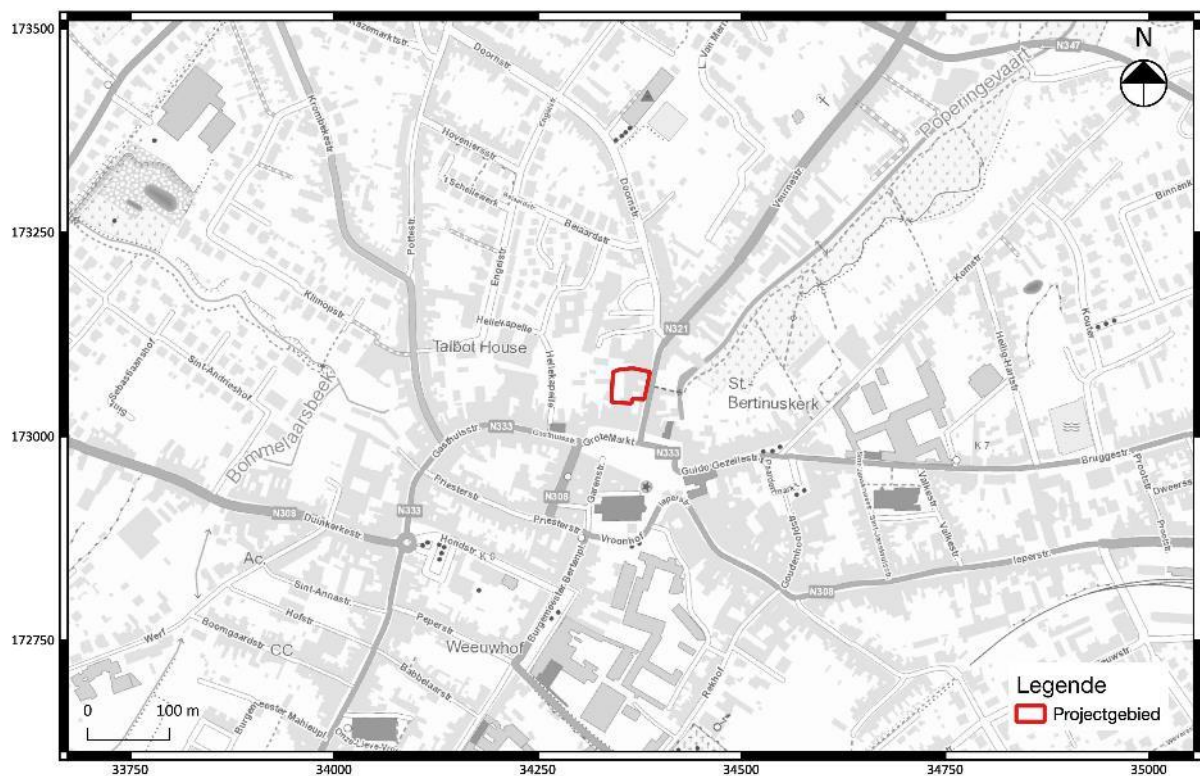

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/300515>

Het archeologisch onderzoek aan de Grote Markt te Poperinge

Vanaf het einde van de 15de eeuw tot het einde van de 17de eeuw brak er een periode van verval aan, met aan het begin van de 18de eeuw weer een opbloei.

De oostzijde van de Veurnestraat ligt aan de Poperingevaart. Deze zone vormt de pre-industriezone van Poperinge, met de voormalige inplanting van brouwerijen, een pottenbakkerij, blekerij, leerlooierij, tabaksfabriek, kuiperij en papierfabriek.

Historische bronnen maken meer specifiek gewag van leerlooiersactiviteiten in de Veurnestraat ter hoogte van het projectgebied⁵. Dit kan o.m. afgeleid worden uit een tekst uit 1526. Een verkoopsakte uit 1725 bevestigt eveneens de aanwezigheid van leerlooiers ter hoogte van het projectgebied. Er zouden in Poperinge zes leerlooiers actief geweest zijn die zowel koe-, paarden als kalfsvellen behandelen⁶. Nog tot in de eerste helft van de 19de eeuw zouden er leerlooiers actief gebleven zijn⁷.

Volgens cartografische bronnen is het projectgebied minstens vanaf de tweede helft van de 16de eeuw (deels) bebouwd geweest. Op de kaart van Poperinge van Jacob Van Deventer (1550-1565) is bebouwing geschetst die zich lijkt te concentreren aan de zijde van de Grote Markt en de Veurnestraat (fig. 1.3). Ook op de kaarten van Ferraris (1771-1777), Buurtwegen (1841), Popp (1842-1879) en Vandermaelen (1846-1854) is enkel vrij ondiepe bewoning aan de straatzijde (Veurnestraat) afgebeeld (fig. 1.4 t.e.m. 1.7). Op Buurtwegen en Vandermaelen is ook een indeling met percellering weergegeven op het terrein. Ook op het Primitief kadaster is bebouwing langs de straatzijde weergegeven (fig. 1.8).

Volgens de informatie in de bijzondere voorwaarden werd de Veurnestraat in de 19de eeuw verbreed bij de aanleg van een tramlijn⁸. Op een luchtfoto van 1926 is een tramspoor zichtbaar aan de westzijde van de Veurnestraat (fig. 1.9).

Nog in de bijzondere voorwaarden wordt melding gemaakt van een gebouw dat op een Duits plan van WOI werd weergegeven op de plaats van de voormalige feestzaal. Het is echter onduidelijk of het om een tijdelijke barak ging of om een effectief gebouw.

Enkele huizen in de Veurnestraat zouden oorlogsschade opgelopen hebben. Voor de betreffende panden lijkt dit niet het geval geweest te zijn.

⁵ uit Bot 2017: 18.

⁶ uit Bot 2017: 18.

⁷ uit Bot 2017: 18.

⁸ zie ook <http://www.westhoekverbeeldt.be/afbeelding/77bc42aa-bbc5-11e3-b8f0-1f4f2d1670f9>

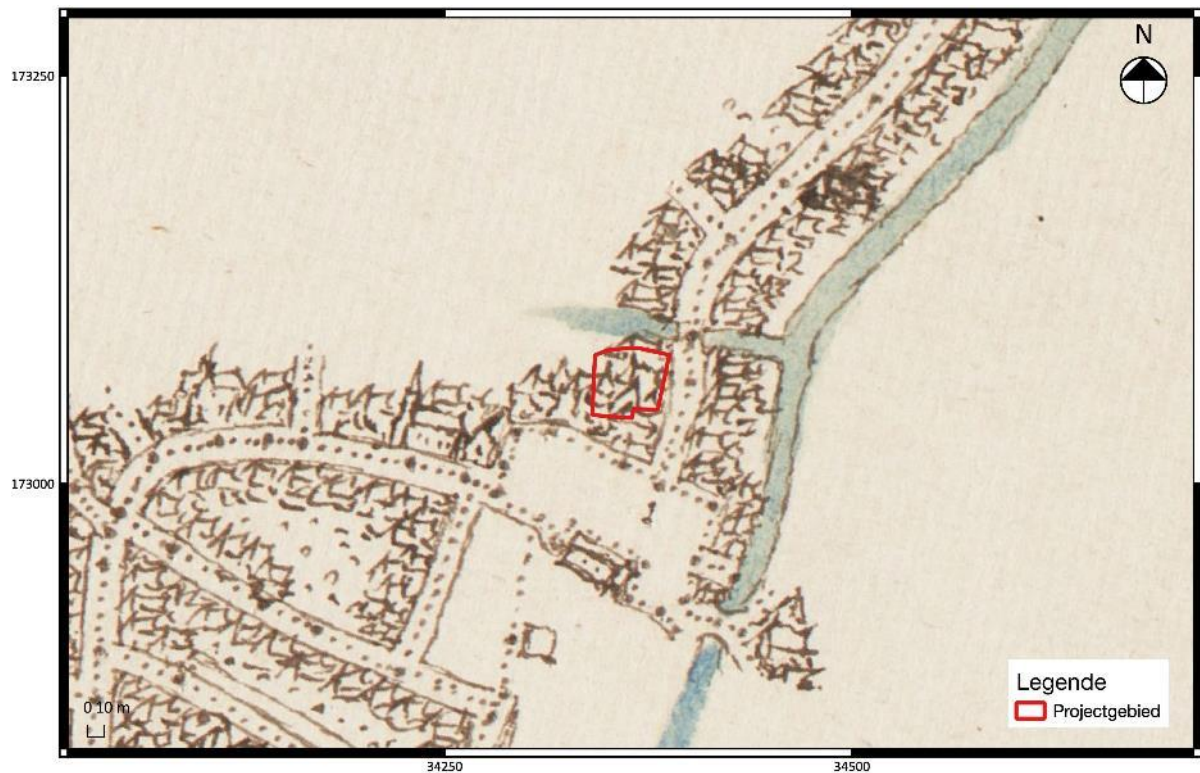

Fig. 1.3: Uittreksel uit de kaart van Deventer 1550-1565⁹.

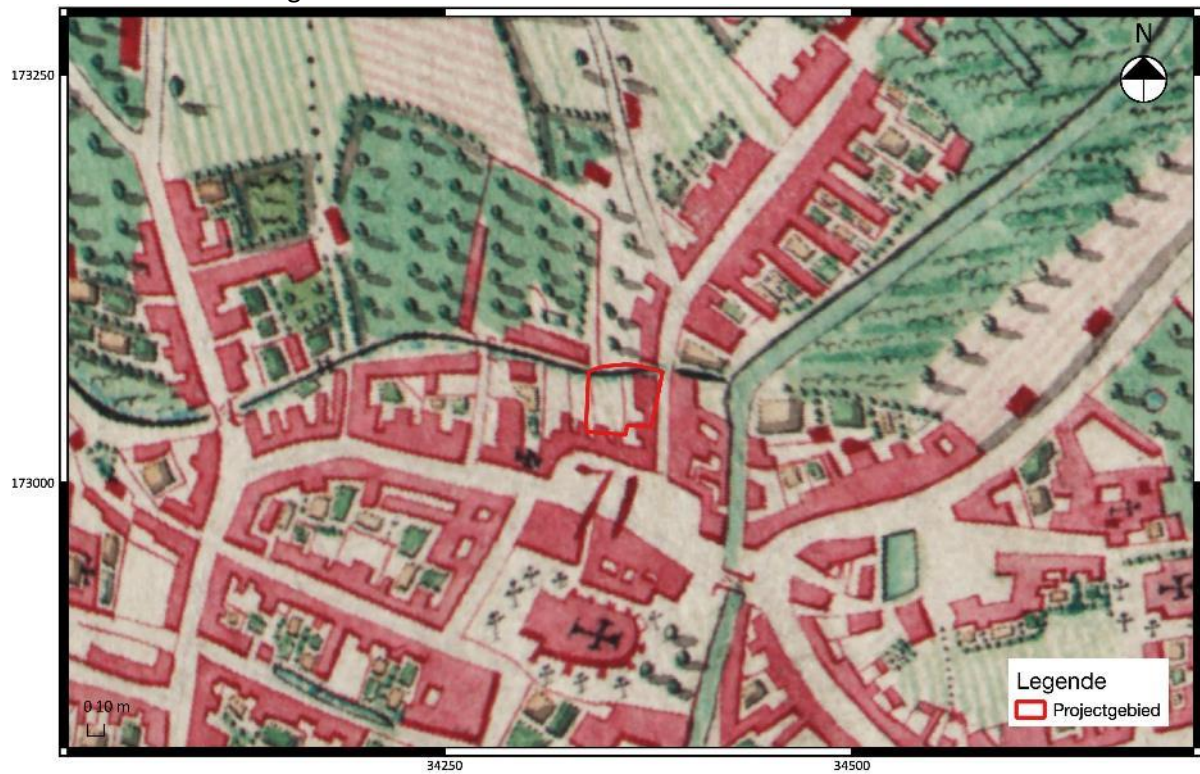

Fig. 1.4: Uittreksel uit de Ferrariskaart¹⁰.

⁹ www.agiv.be

¹⁰ www.agiv.be

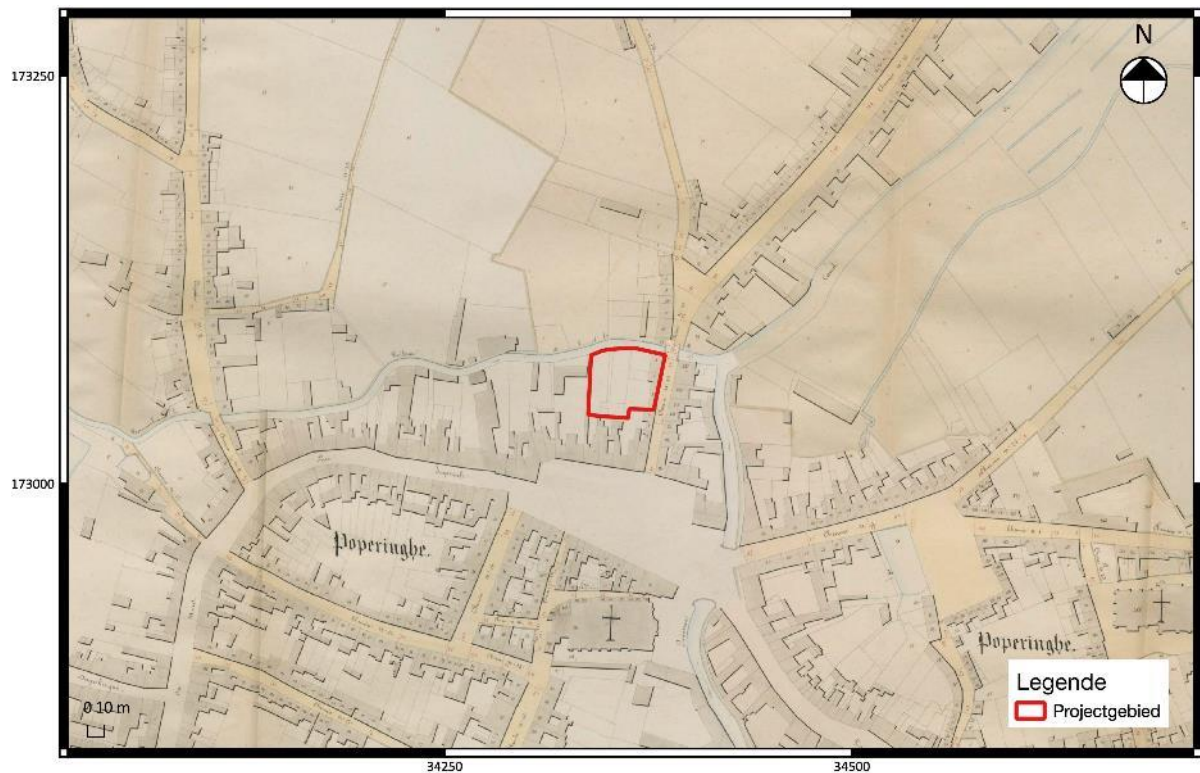

Fig. 1.5: Uittreksel uit de Atlas der buurtwegen met detail van het projectgebied¹¹.

Fig. 1.6: Uittreksel uit de Popkaart met detail van het projectgebied¹².

¹¹ www.agiv.be

¹² www.agiv.be

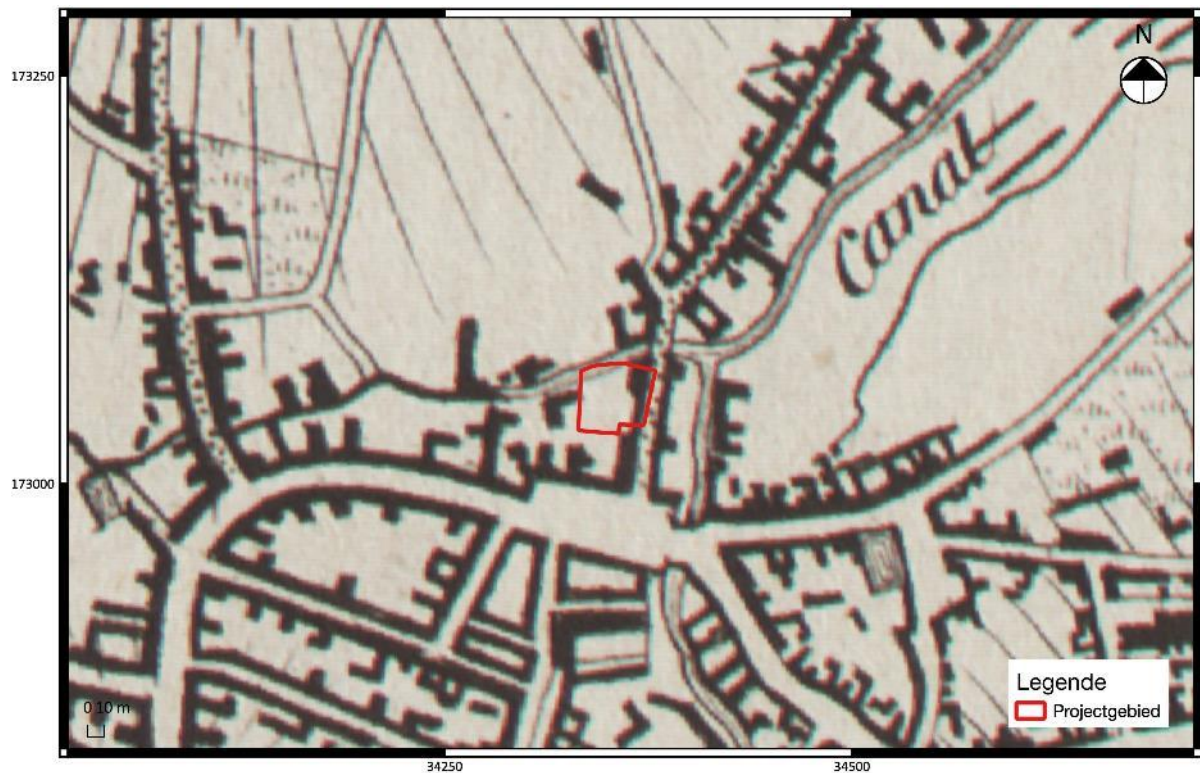

Fig. 1.7: Uittreksel uit de kaart van Vandermaelen met detail van het projectgebied¹³.

Fig. 1.8: Primitief kadaster¹⁴.

¹³ www.agiv.be

¹⁴ www.agiv.be

Fig. 1.9: Luchtfoto Veurnestraat 1926¹⁵.

1.3 Lithostratigrafische en bodemkundige opbouw

Volgens de gegevens van de bodemkaart ligt het projectgebied in een bebouwde zone (OB) en werd het bijgevolg niet gekarteerd (fig. 1.10). Het projectgebied ligt net ten zuiden van de Hipshoekbeek en ten zuidwesten van de samenvloeiing van de Hipshoekbeek¹⁶ en de Poperingevaart (de gekanaliseerde Vleterbeek).

De strook langs de Poperingevaart, net ten noordoosten van het projectgebied, wordt gekenmerkt door Eep(0)-gronden: sterk gleyige kleigronden zonder profiel met sterke antropogene invloed¹⁷. Eep- en Uep- bodemseries in de zandleemstreek hebben over het algemeen een humeuze, donker grijsbruine bovengrond met veel roest en zijn slecht gedraineerd (drainageklasse e).

Andere zones in de buurt zijn als (u-)Ldc-gronden gekarteerd (matig gleyige zandleemgronden met een sterk gevlekte textuur B-horizont (met kleisubstraat beginnend op matige of geringe diepte) en als Ldp-gronden (matig gleyige gronden op zandleem zonder profiel)¹⁸.

Volgens de gegevens van de Quartaire bodemkaart (fig. 1.11) situeert het projectgebied zich in fluviatiele afzettingen, bovenop eolische afzettingen van zandleem. Boringen in de buurt van het projectgebied duiden aan dat de kleirijke tertiaire afzettingen van de formatie van Kortrijk al vanaf 3 m diepte aan te treffen zijn. Op het digitaal hoogtemodel (fig. 1.12 en 1.13) is duidelijk dat de waterlopen het landschap hebben ingesneden en zodoende hebben bijgedragen aan de erosie van het quaire sediment. Het projectgebied ligt op een hoogte van ca. 18,5 m TAW en helt licht af naar het noorden toe.

¹⁵ <http://www.westhoekverbeeldt.be>

¹⁶ Het verlengde van de Bommelaarsbeek

¹⁷ Hubert 1961: 39.

¹⁸ Hubert 1961: 34-36.

Het archeologisch onderzoek aan de Grote Markt te Poperinge

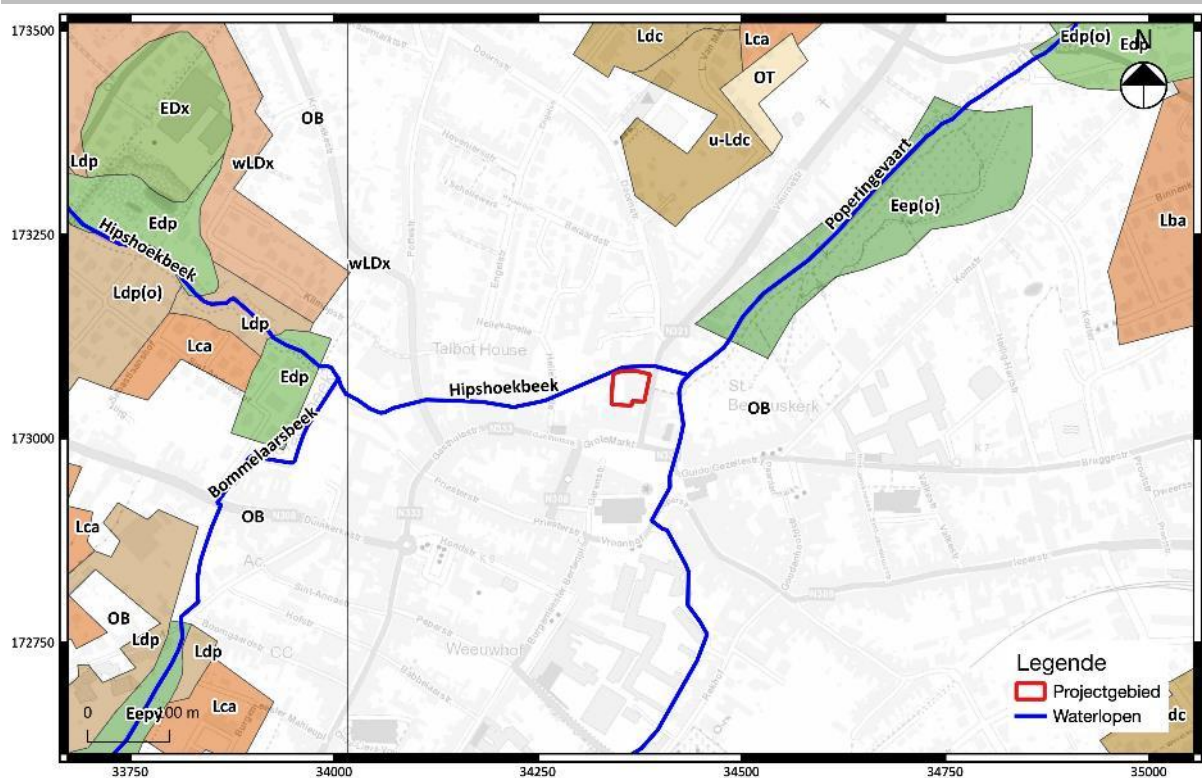
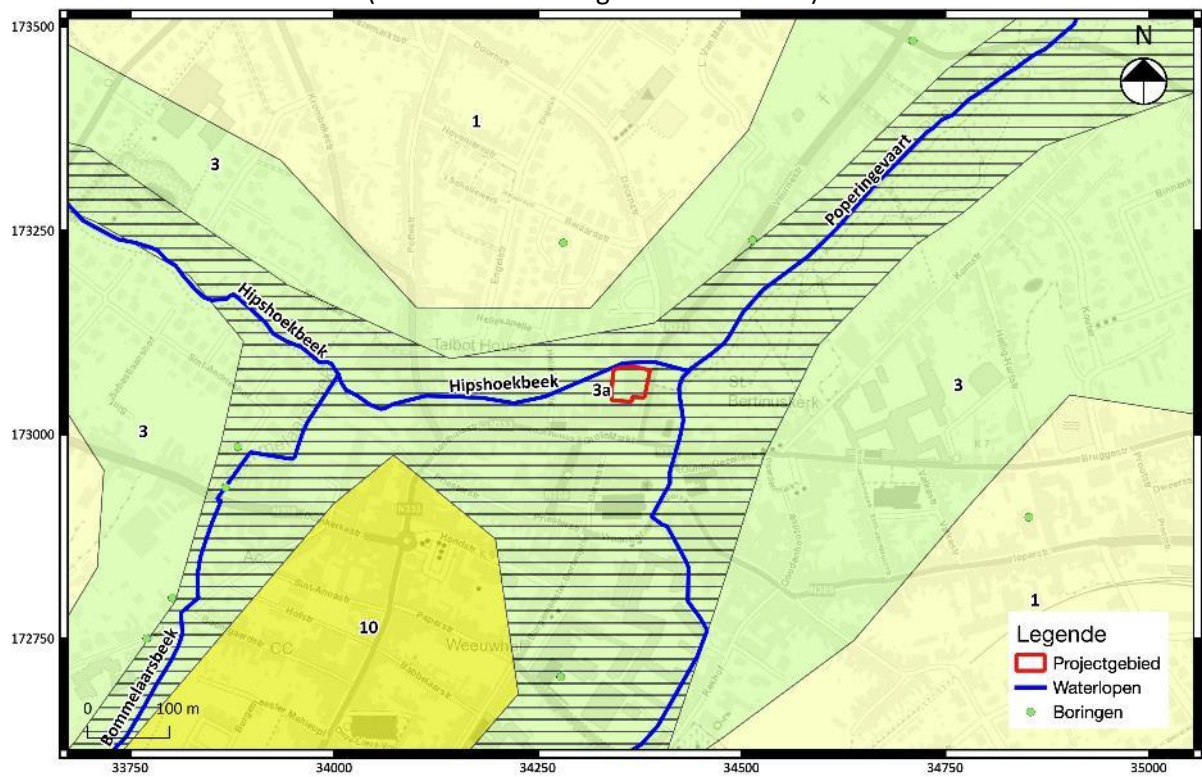

Fig. 1.10: Uitsnede van de bodemkaart met waterlopen en aanduiding van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen)¹⁹.

¹⁹ www.agiv.be

Het archeologisch onderzoek aan de Grote Markt te Poperinge

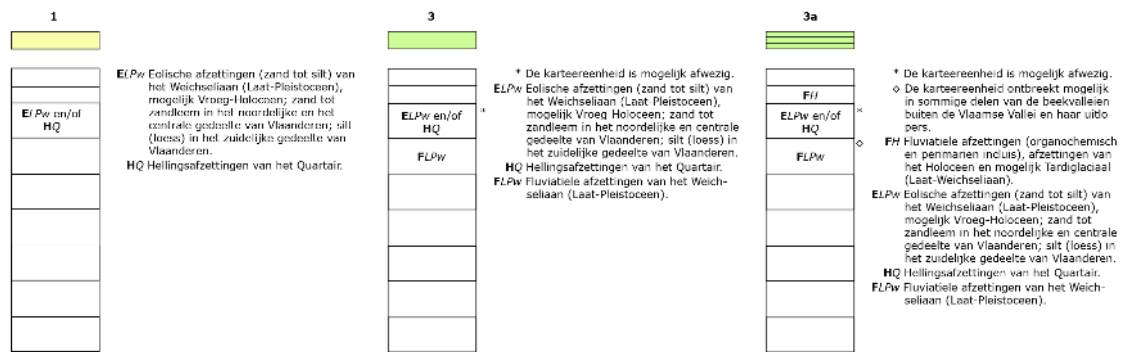

Fig. 1.11: Uitsnede van de quartaire bodemkaart met waterlopen, boringen en aanduiding van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen)²⁰.

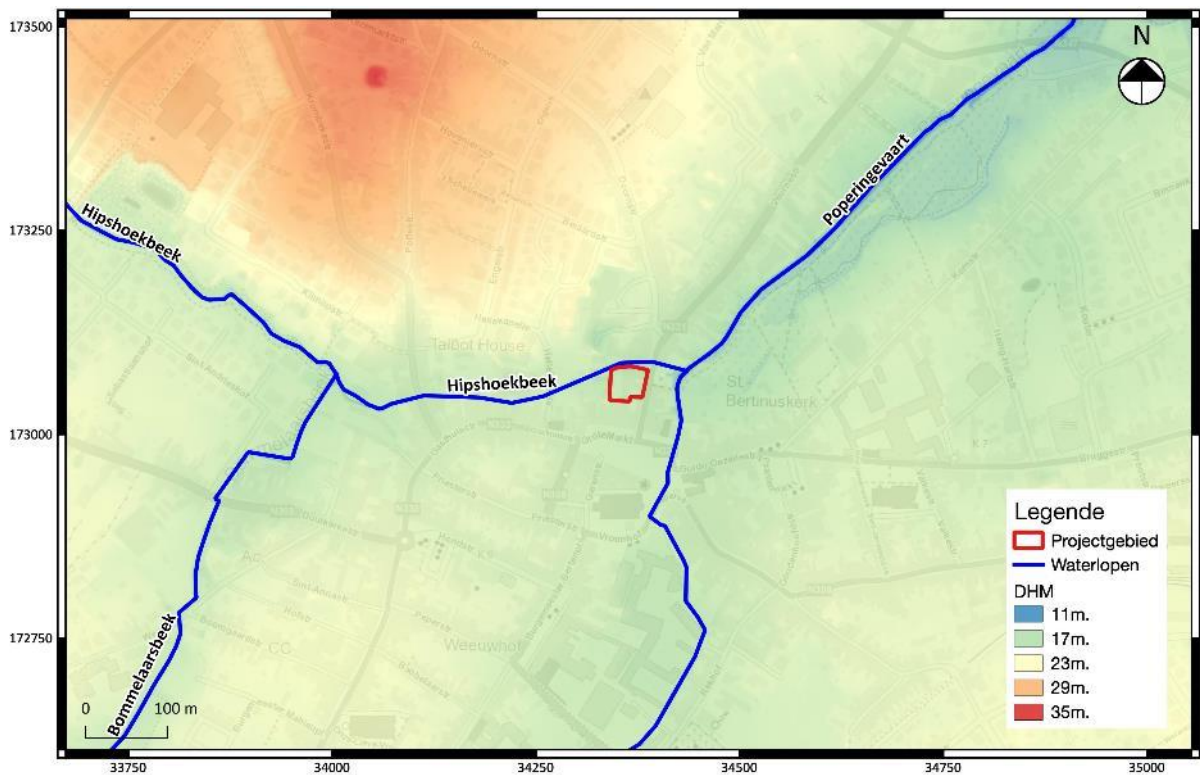

Fig. 1.12: Digitaal hoogtemodel²¹.

²⁰ www.agiv.be

²¹ www.agiv.be

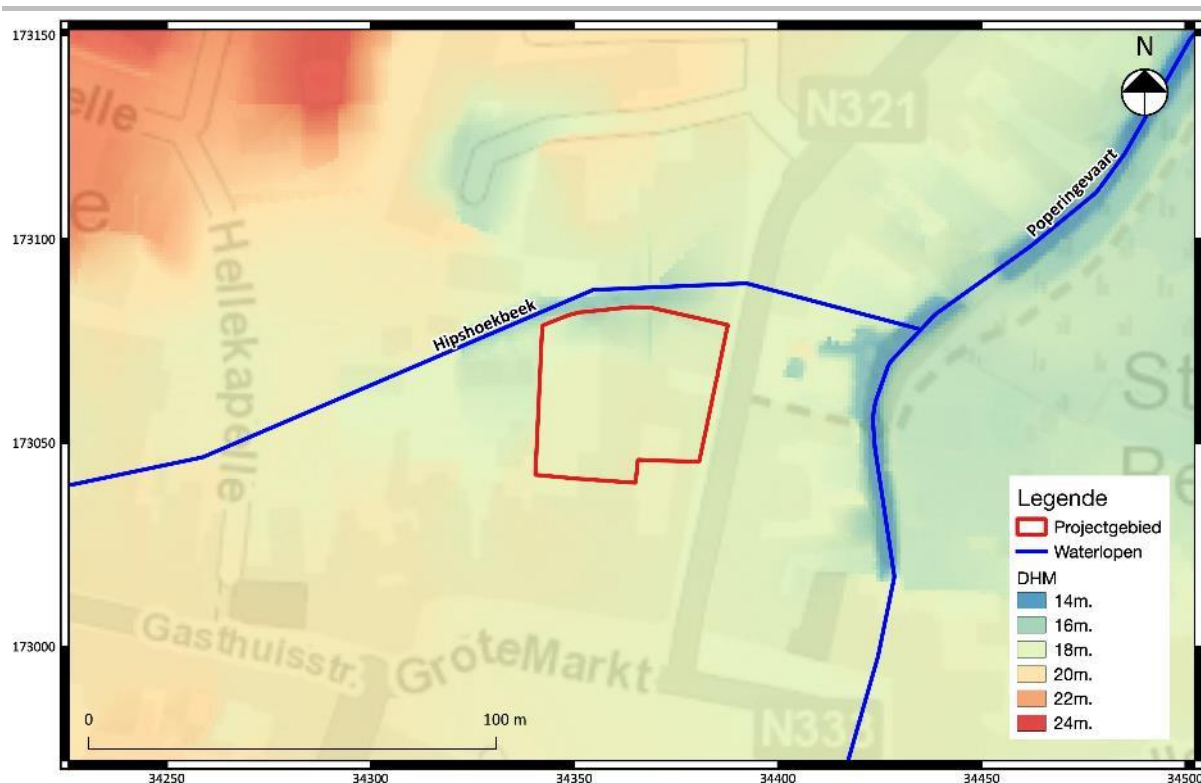

Fig. 1.13: Digitaal hoogtemodel met detail van het projectgebied²².

1.4 Archeologische voorkennis

1.4.1 Centrale archeologische inventaris

In de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) zijn meerdere archeologisch gekende vindplaatsen in de onmiddellijke nabijheid van het projectgebied opgenomen (fig. 1.14). Het projectgebied ligt binnen de archeologische zone/de stadskern van Poperinge.

Net ten oosten van het projectgebied, in de Veurnestraat 15-19, vond in 2013 een opgraving plaats na een positief archeologisch vooronderzoek. Bij dit vooronderzoek werd een afvalpakket met aardewerk uit de 13de-14de-eeuw aangetroffen, een stenen kaaimuur uit de nieuwe tijd, een kuil met ambachtelijk afval uit de 17de eeuw en een 19de-eeuwse achterbouw (CAI 163478²³).

Tijdens de aansluitende opgraving (CAI 219659) werden bewoningssporen vanaf de 13de eeuw aangetroffen in de vorm van afvalkuilen, mogelijke vroegere beddingen van de Vleterbeek en de Bommelaarsbeek en ambachtelijke activiteiten van leerlooiers uit de 17de-18de-eeuw periode²⁴. Er werden acht leerlooierskuipen aangetroffen en een afvalkuil met relatief veel botmateriaal waaronder enkele hoornpitten. Ook werden enkele mogelijk recentere muurstructuren en een recentere riolering opgegraven. Na het verlaten van de site door de leerlooiers en voorafgaand aan de 19de/20ste-eeuwse bebouwing werd het terrein opgehoogd.

²² www.agiv.be

²³ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/163478>

²⁴ Bot 2017: 125-126.

Bij een gefaseerd archeologisch onderzoek op de Grote Markt in 2010 en 2011 werden naast de resten van de wellicht laat 13de/begin 14de-eeuwse lakenhalle ook mogelijk volmiddeleeuwse gebouwplattegronden aangetroffen, een gracht met een mogelijk defensieve functie opgevuld aan het einde van de 13de-begin 14de eeuw en twee boomstamgraven (CAI 151409)²⁵.

Ten zuidoosten van het projectgebied vond in 1984 een archeologische opgraving plaats waarbij een 16de-eeuwse waterput aangetroffen werd met in de vulling luxe-aardewerk, glas en metaal, resten van een verbrand gebouw uit de 14de eeuw en een concentratie middeleeuws aardewerk, glas en metaal (CAI 77078²⁶).

Verder zijn in de CAI enkele toevalsvondsten uit de omgeving van het projectgebied geregistreerd.

- CAI 77091²⁷: Een 17de-eeuwse kruik in steengoed
- CAI 77079²⁸: Een 16de-eeuws fragment van een dolk
- CAI 77007²⁹: Aardewerk en bouw materiaal, geen datering vermeld
- CAI 77075³⁰: Een laatmiddeleeuwse afvoerbuis in aardewerk
- CAI 77067 en 77057³¹: Een concentratie 15de-16de-eeuws aardewerk
- CAI 77066³²: Een randscherf van een kom uit de 14de-15de eeuw
- CAI 77077³³: Een concentratie 14de-eeuws aardewerk
- CAI 77000³⁴: Een 14de-eeuwse scherf en drie 18de-eeuwse pijpfragmenten aangetroffen tijdens bouw- en sloopwerken
- CAI 77092³⁵: Losse vondst van 13de en 19de-eeuws aardewerk
- CAI 70008³⁶: Locatie van een laatmiddeleeuwse waterput en 17de-eeuwse afvalkuilen
- CAI 77055³⁷: Een vondstenconcentratie met 14de -eeuws en 16de-eeuws aardewerk
- CAI 77065³⁸: Losse vondst van een 15de-16^e-eeuwse olielamp
- CAI 77016³⁹: Vondstenconcentratie laatmiddeleeuws aardewerk
- CAI 77081⁴⁰: Losse vondst van 14de - en 15de-eeuws aardewerk
- CAI 77071⁴¹: Losse vondst van 17de-eeuws aardewerk

²⁵ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/151409> en www.CO7.be

²⁶ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77078>

²⁷ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77091>

²⁸ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77079>

²⁹ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77007>

³⁰ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77075>

³¹ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77067> en <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77057>

³² <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77066>

³³ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77077>

³⁴ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77000>

³⁵ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77092>

³⁶ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/70008>

³⁷ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77055>

³⁸ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77065>

³⁹ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77016>

⁴⁰ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77081>

⁴¹ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77071>

- CAI 77076⁴²: Losse vondst van een mortier in natuursteen

Nog in de buurt van het projectgebied werden enkele bekrachtigde archeologienota's/nota's geschreven:

-ID6086: Een archeologienota met een programma van maatregelen voor het graven van putten. Na dit onderzoek wordt in nota ID 8789 bericht dat het terrein geen waardevolle archeologische site is.

-ID6335: Een archeologienota met een programma van maatregelen voor het graven van putten/sleuven.

-ID5916: Een archeologienota waarin wordt geoordeeld dat de geplande ingreep geen kenniswinst zal opleveren.

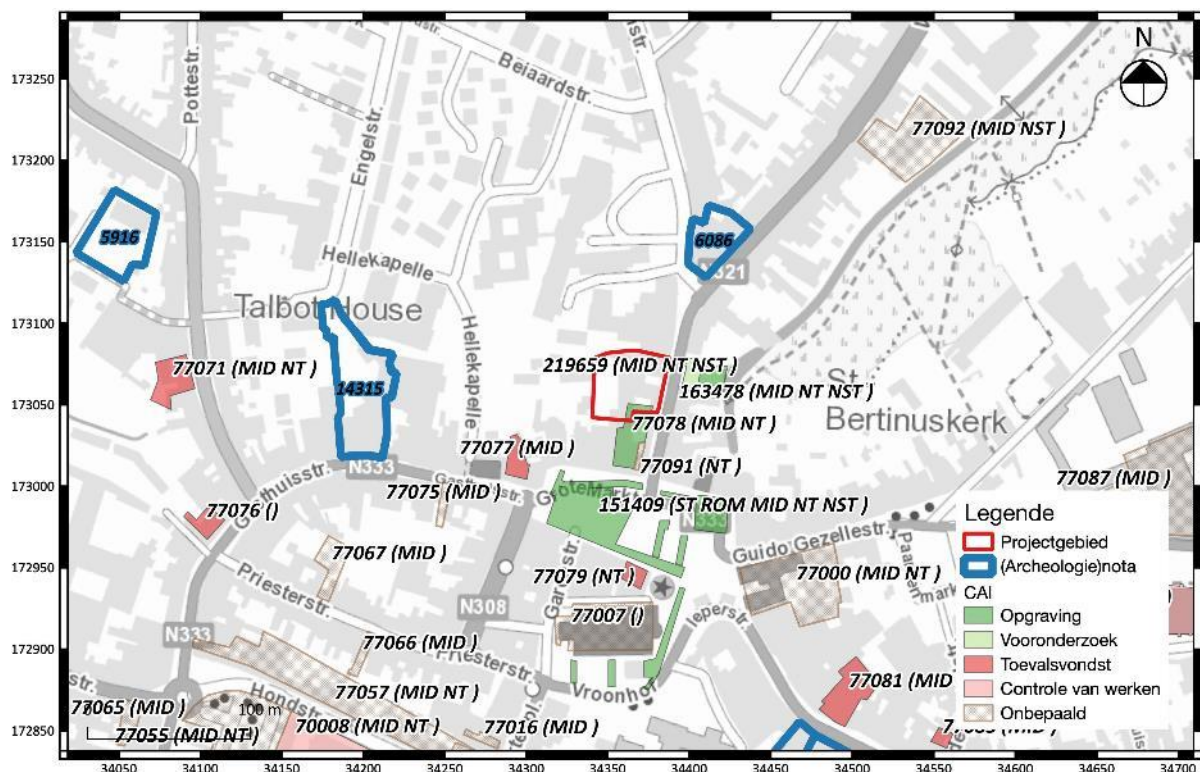

Fig. 1.14: Uittreksel uit de CAI⁴³.

1.4.2 Archeologisch vooronderzoek op het projectgebied

Bij het archeologisch vooronderzoek uitgevoerd op het projectgebied werden verspreid over de vijf aangelegde proefputten en -sleuven 50 sporen geregistreerd (fig. 1.15)⁴⁴.

Aan de straatzijde, in de putten 2 en 4, werden resten gevonden van 19de-20ste-eeuwse bebouwing met aanwijzingen voor (iets) oudere bouwfases/verbouwingen.

⁴² <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/77076>

⁴³ www.agiv.be

⁴⁴ Yperman, Vander Ginst & Smeets 2016: 35.

In alle sleuven en putten werden onder één of meerdere puinlagen van wisselende dikte sporen van oudere occupatie aangetroffen. De diepte van dit niveau schommelt tussen 16.00 m TAW en 16.86 m TAW, waarbij het vlak afhelt naar de Hipshoekbeek toe. Het betreft vrij grote, diffuus afgelijnde kuilen die buiten de aangelegde sleuf doorliepen en die oversneden worden door een greppel en een mogelijke gracht in sleuf 1. De diepe, grote sporen in sleuf 3 en 5 zijn mogelijk als kuil(en) te interpreteren ofwel als een oudere meander van de Hipshoekbeek⁴⁵.

In de dieper aangelegde put binnen put 4, kwam onder de tegelvloer van de 19de/20ste-eeuwse bebouwing een oudere bouwphase aan het licht met een vloerniveau van ceramiektegels en een mogelijk bijhorende bakstenen muur (fig. 1.16 en 1.17). Nog onder deze bouwphase werd in het noordoosten van put 4 op 16,70 m TAW een stratigrafisch oudere kuil (S4) aangesneden.

Ook in de dieper aangelegde put in sleuf 2 werd onder de recente gebouwresten en op ca. 16,86 m TAW het afbraakniveau van een oudere bouwphase aangetroffen met een bakstenen gootje en een restant van een bakstenen muur (fig. 1.18 en 1.19). Deze structuren gingen doorheen een grijze laag waarin ook een houten paaltje werd opgemerkt.

Op basis van het schervenmateriaal dat geassocieerd met de sporen en structuren werd aangetroffen, met een duidelijk overwicht van scherven in grijs aardewerk ten opzichte van scherven in rood aardewerk, kunnen deze in de late middeleeuwen (14de-15de eeuw) gesitueerd worden⁴⁶.

Uitgaande van de beperkte oppervlakte van de proefputten was de precieze aard van de aangetroffen sporen niet duidelijk. Op basis van de -weliswaar schaars en fragmentair aangetroffen- oudere muren en structuren en het algemeen beeld van de site zoals ze op cartografisch materiaal geschetst wordt, kon verondersteld worden dat het, mogelijk gefaseerde, laatmiddeleeuwse bebouwing aan de straatzijde betreft met bijhorende achterliggende erven. Bij het vooronderzoek waren er geen aanwijzingen dat het om een zone met ambachtelijke activiteiten zou gaan, zoals op de aanpalende opgraving ten westen van de Veurnestraat. Ook het schervenmateriaal, met vormen van laatmiddeleeuwse huisraad lijkt te wijzen op bewoning.

Aangezien over het volledige terrein sporen aangetroffen werden en er geen aanwijzingen zijn voor eventuele verstoringen, werd voor het volledige terrein (2000 m²) een vervolgonderzoek geadviseerd in drie vlakken. Een eerste vlak komt te liggen op het afbraakniveau van de 19de/20ste-eeuwse bebouwing om mogelijk oudere bouwfasen aan de straatzijde te kunnen registreren. Een tweede vlak komt te liggen onder de afdekkende puinlaag die in elke put aangetroffen werd en waarvan de dikte echter varieert tussen ca. 1,30 m en ca. 90 cm. Een derde vlak wordt aangelegd op de natuurlijke bodem om de oudste sporen te kunnen onderzoeken. De natuurlijke bodem in sleuf 1 werd in het zuidwesten van het terrein bereikt op ca. 180 cm onder het huidige maaiveld (16,38 m TAW).

⁴⁵ Bij de vlakdekkende opgraving bleek het om kuilen te gaan

⁴⁶ De Groote 2008: 295.

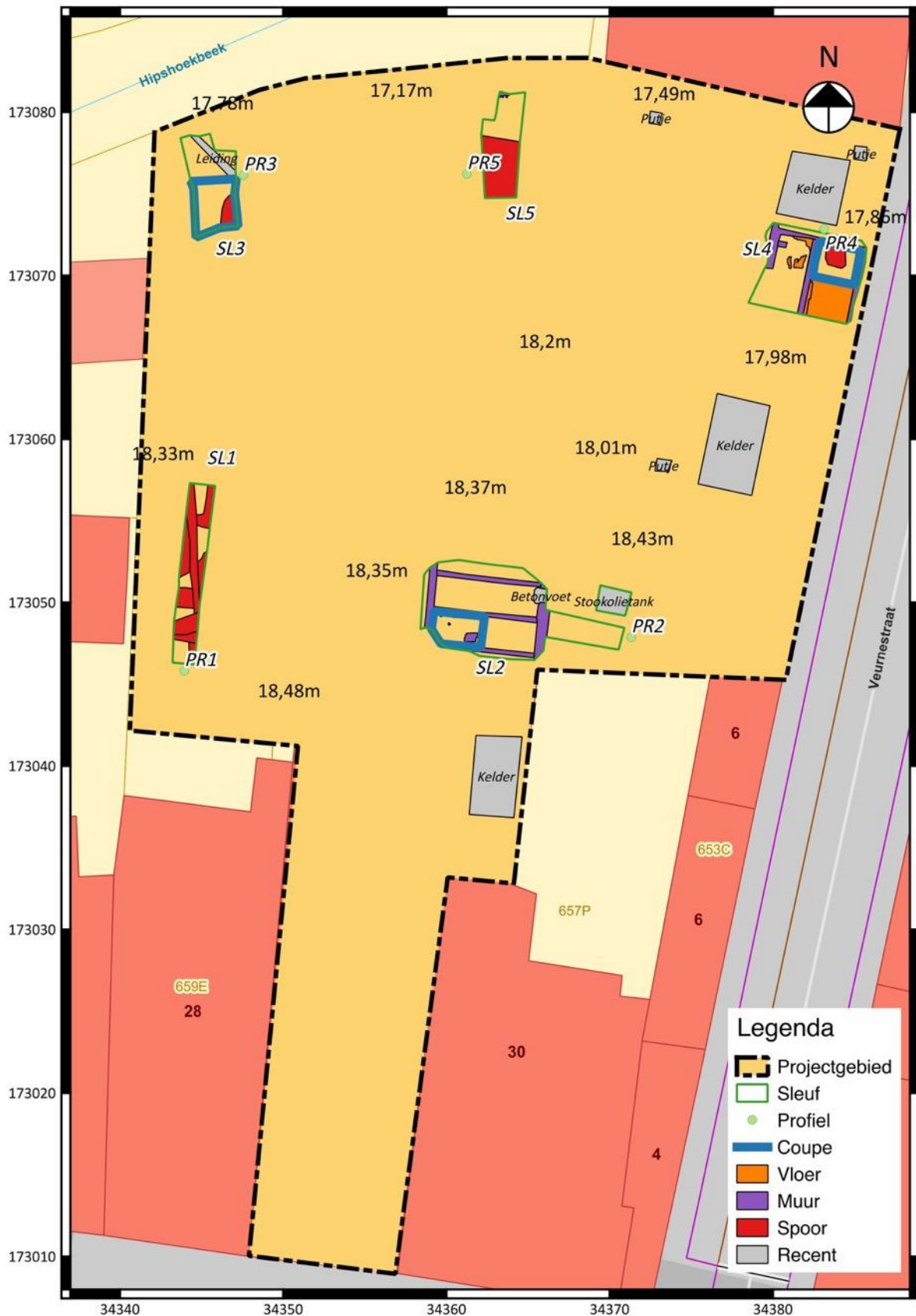

Fig. 1.15: Plan vooronderzoek.

Fig. 1.16: Detailplan werkput 4.

Fig. 1.17: Werkput 4.

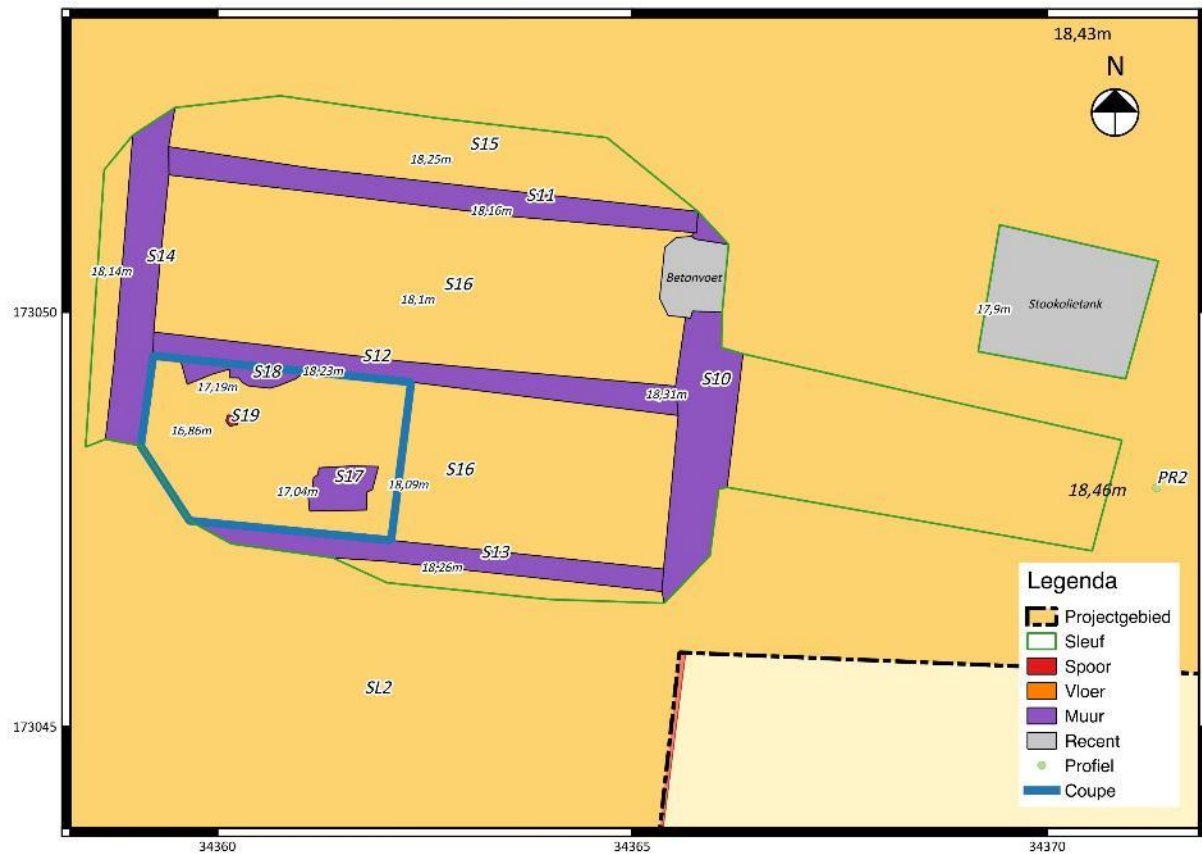

Fig. 1.18: Detailplan werkput 2.

Fig. 1.19: Put 2 met onderaan de proefput.

1.5 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen

Gelet op de aard van de site met mogelijke oudere beekbeddingen, middeleeuwse bewoningssporen en allicht recentere leerlooiersactiviteiten zal vooral worden ingezet op het begrijpen van de aard en datering van deze aspecten (en de onderlinge relatie van de sporen).

Deze vraagstelling komt ook aan bod in de onderzoeksvragen van de bijzondere voorwaarden⁴⁷:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?*
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?*
- wat is de onderlinge samenhang tussen de sporen en de structuren?*
- Wat is de relatie tussen de aangetroffen resten en de historische/iconografische bronnen?*
- Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?*
- Levert het organische en anorganische vonstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningssgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?*
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegevens worden?*
- Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen?*
- Zijn waardevolle archeologische resten aanwezig in de bedding van de Bommelaarsbeek?*
- Is een vroegere bedding van de Bommelaarsbeek in het plangebied aanwezig en wanneer werd deze opgevuld en gekanaliseerd?*
- Zijn er resten van kaaimuren of aanlegplaatsen aanwezig?*
- Zijn er bewijzen voor planmatige ophoging in de late middeleeuwen?*
- Zijn er aanwijzingen voor de inhoudelijke invulling van de bewoning in de late middeleeuwen?*
- Ambachtelijk?*
- Is er een houtbouwfase voorafgaand aan de steenbouwfase aan de straatzijde?*
- Zeggen de vondsten en monsters doorheen de verschillende fases iets over de sociaal-economische status van dit deel van Poperinge?*
- Kunnen sporen of vondsten aantonen dat het plangebied een grote herschikking kende op het einde van de 16de eeuw, na de ontvolking van de stad Poperinge na de godsdienstoorlogen?*
- Kunnen resultaten van de monsters iets vertellen over het oorspronkelijke landschap en de trage /snelle transformatie naar een cultuurlandschap?*
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/stadsontwikkeling van Poperinge?*

⁴⁷ Bijzondere voorwaarden, p.8.

2 Werkmethode

2.1 Terreinwerk

De opgraving (2016-254) werd in drie werkputten uitgevoerd (fig. 2.1 en fig. 3.1 tem 3.4). Werkput 1 is de zone het verst verwijderd van de Veurnestraat. Langs de Veurnestraat werden werkput 2 en 3 aangelegd. Vanaf vlak 3 werden werkput 2 en 3 omwille van praktische redenen samen als werkput 2 opengelegd. Aangezien in werkput 2 en 3 de recentere sporen reeds weggegraven waren bij de aanleg van de palenwand, werd het eerste vlak daar iets dieper uitgegraven en op de overzichtsplannen bij op het tweede vlak in werkput 1 ten westen ervan getekend. Door deze lichte ongelijkheid in aanlegdiepte van de westelijke en oostelijke zone lijken sommige sporen niet mooi door te lopen op de overlap tussen werkput 1 enerzijds en de werkputten 2/3 anderzijds.

Vlak 1 werd aangelegd op een diepte tussen 16,8 en 17,2 m TAW; vlak 2 op een diepte tussen 15,5 en 16,5m TAW. De aanleg van vlak 3 kwam vooral neer op het vlak rechter trekken en situeerde zich tussen 15,5 en 16,3m TAW. Vlak 4 ligt tussen 14,8 en 15,9m TAW.

De machinaal aangelegde en manueel opgeschoonde vlakken werden fotografisch geregistreerd, digitaal topografisch ingemeten en vervolgens beschreven.

In totaal werden 466 sporen geregistreerd.

De aangetroffen grondsporen werden waar mogelijk manueel gecoupeerd. De grotere sporen werden machinaal gecoupeerd. Bij grote sporen werd met kwadranten gewerkt.

Aan de westzijde van werkput 1 werd een grondbuffer van ca. 2 m gelaten om de stabiliteit van een gemene muur met achterliggende bebouwing niet in gevaar te brengen. Deze grondbuffer werd als profiel opgeschoond en geregistreerd.

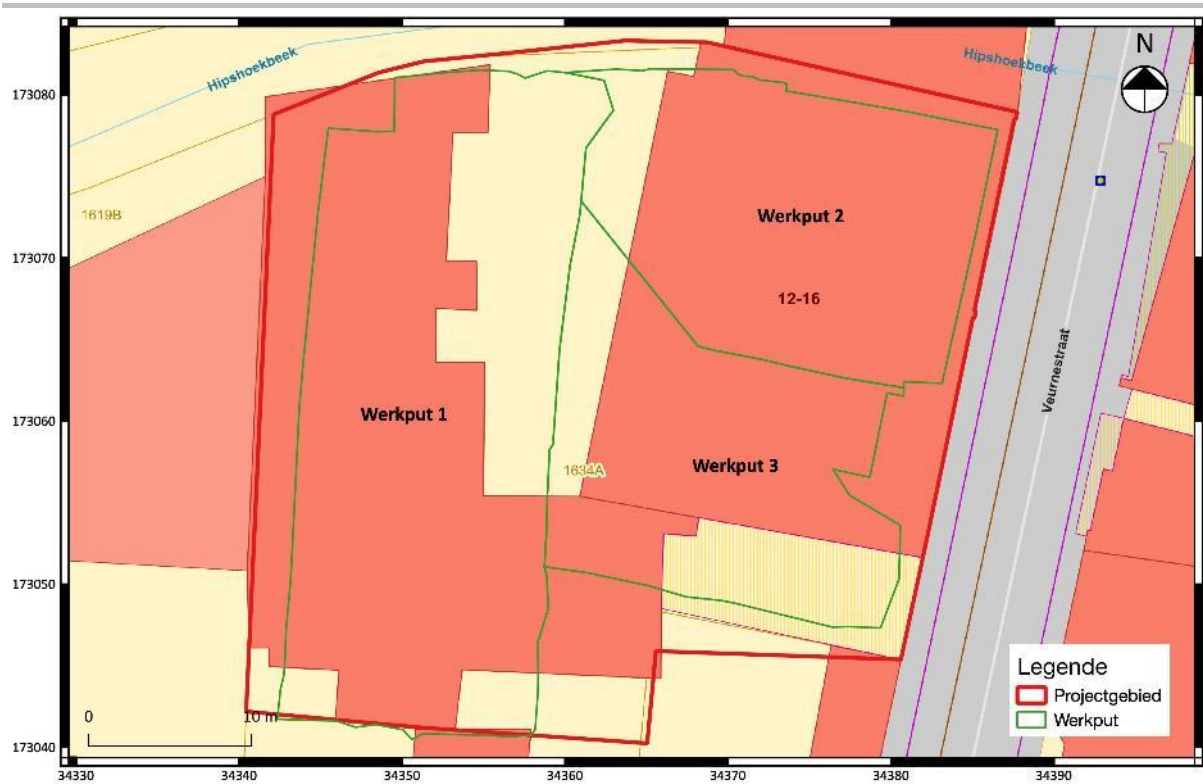
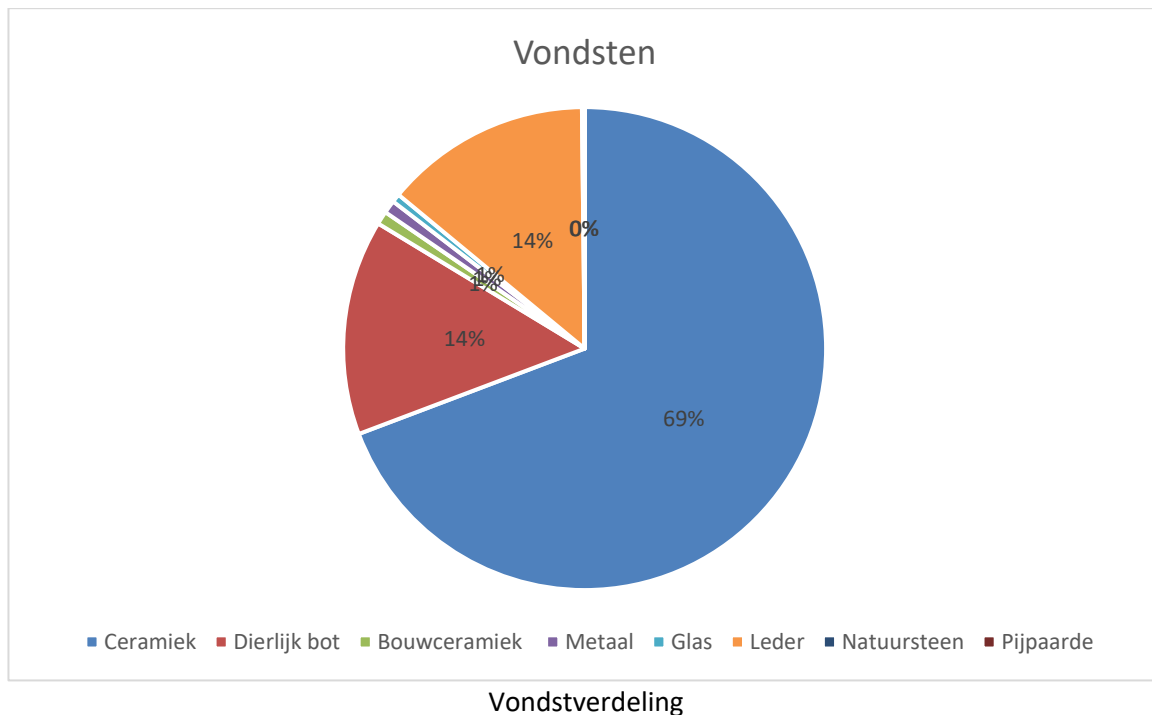
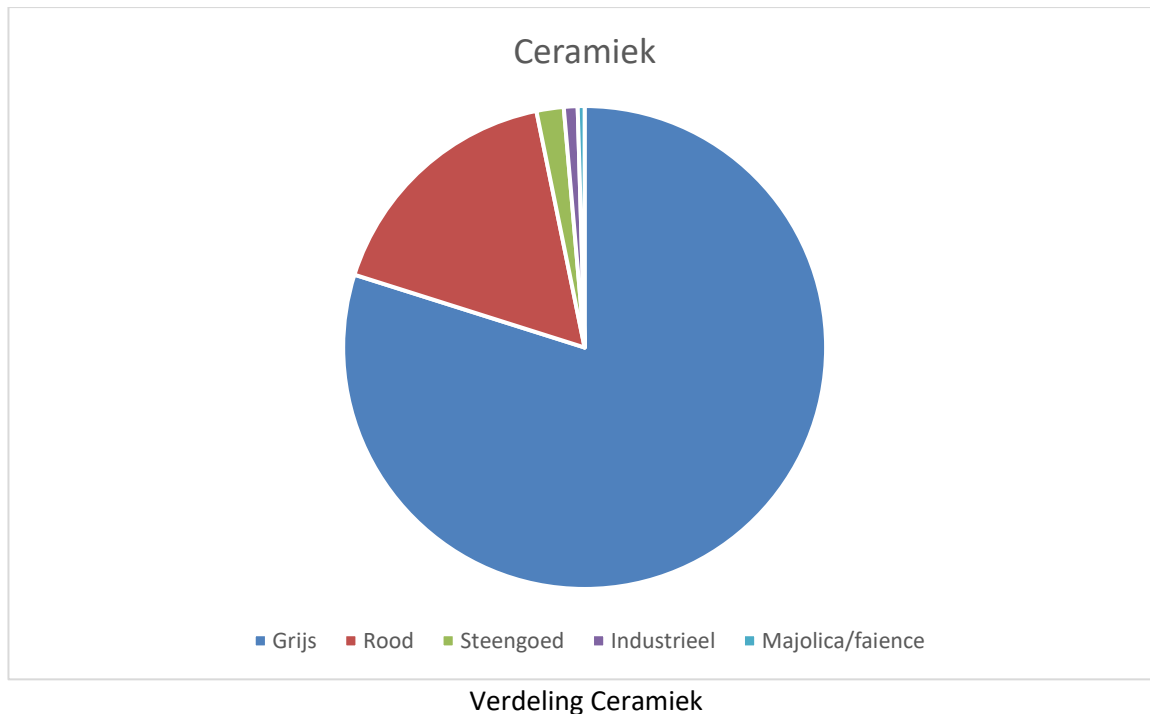

Fig. 2.1: Werkputtenplan

2.2 Vondstmateriaal

Het vondstmateriaal wordt algemeen gedomineerd door de materiaalcategorie aardewerk. Een telling hiervan levert 4999 scherven op, met naast onbepaalde fragmenten ook 3989 scherven in reducerend gebakken, wielgedraaid aardewerk, 845 in oxyderend gebakken aardewerk, 91 in steengoed, 46 in industrieel wit en 23 in majolica/faience. De ceramiek wordt besproken samen met de sporen sub 3 *Analyse*.

Faunaresten (dierlijk bot) zijn redelijk goed vertegenwoordigd met 1041 fragmenten. Een zeer ruime selectie ervan werd gewaardeerd⁴⁸. Bij deze selectie, uitgevoerd door Studiebureau archeologie, werd eerst de aard van de sporen en vervolgens de hoeveelheid materiaal per spoor in acht genomen. Aldus vielen geïsoleerde sporen met minder dan 10 fragmenten in de vulling buiten de selectie. De dierlijke botresten die als losse vondst ingezameld werden bij aanleg van de vlakken werden evenmin geselecteerd. De faunaresten worden, net als de overige vondscategorieën, besproken samen met de sporen sub 3 *Analyse*. De rapportage van de waardering zit in bijlage.

Bij de aanleg van de eerste vlakken werden vooral in werkput 1 recente flessen en metalen voorwerpen aangetroffen. Voor de rest werden weinig vondsten in glas of metaal aangetroffen (respectievelijk 41 en 63 stuks). Dit laatste ondanks geregelde controles met de metaaldetector. De schaars aangetroffen metaalslakken werden gewaardeerd⁴⁹.

De aangetroffen vondsten in leer (998 stuks) werden gedetermineerd⁵⁰. De rapportage van de waardering zit in bijlage.

⁴⁸ Archeoplan Eco

⁴⁹ Door Dr. Lente Van Brempt, Studiebureau archeologie

⁵⁰ Door Lisette Verspay-Frank, Cuir Connu

2.3 Natuurwetenschappelijk onderzoek

De meeste geadviseerde natuurwetenschappelijke onderzoeken werden uitgevoerd. De resultaten van de natuurwetenschappelijke onderzoeken worden opgenomen in de hoofdstukken analyse en synthese; de rapportering van de onderzoeken wordt integraal als bijlage opgenomen.

Bulkstalen voor macroresten

Alle genomen bulkstalen werden uitgezeefd. Aangezien met de waardering van de pollenstalen al voldoende inzicht bekomen werd over de aard van de vulling van de kuilen enerzijds en de grachten anderzijds, werden deze niet gewaardeerd.

Pollenstalen

Alle geselecteerde pollenstalen werden gewaardeerd⁵¹: Staal 159/9 is wel dezelfde laag als de onderste van S285 (genomen in de respectievelijk de coupe van het spoor in werkput 1 en in werkput 2) dit staal wordt dan ook niet meegenomen in de selectie.

Spoornummer	Aard spoor
285/159 (3 onderste lagen)	Kuil
446 (4 lagen)	Gracht onder kuil S93
181 (3 lagen)	Gracht
424 (2 lagen)	Kuil
395 (2 lagen)	Alluviale lagen onder kuil S395
426 (2 lagen)	Gracht
401 (1 laag)	Kuil

Dendrochronologie

De genomen houtstalen werden gewaardeerd⁵². Er kwamen echter helaas geen (relevante) stalen in aanmerking voor dendrochronologie.

14C-datering

Er werd één 14C-datering uitgevoerd, namelijk op een laag die zich stratigrafisch net onder een oudere kuil (S395) situeert, om enerzijds een datering van deze laag te bekomen en anderzijds een terminus post quem voor de kuil.

⁵¹ BIAX Consult

⁵² Van Daalen Dendrochronologie

3 Analyse

3.1 Allesporenplannen

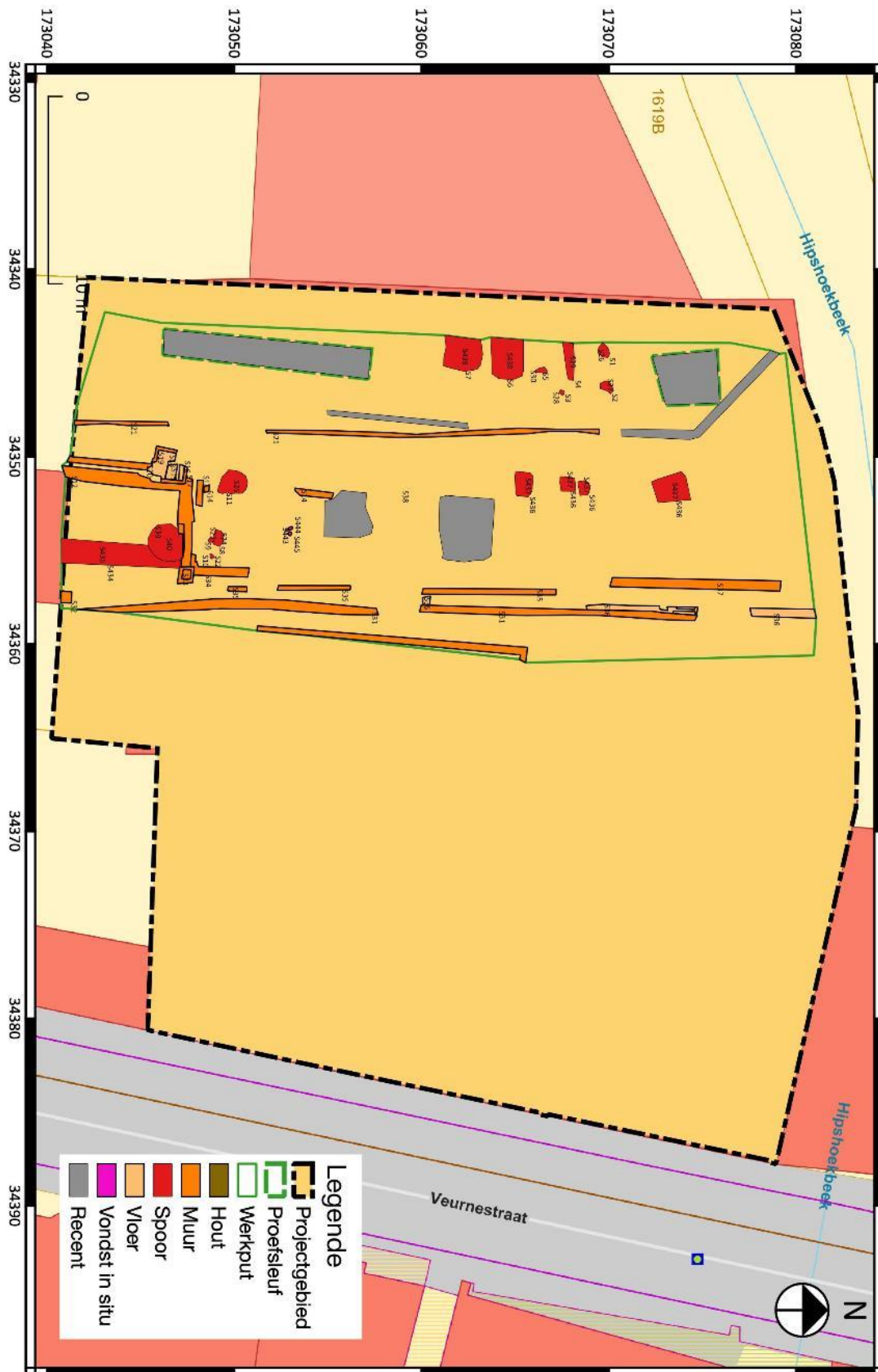

Fig. 3.1: Vlak 1 in werkput 1.

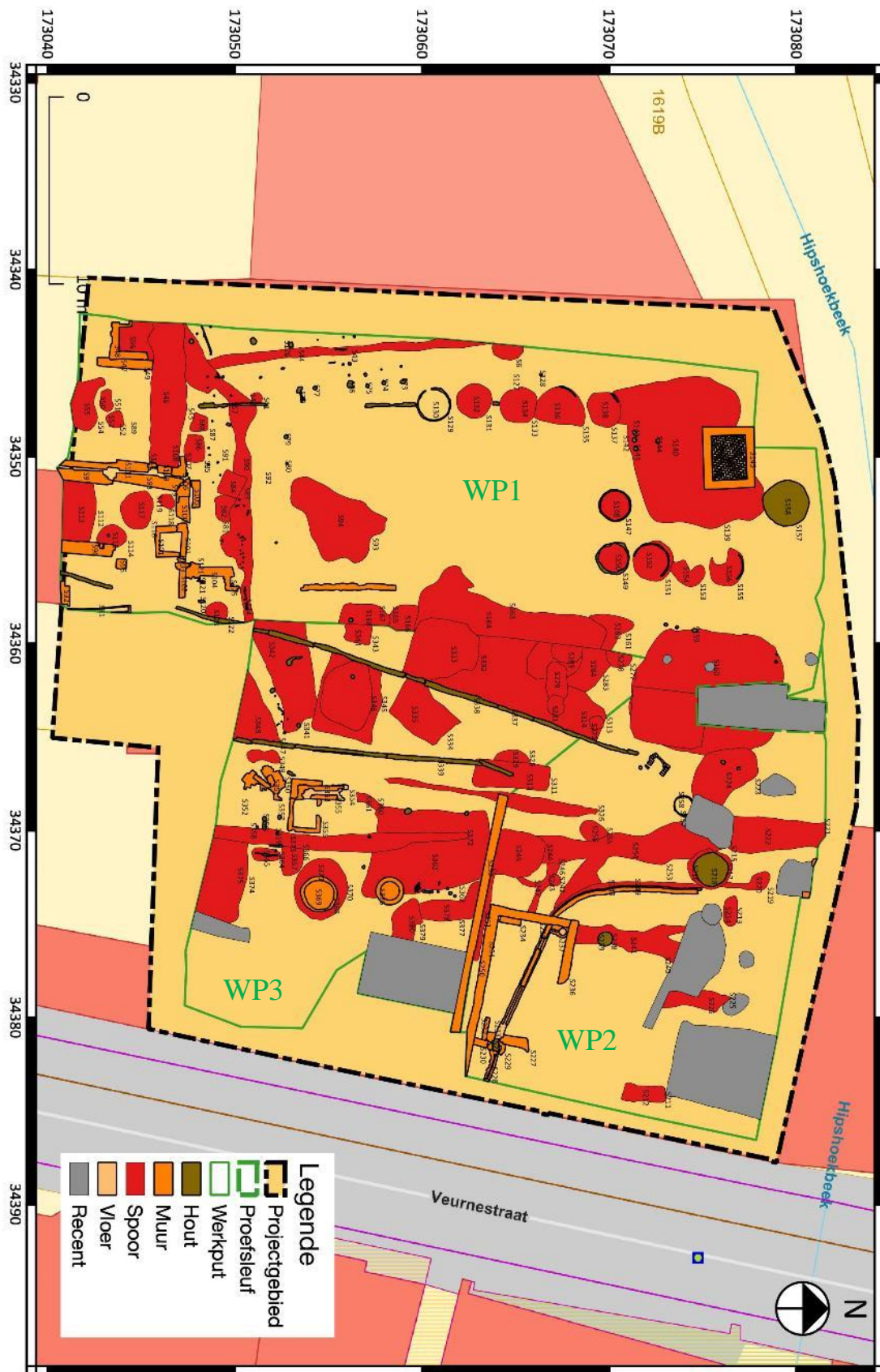

Fig. 3.2: Plan vlak 2 .

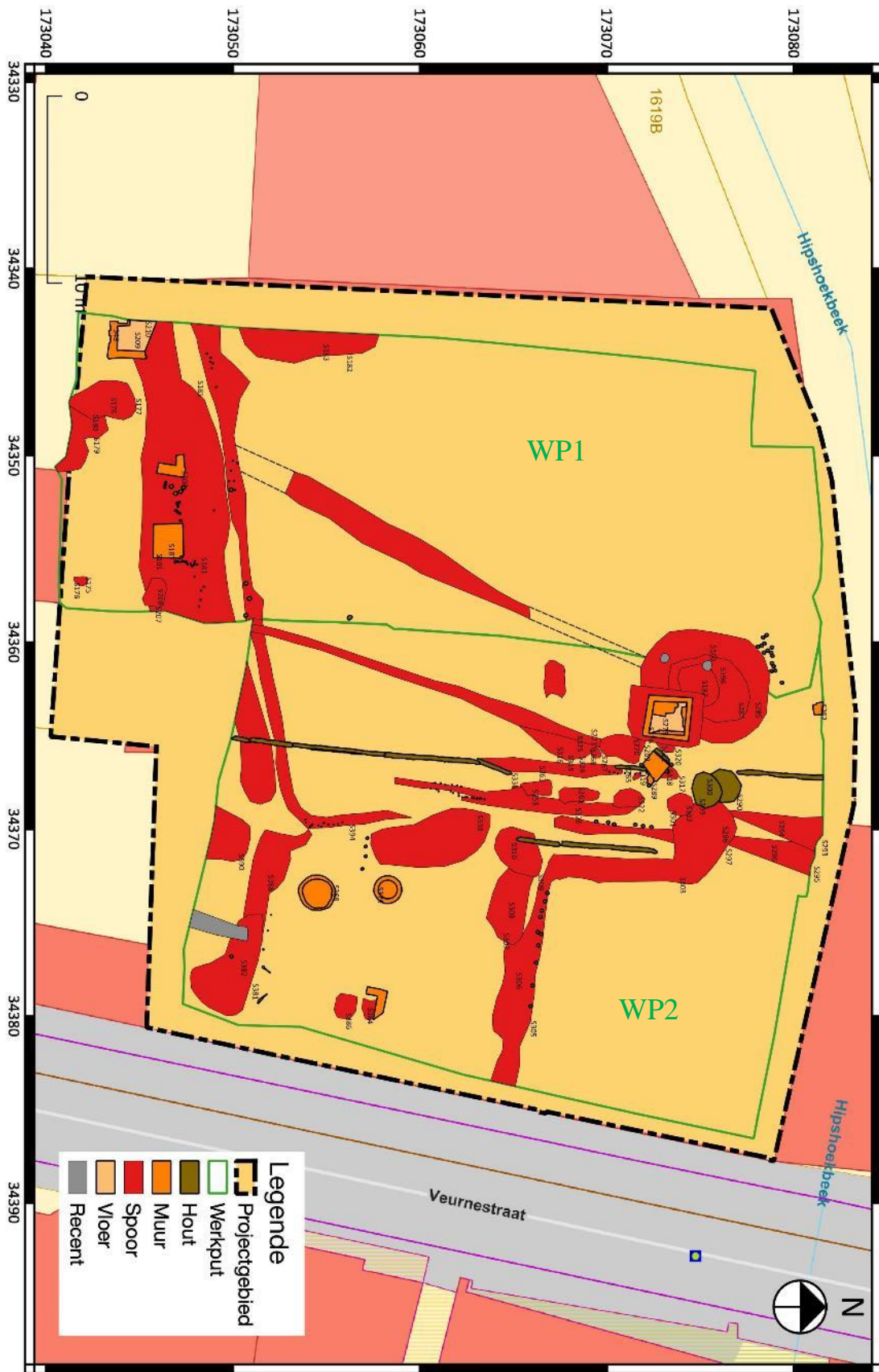

Fig. 3.3: Vlak 3

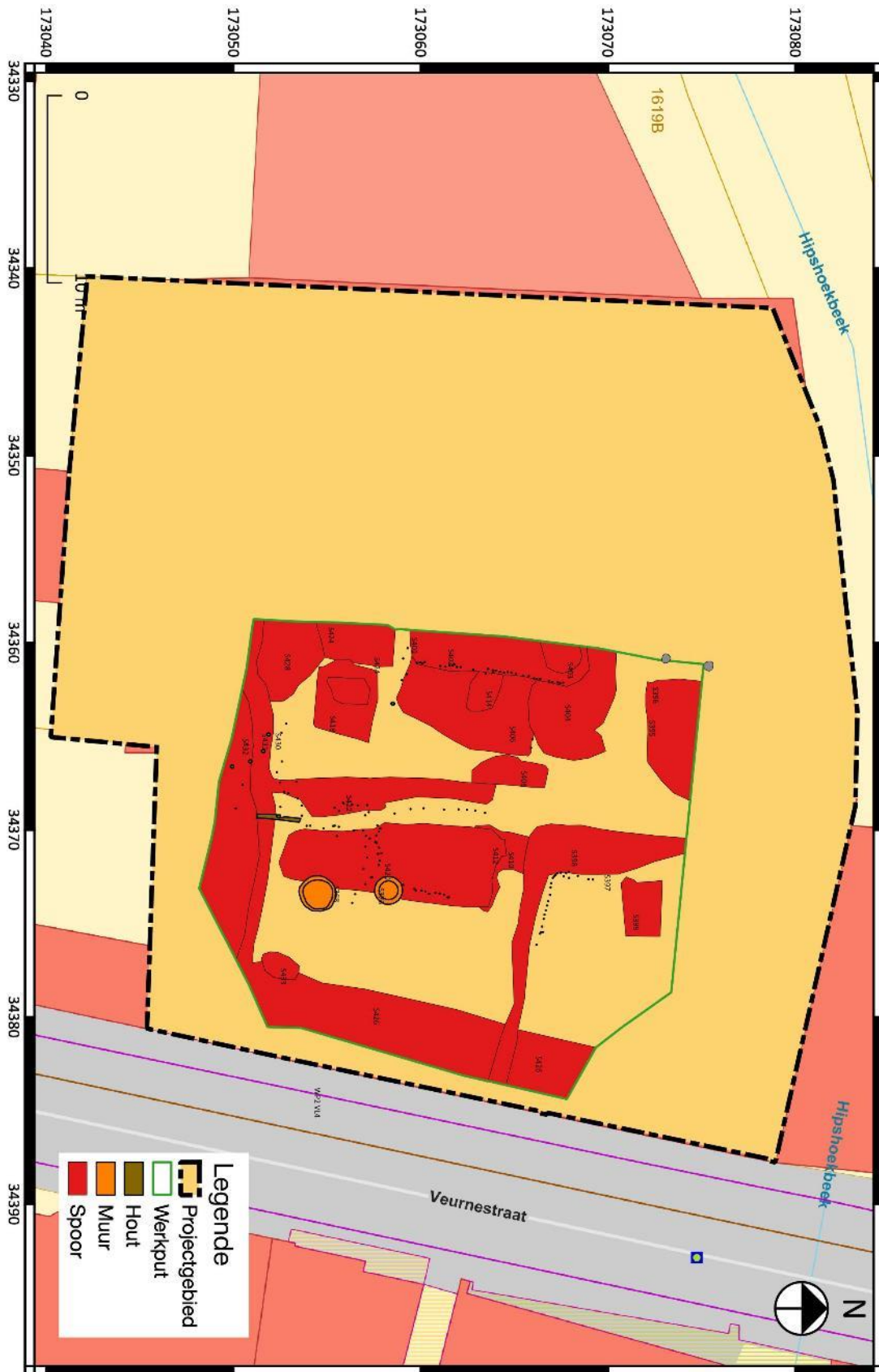

Fig. 3.4: Plan vlak 4 in WP2.

3.2 Profiel

Zoals vermeld werd de grondbuffer aan de westzijde van het terrein geregistreerd als profiel (fig. 3.5 tem 3.8).

Vlak 1 werd aangelegd op gemiddeld 17m TAW/1,5m onder maaiveld, onder vier aanhogings/nivelleringslagen (HTM⁵³), namelijk S58, S59, S60 en S61 en op het afbraakniveau van enkele muren. Op dit vlak werden tevens enkele recente kuilen en drainagekanaaltjes aangesneden. In het profiel waren enkele van deze recente kuilen zichtbaar (S452, S454 en S456). De grote recente kuilen S7 en S6 tekenden zich duidelijk af in het aangelegde profiel (fig. 3.8).

Het tweede vlak werd aangelegd op het funderingsniveau van deze muren (tussen 15,5 en 16,5m TAW). In het zuiden en het midden van de werkput waren in het profiel tussen vlak 1 en 2 verschillende vrij dunne ophogings/bewoningslaagjes zichtbaar (zie infra fig. 3.21).

Het profiel werd plaatselijk nog verdiept bij het couperen van een kuil (S182) die deels in het profiel lag.

⁵³ Human Transported Material

Fig. 3.6: Profiel 1 vanop het tweede aangelegde vlak.

Fig. 3.7: Profiel 1 vanop het tweede aangelegde vlak.

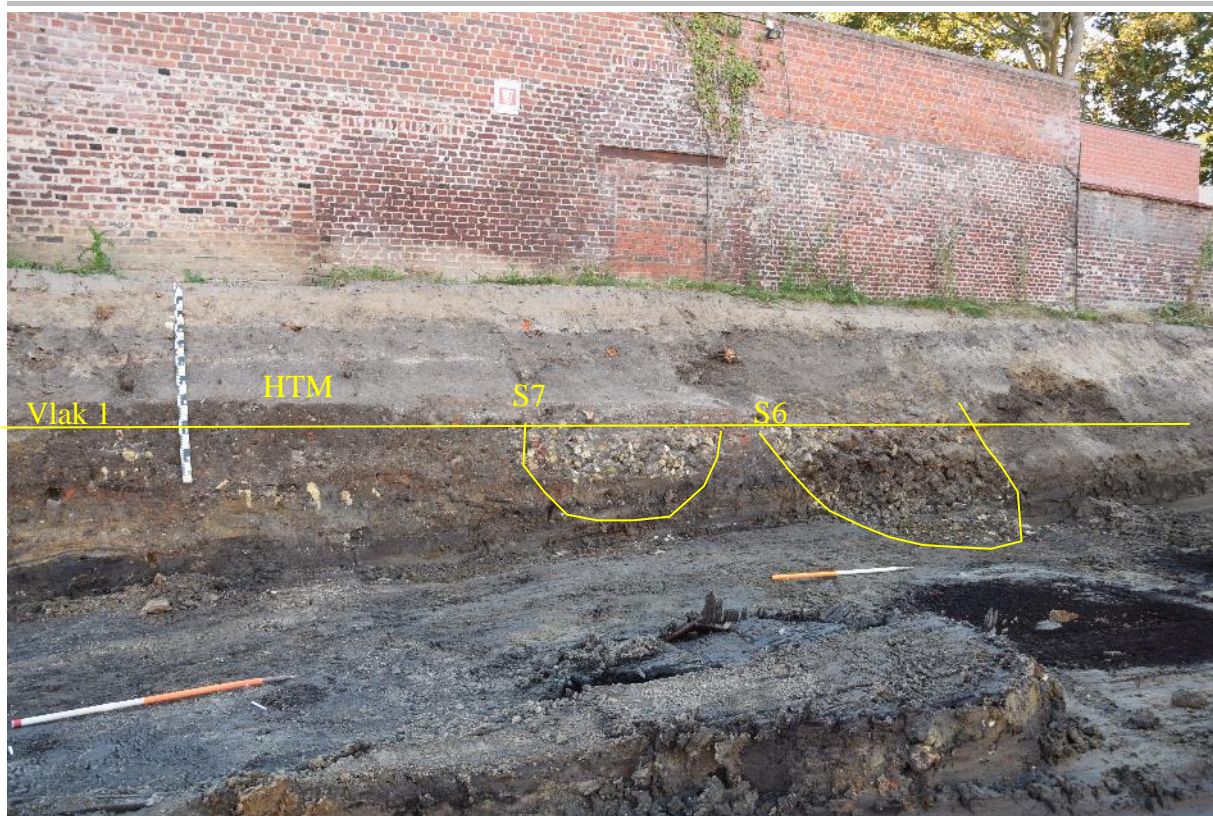

Fig. 3.8: Profiel 1 vanop het tweede aangelegde vlak.

3.3 19de-20ste eeuw

In werkput 1 werd een eerste vlak aangelegd net onder het afbraakniveau van de aangetroffen muurresten in het zuiden van deze werkput (op ca. 17,20 m TAW) (plan 3.1 en fig. 3.9 en 3.10). Buiten deze muurresten (die sub 3.3 besproken worden) werden verspreid over deze werkput enkele vrij recente kuilen en paalkuilen⁵⁴ en N-Z-georiënteerde, bakstenen drainagekanaaltjes (S21, S31/S36 en S35) aangetroffen. Deze drainagekanaaltjes liepen loodrecht op de Hipshoekbeek. In één geval was er een verdubbeling/herstelling van een kanaaltje aantoonbaar (S31/S36). Deels naast een bakstenen afvoerkanaltje was tevens een recente PVC-afvoerbuï ingegraven.

In de vulling van de grotere kuilen op dit vlak (en bij machinale aanleg van het vlak) werden verschillende glazen flessen en recipiënten gevonden, alsook metalen kookgerei (fig. 3.11 en fig. 3.12). Deze kuilen en paalkuilen hadden allen een redelijk donker grijsbruine, puinrijke vulling met brokken baksteen en mortel.

Bij het afgraven van het eerste vlak in werkput 1 werden ter hoogte van de sporencluster S436 zesentwintig groene, witte en bruine glazen flessen, bokalen en glazen gevonden. Het betreft quasi allemaal verschillende vormen met zowel holle als vlakke bodems. Wel werden 4 gelijkaardige flesjes in groen glas gevonden met onderaan op twee flesjes het opschrift *Source Perrier*. De bron waar dit water vandaan komt, vroeger *Les Bouillens* geheten, werd in 1898 aangekocht door de dokter Louis

⁵⁴ S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10, S11 en S436

Perrier⁵⁵. Later verkocht hij het aan Sir St. John Harmsworth. Deze hernoemde het water tot *Source Perrier* en begon het te bottelen in groene flessen.

Een rechthoekige bruine fles had onderaan het opschrift *Bitterman willebroeck*. Een fragment van een groene fles met vlakke bodem had onderaan het opschrift *Ste Badoit*. Het merk Badoit zou in voege zijn vanaf 1778⁵⁶.

De vullingen van de kuilen S3 (S30), S1 (S26) en S2 (S27) bevatte ook volledige glazen flessen en scherven ervan. In vulling S30 werden twee volledige bruine glazen flessen en een groene fles met opschrift *Ste Badoit* met gevonden en tevens scherven vensterglas. Nog in vulling S30 bleven fragmenten bewaard van malgemaakte voorwerpen in de vorm van een huis (fig. 3.13). Vulling S26 bevatte naast enkele glasscherven ook een drinkglas in kleurloos glas en twee groene flessen. Nog in deze vulling werd een metalen teil gevonden. Vulling S27 bevatte een zalfpot in industrieel wit.

Bij de aanleg van het vlak bij muur S20 werd een archeologisch volledige jeneverkruijk gevonden met opschrift: *HULSTKAMP & ZOON & MOLYN ROTTERDAM*. Deze Rotterdamse destilleerderij ontstond in 1823 uit de firma Hulstkamp & Hoogeweegen⁵⁷.

De resten van recentere bewoning die tijdens het vooronderzoek redelijk ondiep werden aangetroffen meer naar de Veurnestraat toe (SL4 en SL2 op fig. 1.13 en sub 1.4.2), bleken reeds weggegraven te zijn bij aanvang van het archeologisch onderzoek. Wellicht gebeurde dit door de aanleg van de palenwand en nivellering van het terrein.

Bij gebrek aan bewaarde resten werd het vlak aan de zijde van de Veurnestraat (in de werkputten 2 en 3) meteen wat dieper aangelegd (op dezelfde hoogte van vlak 2 in werkput 1).

Op dit aangelegde vlak werd aan de zijde van de Veurnestraat nog een recente kelder aangetroffen en een recente muur haaks op de Veurnestraat. Op ca. 8 m verwijderd van de Veurnestraat werden tevens twee bakstenen waterputten (S368 en S376) aangesneden (plan 3.2). Beide waterputten gaan stratigrafisch doorheen kuil S410. Ze liggen ongeveer op één lijn op een onderlinge afstand van ca. 3 m.

Waterput S376 bleek nog in gebruik te zijn. Deze waterput had een diameter van 102 cm.

Bij waterput S368 kon in het vlak een insteek (S370) worden herkend. De insteekvulling (S371) bevatte geen vondstmateriaal. In de onderste vrij puinige vulling van de schacht (S369) werden 5 scherven in steengoed gevonden (3 in Westervald) en 25 scherven in rood geglaazuurd aardewerk, waaronder twee randen van een grape en 4 passende randen van mogelijk een kom (met een kleine gietsneb).

Op basis van dit vondstmateriaal dat de buiten gebruik stelling van de waterput illustreert, kan verondersteld worden dat waterput S368 wellicht wat ouder is dan waterput S376 (die nog in gebruik was).

⁵⁵ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Perrier_\(water\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Perrier_(water))

⁵⁶ <https://fr.wikipedia.org/wiki/Badoit>

⁵⁷ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hulstkamp>

Fig. 3.9: WP1, vlak 1 met in het zuiden bewaarde muurresten

Fig. 3.10: WP1, vlak 1 met afvoergreppeltjes

Fig. 3.11: Flessen uit aanleg vlak 1 in werkput 1

Fig. 3.12: Metaal uit aanleg vlak 1 in werkput 1

Fig. 3.13: Malmgemaakt voorwerp uit vulling S30.

3.4 Nieuwe tijd

3.4.1 Muren en structuren

Op de eerste twee aangelegde vlakken in werkput 1 en op het eerste vlak in werkput 2 en 3 werden geconcentreerd in het zuiden van werkput 1 en in het zuiden en oosten van werkput 2 en 3 bakstenen muurresten aangetroffen (plan 3.2). De aanlegdiepte ligt op gemiddeld ca. 16,5 m TAW.

In het zuiden van werkput 1 werden de reeds op vlak 1 tot net onder afbraakniveau vrijgelegde muur/funderingsresten op een tweede vlak verder opgegraven tot onder funderingsniveau (fig. 3.14). Aangezien geen vloerniveau werd aangetroffen is het moeilijk te bepalen of het om muren of funderingen gaat. Wellicht betreft het eerder vrij slordig opgebouwde funderingen of overgang fundering/opgaand muurwerk. Het afbraakniveau bevond zich op ca. 1 m onder maaiveld (ca. 17,40 m TAW).

Het betreft een mogelijk gefaseerd opgebouwde, ca. 70 cm brede en licht NO-ZW-georiënteerde bakstenen (23x10x6 cm) muur (S97/98) die een hoek maakt naar het oosten toe (S99/S100/S101 en S102). De NO-ZW-georiënteerde muur is ongelijkmatig gefundeerd, met een dieper gefundeerd deel in het midden. Haaks op muur S102 staat een N-Z-georiënteerde, deels bewaarde bakstenen (20x9,5x5 cm) muur (S104). Parallel aan en ten westen tegen muur S97 aangebouwd, bevindt zich een smallere (39 cm) muur (S111, 25x12x5 cm), die in een latere fase tegen muur S97 werd gebouwd. Ook ten noorden van muur S99 bevindt zich een andere, deels bewaarde muur (S105, 23x10x4,5 cm). Parallel aan de muren S111/S97 loopt ca. 3 m verder naar het oosten toe nog een deels bewaarde muur (S96, 23 en 22x11x6 cm). Ten zuiden van muur S101 bevond zich een kleine rechthoekige structuur (S101, 23,5x11x5 cm), met binnenin een oppervlakte van ca. 1m². Mogelijk betreft het een ondiep keldertje.

Uit een uitbraakspoor op vlak 1 dat parallel aan muur S96 tot tegen muur S101 liep, kan worden afgeleid dat muur S96 wellicht oorspronkelijk doorliep tot tegen muur S101. De muren S97/98-S99/S101 en S96 zouden dus wellicht een rechthoek gevormd hebben. Ook ten westen van muur S111 zit een uitbraakspoor en maken de muren een aanzet naar het westen toe. Er werden echter geen bewaarde muurresten of een andere structuur aangetroffen bij het verdiepen ter hoogte van dit uitbraakspoor.

De recent gesloopte westmuur van een achterbouw van de huizen langs de Grote markt werd stratigrafisch bovenop (en op dezelfde lijn als) muur S97 opgetrokken (fig. 3.15).

Mogelijk bevond er zich een eveneens recentere toegang vanuit het noordwesten met een vloerniveau (S18) deels op S111 aangelegd.

De rechthoekige structuur S101 werd op een lager aangelegd vlak machinaal gecoupeerd (fig. 3.16). Op de bodem lag een houten planken vloer (S188). De vulling (S187) bevatte scherven in grijs aardewerk. De scherven waren echter allicht ook afkomstig van de stratigrafisch oudere gracht S101 onder de structuur. De scherven worden dan ook verderop besproken. De vulling zelf werd bemonsterd met een bulkstaal.

Evenwijdig aan de oostzijde van structuur S101 werd een rij dunne aangepunte houten paaltjes opgemerkt. Naast de muur zelf bevond zich een iets dikkere en eveneens aangepunte paal. De betekenis hiervan is niet duidelijk. Mogelijk betreft het een soort van waterkering bij de bouw van de constructie?

De muurresten zijn aangelegd doorheen een oudere donkergrijze laag. Ten zuidoosten van de muren S111/S97/S98 en S99/S100/S101/S102 werden in deze laag enkele kuilen opgemerkt met een eveneens donkergrijze vulling (S118, S116, S114 en S112) (plan 3.2). In de vulling (S115) van kuil S114 werd o.m. een archeologisch volledige kruik in grijs aardewerk met een vlakke gedraaide bodem gevonden (fig. 3.17). In de vulling van kuil S118 werden 64 fragmenten dierlijk bot gevonden. Het betreft zoogdieren, een vogel en vissen⁵⁸. In vulling S119 werd een fragment van een ijzerslak aangetroffen met een donkergrijze kleur en grillige oppervlaktestructuur.

⁵⁸ Esser 2020: 9-10.

Fig. 3.14: Muurresten in werkput 1.

Fig. 3.15: Fundering van recent afgebroken achterbouw op muur S 97.

Fig. 3.16: Structuur S101: coupe.

Fig. 3.17: Kruik uit de vulling (S115) van kuil S114.

In de zuidwesthoek van werkput 1 werden drie fragmentair bewaarde, in verband gemetselde bakstenen (25x12x7 cm) muur/funderingsfragmenten aangesneden in een U-vorm (S48) en een stratigrafisch oudere en een eveneens fragmentarisch bewaarde, bakstenen (25x12,5x5 cm) NW-ZO-georiënteerde fundering (S47) net ten oosten ervan. Mogelijk kan S47 als een uitbraakspoor (S43) gevolgd worden naar het noorden tot hij in het aangelegde profiel tegen de werkput aan verdwijnt (fig. 3.18 tem 3.20). In dit profiel werden verschillende lemen ophogingslaagjes opgemerkt (S62, een verbrand laagje bovenaan, tem S71 onderaan, fig. 3.21). Dit lijkt erop te wijzen dat de westzijde de binnenzijde van fundering S47 was. Mogelijk zijn de dunne laagjes S70 en S68 aangestampte lemen looplaagjes. Ook in het zuiden kan muur S47 als uitbraakspoor waargenomen worden in het profiel (rood op fig. 3.18). Het uitbraakspoor reikt tot op ca. 80 cm onder maaiveld. Het afbraakniveau zelf van deze fundering bevond zich stratigrafisch iets lager dan de funderingen ten oosten hiervan, op ca. 1,9 m onder maaiveld (16, 60m TAW).

Fundering S47 wordt in het noorden oversneden door een rechthoekig uitbraakspoor (S45), dat in het oosten tot tegen muur S111 loopt. Ook een houten afwateringskanaaltje ten oosten van het uitbraakspoor S43, wordt oversneden door het grotere uitbraakspoor S45.

Binnen in de U-vormige structuur S48 bleef een vloerniveau bewaard uit onbewerkte ijzerzandstenen (S210)(fig. 3.22). In de opvulling bovenop deze vloer (S209) werden 6 scherven in grijs aardewerk gevonden en 5 in rood aardewerk. Bij de scherven in grijs aardewerk zat een deels bewaarde kan (fig. 3.23) en bij de scherven in rood aardewerk de steel van een aan de onderzijde beroete pan.

Fig. 3.18: Fundering S47 en S48.

Fig. 3.19: Uitbraakspoor S43 in het verlengde van S47 met de vloerlaagjes in het profiel.

Fig. 3.20: Uitbraakspoor S43 in het verlengde van S47 met de ophogingslaagjes in het westprofiel.

Fig. 3.21: Westprofiel: detail

Fig. 3.22: Vloer S210 in structuur S48.

Fig. 3.23: Kan/kruik uit vulling S209 op S210 .

In het oosten van werkput 2, tegen de Veurnestraat aan, werden eveneens bakstenen (22x10x5,5 cm) muurresten aangetroffen (fig. 3.24 en 3.25). Deze situeren zich parallel aan en ca. 1,20 m dieper dan een recente bakstenen muur die tot op het maaiveld reikte (rood op fig. 3.25). De bovenzijde van de oudere muurresten situeert zich op ca. 16,70 m TAW. Het betrof een rechthoekige ruimte (3,8 m breedte en ca. 9 m bewaarde lengte) (S236, S235 en 231). Dwars doorheen deze ruimte liep een bakstenen (21,5x10,5x6 cm) afvoerkanaaltje (S228). Dit kon gevolgd worden vanuit het noorden, liep in de noordwesthoek van de ruimte binnen en liep door in de richting van de Veurnestraat. In de ruimte bevonden zich twee ronde bezinkputjes (S237 en 229) met een diameter van ca. 40 cm, die in verbinding stonden met het kanaaltje. Op het meest zuidelijke bezinkputje (S229) lag een houten plank en er rond bevond zich een nog fragmentair bewaard vloerniveau (S227) in baksteenbrokken en natuursteen

Iets ten noordwesten van deze resten werd een eveneens fragmentair bewaard bakstenen (21,5x10 cm) vloerniveau (S275) bewaard. Dit bevond zich stratigrafisch op een zeer grote kuil (S159=S285).

In het zuiden van werkput 2 werd eveneens een fragmentair bewaard bakstenen kanaaltje (S353) gevonden met een kleine rechthoekige bakstenen (22x10,5x5 cm) structuur (S355) ernaast, mogelijk een bezinkput (fig. 3.26). De bovenzijde van deze structuren lag op ca. 16,60 m TAW.

Ten westen van dit bakstenen kanaaltje werden 2 NO-ZW-georiënteerde houten waterafvoeren aangesneden (S337 en S336).

Bij het manueel verdiepen binnen structuur S355 werden 9 scherven in rood geglaazuurd aardewerk aangetroffen, waaronder een rand van wellicht een vetvanger en 3 bodemscherven met een enkelvoudige uitgeknepen standvoet.

Fig. 3.24: Muurresten in het noorden van werkput 2

Fig. 3.25: Muurresten in het oosten van werkput 2

Fig. 3.26: Muurresten in het zuiden van werkput 2

3.4.2 Leerlooierskuipen

Gegroepeerd in het noorden van werkput 1 werden op een tweede aangelegde vlak 11 ronde sporen aangetroffen die als leerlooierskuipen geïnterpreteerd worden (plan 3.27 en fig. 3.28 tem fig. 3.32)⁵⁹. Ze liggen gealigneerd in een hoekig verloop. Er komen geen onderlinge oversnijdingen voor. De bovenzijde van de kuipen lag op 16,50 m TAW; de onderzijde op 15,56 m TAW.

Met de aanleg van de kuipen S 129, S 131 en S133 werd een N-Z-georiënteerd, houten afvoerkanaaltje oversneden. De kuipen S137 en S157 oversnijden een grote kuil (S139).

De diameters van de kuipen schommelen tussen 158 en 192 cm (fig. 2.13 tem fig. 2.16). Enkel van de kuipen S129 en S149 bleef een bodem uit houten planken bewaard, samen met het onderste deel van de kuip zelf. Bij kuip S157 bleef enkel een houten bodem bewaard. Bij de sporen S131, S133, S135, S137, S153 en S155 bleef helemaal geen hout bewaard en bij de sporen S147 en S151 enkel een klein stukje van de wand/hoepel van de kuip, maar geen bodem.

De opbouw van de houten kuipen kan afgeleid worden uit de meest volledig bewaarde kuipen S129 en S149. De bodem bestaat uit rechthoekige planken met afgeronde toppen (fig. 3.33). De planken waren aan elkaar bevestigd met ronde houten staafjes die in gaten pasten. De verticale planken hadden een rechthoekige inkeping ter hoogte van de bodem en werden bij elkaar gehouden door een houten band/hoepel.

Het hout van de kuipen S129 en 149 werd volledig ingezameld. Het bleek om eik te gaan. Dendrochronologisch onderzoek van de opgestuurde stalen bleek evenwel niet mogelijk te zijn⁶⁰.

De deels bewaarde kuipen S129 en S149 hadden onderaan een vulling die bestond uit een homogene, zeer donkerbruine laag (S130, laag 2 en S150). Mogelijk betreft het een laag eikenschors. Deze vullingen werden bemonsterd. Bovenop deze donkerbruine vulling in kuil S129 lag een laag (S130) grijze, eerder zandige klei met wat brokjes kalkmortel. In kuil S131 lag er een gelijkaardig, dun laagje (S132) mogelijke eikenschors bovenop een iets meer heterogene donkergrijze laag (S132, laag 2) (fig. 3.34). In kuil S133 bevond zich onderaan een donkergrijze laag, gevolgd door een blauwgrijze laag klei en een donkerbruin laagje van mogelijk eikenschors (respectievelijk S134-laag 3, S134-laag 2 en S134). De vulling van kuil S135 bestond uit blauwgrijze klei met onderaan een dun grijs laagje (S136 en S136-laag 2). Ook in kuil S137 lag op de bodem een donkergrijze laag (S138). In de overige kuilen (S147, S151, S153 en S155) bevond zich een donker bruingrijze en meer puinige vulling, met baksteenbrokken en kalkmortelbrokken (S148, S152, S154 en S156).

In de vullingen van de leerlooierskuipen werd voornamelijk ceramiek aangetroffen, naast een kleine hoeveelheid dierlijk botmateriaal (S132, S134, S136, S148, S152) en wat bouw materiaal in de vorm van (dak)tegels. De ceramiek omvat hoofdzakelijk scherven in roodgeglazuurd aardewerk, naast enkele kleine wandscherven in grijs aardewerk, in steengoed en in tinglazuur. De onderste vulling in kuip S131, vulling S132-laag 2, bevatte 15 scherven in roodgeglazuurd aardewerk van een aan de buitenzijde sterk beroete steelkom met een massieve steel op pootjes. Vergelijkbare recipiënten uit Nederland worden in de periode 1700-1850 gedateerd⁶¹.

Het dierlijk botmateriaal was schaars. De meeste resten zijn van runderen. Daar zitten acht (schedeldelen met) hoornpitten tussen; de overige resten komen uit allerlei andere delen van het

⁵⁹ S129, S131, S133, S135, S137, S147, S149, S151, S153, S155 en S157 met respectievelijk de vullingen S130, S132, S134, S136, S138, S148, S150, S152, S154, S156 en S158.

⁶⁰ Van Daalen Dendrochronologie

⁶¹ Gawronski 2012: 272-274.

lichaam en dan gaat het om zowel bevelesde delen zoals de wervels en de voorpoot als om vleesloze lichaamsdelen zoals de onderpoot⁶².

Nog in de vulling van S133 werd een metalen voorwerp aangetroffen en een bewerkt en gepolijst stuk natuursteen (S134-laag 2 en S134)(fig. 3.36). Het metalen voorwerp is mogelijk een zogenaamde *stecknagel*; een rond, stomp mes om de huiden te schrapen⁶³. De bewerkte natuursteen diende mogelijk om het leer glad te maken. Een voorbeeld van een gereedschap waarmee dit eveneens kon worden gebeuren, is een aan één zijde gegladde metatarsus⁶⁴.

Ten noordoosten van kuip S137 bleven 4 houten palen (S141 tem S144) bewaard die verticaal in de grond staken (zie plan 3.27). Mogelijk betreft het de resten van een structuur in functie van het leerlooien. Mogelijk was het een afdak als bescherming voor de kuipen⁶⁵. Misschien nog meer plausibel is dat het een frame betrof waaraan huiden opgespannen werden om ze te bewerken.

3.4.3 Mogelijk gerelateerde sporen

Ongeveer 12 m meer naar het westen werden nog een kleine cluster structuren en een spoor aangesneden die mogelijk met het leerambacht in verband te brengen zijn (zie plan fig. 3.2 en 3.3 en fig. 3.37). Het betreft (de onderste resten van) 5 tonnen en een kuil met opvallend veel leerresten in de vulling.

Er werd nog een onderzijde van een houten ton aangesneden (S217) met een diameter van 180 cm. Het hout was vrijwel volledig vergaan. De bewaarde vulling bestond uit twee lagen, met een vrij homogene donker grijsbruine laag bovenaan en een donkerbruine-blauwe laag onderaan. Bij het couperen werden in de vulling 7 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden. Bij het uithalen van de tweede helft werden in de bovenste laag (S218) naast twee kleine wandscherven in roodgeglazuurd aardewerk een kleine scherf in steengoed gevonden en de aanzet van een oor in grijs aardewerk. In de onderste laag (S218, laag 2) werden drie scherven in grijs aardewerk gevonden, een scherf in steengoed uit Siegburg en een scherf in roodgeglazuurd aardewerk. Nog in deze onderste laag werd een geglazuurd tegelfragment gevonden en een klein stuk dierlijk botmateriaal met inkervingen. Mogelijk zijn evenwel scherven vermengd geraakt bij het ingraven van deze kuip aangezien onder dit spoor een kuil lag met enkel ouder vondstmateriaal (grijs aardewerk).

Deze ton (S217) is doorheen het bakstenen afvoerkanaaltje S228 ingegraven en is bijgevolg recenter.

Ten zuidwesten van en in de nabijheid van kuip S217 werd nog een vrij kleine (diameter 93 cm) houten ton (S257) opgegraven. Deze was met baksteenpuin en mortel gevuld. De vulling (S258) bevatte fragmenten van wellicht 2 borden in industrieel wit en een zalfpotje met opschrift *crème Simon*. Dit is een merk van zalf dat opgericht werd in 1860⁶⁶.

Het hout van kuip S257 werd bekeken door een specialist. Het gaat om tropisch hardhout en lijkt een vrij recente context te zijn⁶⁷.

⁶² Esser 2020: 4.

⁶³ Demiddele 2014: 19.

⁶⁴ Blonk 2016: 67.

⁶⁵ Vermeiren e.a. 2018: 49.

⁶⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Crème_Simon

⁶⁷ Van Daalen Dendrochronologie

Ten oosten van kuip S257 en doorheen een oudere gracht, werd nog een onderzijde van een eikenhouten⁶⁸ ton aangetroffen. In de vulling werd een kleine wandscherf in tinglazuur aangetroffen, naast een hoop verbrande brokken metaal waar ook leisteen en bot tussen zat.

Bij het verdiepen naar vlak 3 werden net ten noorden van ton S257 nog de resten van twee slecht en ondiep (10 cm) bewaarde houten tonnen (S299 en S290) aangesneden.

De vulling van S290 bevatte 12 scherven in grijs aardewerk, 4 scherven in rood en één in steengoed. Bij de scherven in grijs zit een cilindervormig fragment van een riolering, wellicht van type A⁶⁹.

In vulling S300 werden 3 grijze scherven, een rode en één in steengoed aangetroffen.

Net ten zuiden van deze cluster bevond zich een ondiep bewaarde, ovale (50 x 93 cm) kuil (S322) met 496 snippers leerresten in de vulling (fig. 3.39) (S323) (fig. 3.38). Het betreft leerbewerkersafval⁷⁰. Hierin zit met name secundair en tertiair afval en een categorie onbekend omdat die snippers te fragmentarisch waren om te categoriseren. Nog in vulling S323 werden zes dierlijke resten aangetroffen. Het gaat om een onderkaak en een los gebitselement van rund, een schedelstukje van een schaap of geit, een pijpbeenfragment van een groot zoogdier en twee niet te determineren botsplinters⁷¹.

Ten westen van deze cluster werd een klein (ca. 1,30 op 1,20 m) bakstenen vloerniveau (S289) aangesneden (plan 3.3). Stratigrafisch gaat dit doorheen een houten afvoerkanaaltje (S337). Mogelijk betreft het een werkvloertje. Rond het vloerniveau bevonden zich 3 palen die verticaal in de grond staken.

Net ten westen van dit vloerniveau S289 en stratigrafisch op kuil S159 bevond zich een iets groter bakstenen vloerniveau (S275).

De vloerniveau's S289 en S275 bevinden zich respectievelijk op 16 en op 16,20 m TAW.

Te midden van de leerlooierskuipen in het noordoosten van werkput 1 en stratigrafisch boven op een grote kuil (S139), bevond zich een rechthoekige bakstenen (21x10x5 cm) structuur (S145) met een bakstenen (21x10,5 cm) vloer (S146) (plan 3.27 en fig. 3.14). De omvang van de structuur aan de binnenzijde bedroeg 2,4 op 1,8 m.

⁶⁸ Van Daalen Dendrochronologie

⁶⁹ De Grootte 2008: 290.

⁷⁰ Verspay-Frank 2020: 6.

⁷¹ Esser 2020: 5.

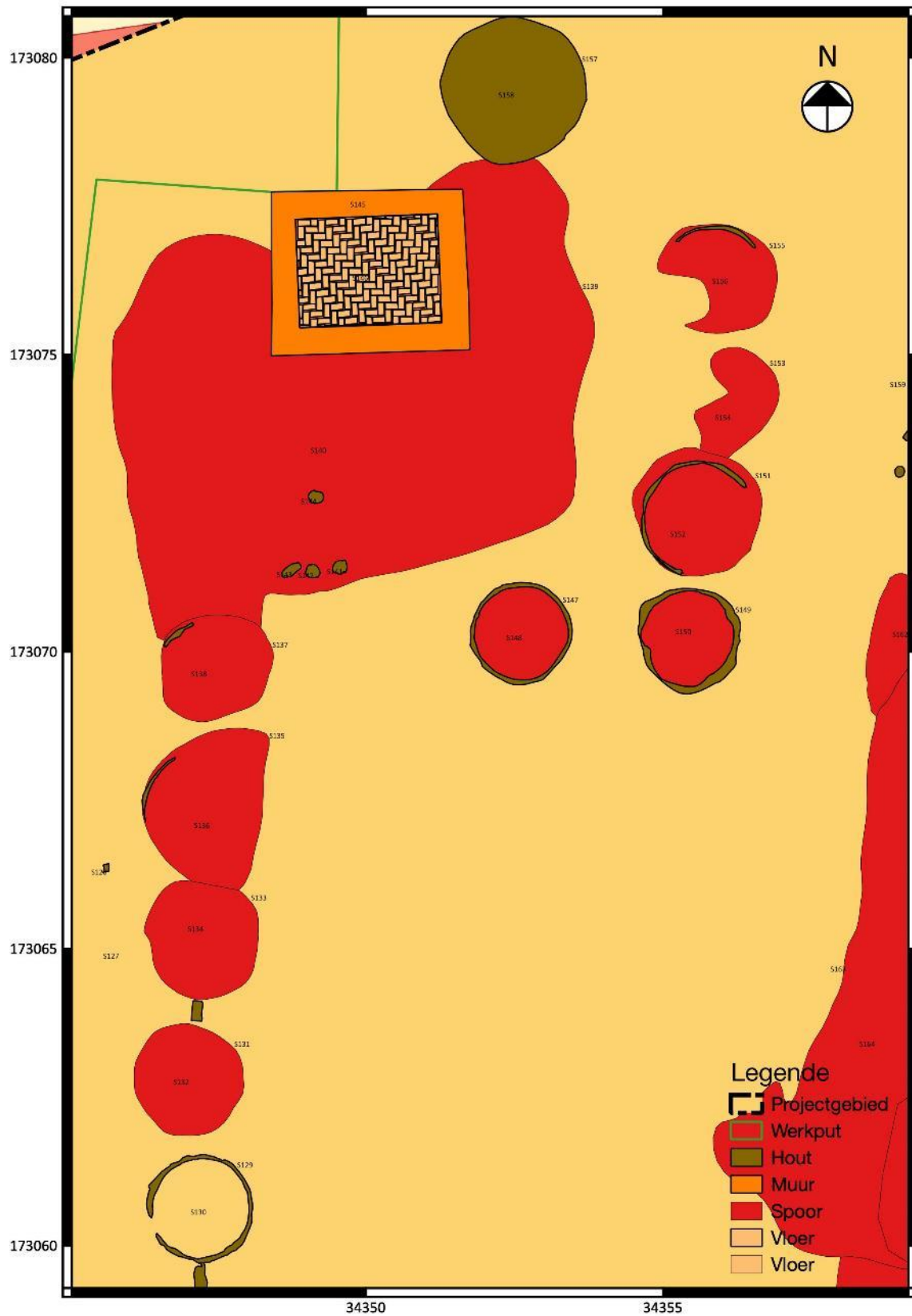

Fig. 3.27: Leerlooierskuipen: detailplan

Fig. 3.28: Leerlooierskuipen in WP1.

Fig. 3.29: Leerlooierskuipen in WP1 met structuur S145 en de stratigrafisch oudere kuil S139.

Fig. 3.30: Leerlooierskuipen S147, S149, S151, S153 en S155.

Fig. 3.31: Leerlooierskuip S129.

Fig. 3.32.: Leerlooierskuip S149

Fig. 3.33: Bodemplanken

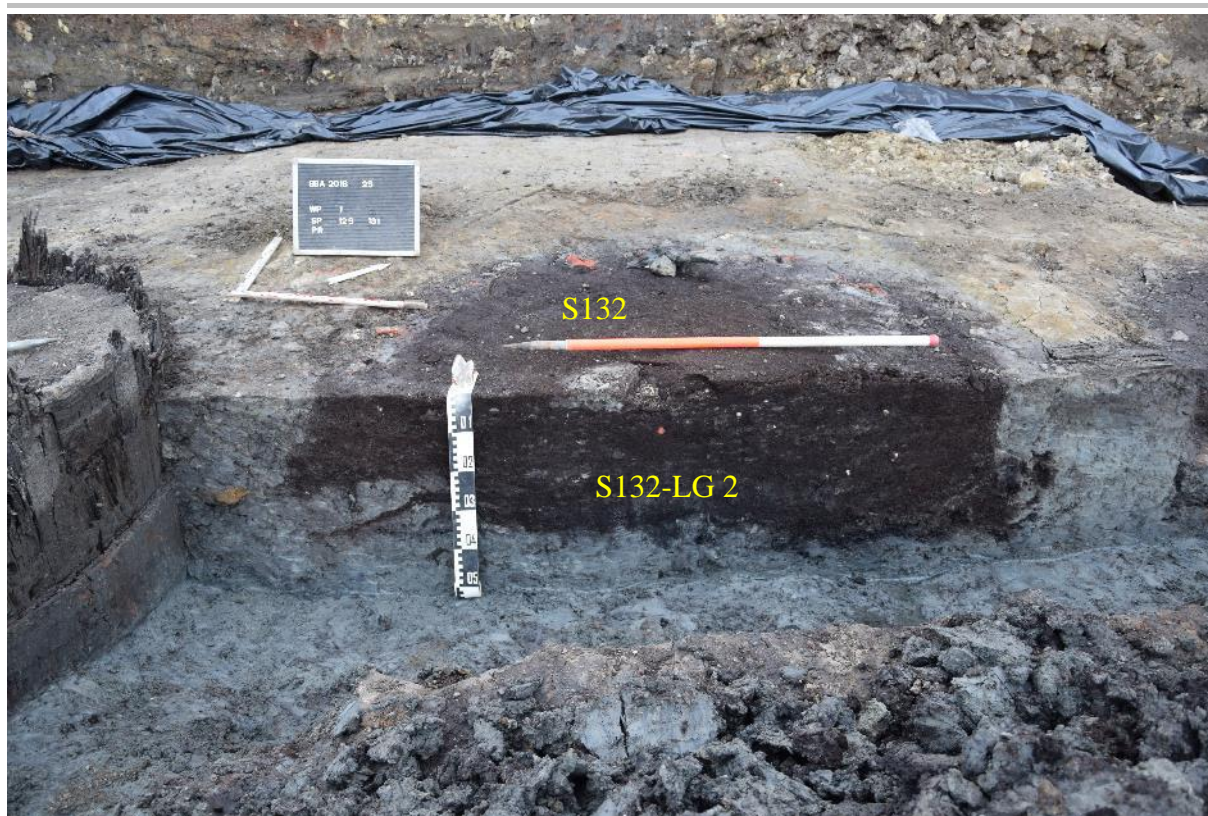

Fig. 3.34. : Kuil S 131

Fig. 3.35: Scherven van een steelkom uit vulling S132-laag 2.

Fig. 3.36: Werktuigen uit vulling S134.

Fig. 3.38: Kuil S322 met leerresten in de vulling.

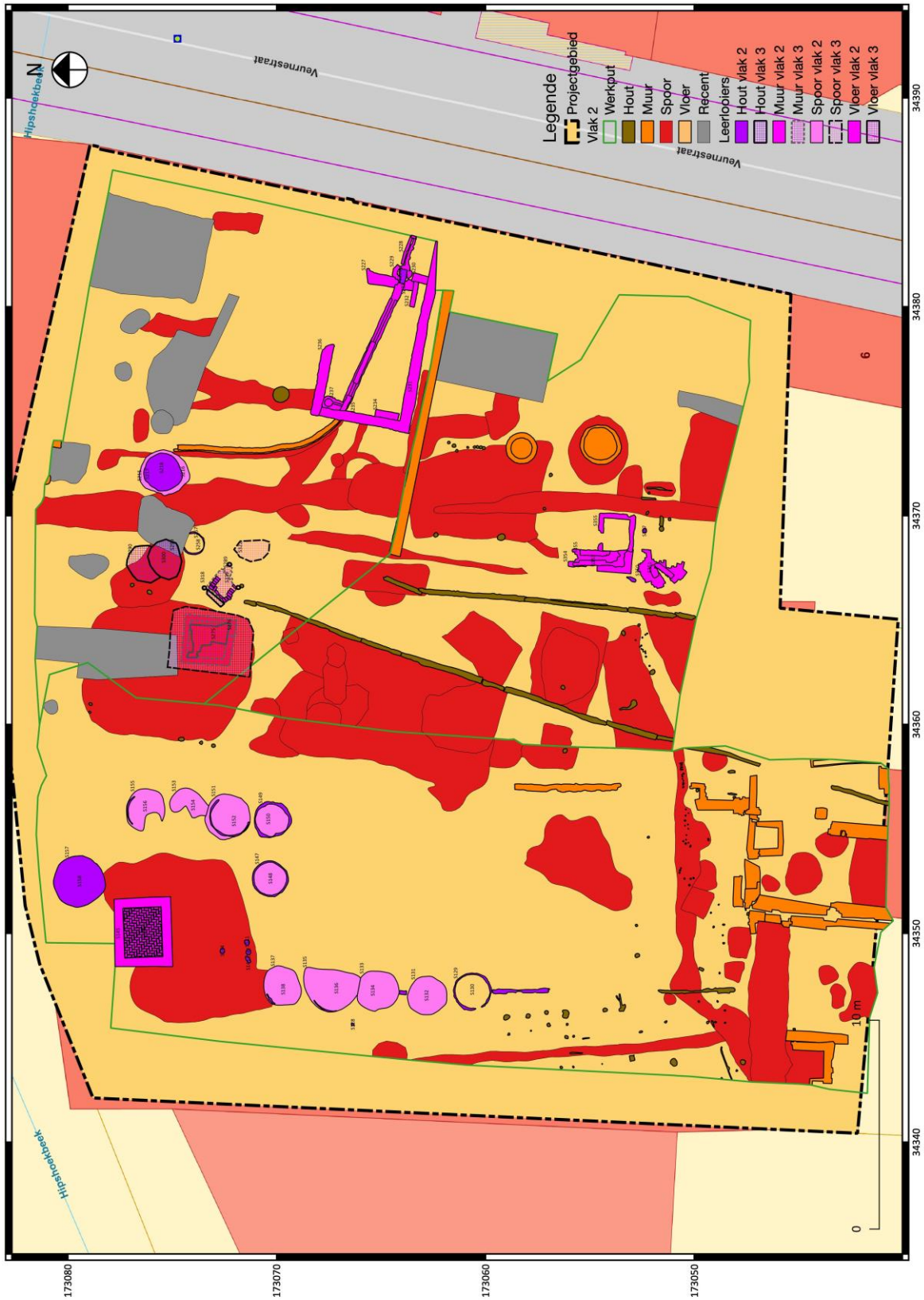

Fig. 3.37: Overzicht van sporen en structuren die mogelijk aan het leerlooien gerelateerd zijn.

Studiebureau-Poperinge
Vnr. X-323.002 overzicht

Fig. 3.39: Overzicht leerresten uit S323 (Foto Cuir Connu)

3.5 Late middeleeuwen

3.5.1 Kuilen

Stratigrafisch onder de bakstenen muurresten en leerlooierskuipen en voornamelijk geconcentreerd in de werkputten 2 en 3 werden een aantal zeer grote en diepe kuilen aangesneden (plan 3.2 tem 3.4). Deze worden hieronder besproken per kuil waarbij tevens de erin aangetroffen vondsten en het eventuele natuurwetenschappelijk onderzoek vermeld wordt.

KUIL S139

Locatie

In het noordwesten van werkput (=WP) 1.
Stratigrafisch op dit spoor: de bakstenen structuur S145.

Onderzoek

Dit spoor werd in het vlak als één kuil geïnterpreteerd. Bij het opschonen werden de vondsten onder het nummer van de vulling (S140) ingezameld. Eerst werd een kwadrant gecoupeerd, vervolgens de helft van het spoor (fig. 3.40).

Uitzicht vlak

Rechthoekige (8 op 6,3 m) kuil met afgeronde hoeken.

Bewaarde diepte

1.70 m onder maaiveld

Coupe

Komvormig profiel, met een donkergrijs-zwarte vulling onderaan (S194) en erboven een grijze vulling (S193). De kuil werd tweemaal opnieuw uitgehaald met kuil S191 en de stratigrafisch recentere kuil S192 (fig. 3.38). Onder de donkergrijs zwarte vulling bevond zich nog een blauwgrijze laag (S195).

Vondsten

De vullingen bevatten weinig vondsten. Vulling S193 bevatte 6 scherven in roodgeglazuurd aardewerk, een klein randscherfje in steengoed en 8 scherven in grijs aardewerk waaronder een rand van een pot of grape. Nog in deze vulling werden 4 fragmenten van schaap/geit gevonden en 1 fragment van een groot zoogdier.

Vulling 194 bevatte een bodemscherf in grijs aardewerk met een vlakke bodem.

Vulling S191 bevatte 2 wandscherfjes in grijs aardewerk en een wandscherf en een fragment van een oor in rood aardewerk.

Spoor	Grijs	Steengoed	Rood	Tinglazuur	Hoogversierd	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	leer	
140	12										
193	8	1	6				5				
194	1										
191	2		2				1				

Vondstverdeling kuil S139

Fig. 3.40: Kuil S139 in WP1.

KUIL S159 (=S285)

Locatie

Dit spoor ligt ten oosten van kuil S139, op de overgang van WP 1 en WP 2.

Stratigrafisch op dit spoor: bakstenen vloer S275.

Stratigrafisch onder dit spoor: gracht S446 en kuil S395.

Onderzoek

De kuil werd gecoupeerd in WP 1, waarbij een kwadrantje (een deel van de zuidwesthoek) werd weggegraven (fig. 3.41). Vervolgens werd de kuil volledig vrijgelegd bij de aanleg van WP 2 en werd deze nogmaals gecoupeerd waarbij de noordelijke helft werd weggegraven (fig. 3.42).

Uitzicht vlak

Rechthoekige (8 op 6 m) kuil met afgeronde hoeken.

Bewaarde diepte

1,90 m onder maaiveld.

Coupe

Uit de coupe in WP 1 bleek dat de kuil was opgevuld met verschillende, redelijk dunne donkerbruine en donkergrijze lagen (met van boven naar onder: S197, S196, S160 en S198 t.e.m. S203. In de coupe vanuit werkput 2 werden nog twee stratigrafisch oudere lagen in de opvulling geregistreerd, een donkerbruingrijze met een grijsblauwe er onder (S440 en S441).

Tijdens het verdiepen van de tweede helft werd aan de zuidzijde van de kuil nog een extra laag aangetroffen (S288).

Vondsten

Bij het machinaal couperen van het kwadrant in WP 1 (S160, bij couperen) werden 57 scherven in grijs aardewerk gevonden en 5 in rood geglazuurd. Het betreft overwegend vrij kleine scherven. Twee fragmenten van bodemscherven met vlakke bodem zijn mogelijk van kannen/kruiken.

Bij het couperen van de kuil in de lengte in WP 2 (S286) werden 330 scherven in grijs aardewerk aangetroffen, waaronder eerder kleine randscherven van wellicht kannen/kruiken en vlakke bodemscherven. Nog bij het couperen in de lengte werden hoofdzakelijk wandscherven gevonden in rood geglazuurd aardewerk (19) en in steengoed (11). Tevens werden in deze laag 58 fragmenten dierlijk botmateriaal ingezameld. Het betreft vooral resten van schaap/geit⁷².

De stratigrafisch recentste opvullingslaag (S197=S159 laag 1) bevatte 1 wandscherfje in roodgeglazuurd aardewerk, 1 wandscherfje in steengoed en 68 eerder kleine scherven in grijs aardewerk. Wellicht zijn een aantal scherven afkomstig van kannen/kruiken.

De stratigrafisch tweede recentste vullingslaag (S196=S159 laag 2) bevat een volledige bodemscherf van een kruik/kan in grijs aardewerk, naast twee wandscherfjes in rood geglazuurd aardewerk en 1 in grijs aardewerk.

De stratigrafisch derde recentste laag (S160=S159 laag 3) bevat 3 scherven in roodgeglazuurd aardewerk, naast 8 scherven in grijs aardewerk waaronder een vlakke bodemscherf.

Laag S440 (=S158 laag 8), de derde oudste laag van de kuil, bevatte 1 scherf in roodgeglazuurd aardewerk en 6 scherven in grijs aardewerk waaronder 2 passende fragmenten van een bodem van een kan.

De stratigrafisch vierde recentste laag S198 (=S286, laag 2) bevatte 349 scherven in grijs aardewerk, waaronder eerder kleine randscherven van wellicht kannen/kruiken en vlakke bodemscherven. Verder werden ook 42 scherven in rood geglazuurd aardewerk gevonden, waaronder drie fragmenten van 2 bakpannen en een onderaan beroete bodemscherf met een meerledige (5) en losstaande standvin.

Nog in deze laag werden 10 scherven in steengoed gevonden, waaronder een bodem van een kan met een uitgeknepen standring.

De stratigrafisch zesde recentste laag S200 bevatte 5 kleine wandscherfjes in rood en 4 in grijs aardewerk.

Natuurwetenschappelijk onderzoek

De drie stratigrafisch oudste lagen uit de kuil (met onderaan S203, gevolgd door S441 en S440 – respectievelijk S285-laag 10, S285-laag 9 en S285-laag 8) werden bemonsterd met pollenbakken (fig. 3.43) en verder onderzocht.

Laag S440 (=L8 (BX8617)) bevat voornamelijk pollen van graslandplanten (voornamelijk afkomstig van grassen en van soorten binnen het kamille-type). Daarnaast zijn antropogene indicatoren, vooral granen, goed vertegenwoordigd. Er komt pollen voor van erwt en/of tuinboon, gerst, hennep, rogge en tarwe. Tevens werden enkele eitjes van twee soorten (menselijke) darmparasieten aangetroffen. De andere onderzochte lagen bevatten minder pollen, maar met een gelijkaardige inhoud. Daarmee sluit het resultaat aan bij het algemene resultaat van het pollenonderzoek, namelijk dat in de meeste sporen het pollenbeeld gedomineerd wordt door pollen dat is gedeponeerd met plantaardige resten in de vorm van uitwerpselen en mest en/of afval van huishoudelijke dan wel afval van agrarische aard⁷³.

⁷² Esser 2020: 10.

⁷³ Van Waijjen M. & Van der Meer W. 2019: 3-4 en bijlage 1a.

Spoor	Grijs	Steengoe d	Rood	Tinglazuur	Hoogversi erd	Protosteengoe d	Bot	Glas	Metaa l	leer	
160- coupe	57		5				4				
197	68	1	1				1				
196	2		2								
160	8		3				39				
440	6		1								
198	349	10	42							3	
286 (coupe)	330	11	19				17	1	1		
288	1	1	4				3		1		
200	4		5				4				

Vondstverdeling vullingen kuil S159 (=S285)

Fig. 3.41: Kuil S159/285: coupe in WP1.

Fig. 3.42: Kuil S159/285 in WP2.

Fig. 3.43: Bemonstering met pollenbakken van kuil S159/285.

KUIL S223

Stratigrafisch doorheen kuil S159.

In de vulling zitten 42 scherven in grijs aardewerk waaronder vlakke bodemscherven en één lensvormig bodemfragment, 4 scherven in steengoed en 50 scherven in rood geglazuurd aardewerk. De laatste categorie bevat o.m. scherven van mogelijk 2 bakpannen en 2 borden en 7 passende scherven en een mogelijk bijpassende randscherf van een bord, versierd met een geometrisch patroon en o.m. een vogel (fig. 3.44).

Fig. 3.44: Bord uit vulling S224

KUIL S395

Locatie

Stratigrafisch onder kuil S159 werd een oudere kuil (S395) opgemerkt in de coupe (fig. 3.45). Mogelijk is kuil S395 dezelfde als kuil S320, die net ten oosten van en onder de stratigrafisch jongere structuur S275 ligt.

Onderzoek

Gecoupeerd in de lengte (O-W)

Uitzicht vlak

Niet waargenomen in het vlak (onder structuur S275)

Bewaarde diepte

2,30 m onder maaiveld

Coupe

De kuil heeft een komvormig profiel met 9 lagen (S396, laag 1 tem 9).

Vondsten

Bij de coupe werden 194 scherven in grijs aardewerk ingezameld, waaronder voornamelijk wandscherven, naast enkele randscherven van wellicht kannen/kruiken en bodemscherven. De bodemscherven omvatten voornamelijk vlakke bodemscherven, maar ook 1 bodemscherf met één uitgeknepen pootje en 5 bodemscherven met van boven naar beneden uitgeknepen enkelvoudige standvinnen.

Nog bij de coupe werden botfragmenten van rund, schaap/geit en varken gevonden, naast een bot van een hond⁷⁴.

Tevens bij de coupe werd een messchede (vnr. X-396.001) gevonden met een lengte van 23,5 cm⁷⁵. De schede was versierd door middel van ingestoken puntjes en ingeperste lijnen. Op de voorkant heeft een apart inzetmesje gezeten. Deze zat er los bijgestoken, er was geen apart vakje. De ruimte voor dit mesje is ook in de versieringen aangegeven. Een deel van de achterkant is langs de snijkant van het mes afgescheurd. De ingestoken puntjes zijn waarschijnlijk gemaakt door een heel klein soort 'vorkje', waarmee dan rijtjes van puntjes tegelijkertijd ingestoken konden worden. De ingeperste lijnen werden door middel van een verwarmde rolstempel in het leer gedrukt (fig. 3.46).

In S396, laag 1, werden 9 kleine scherfjes in grijs aardewerk aangetroffen

In S396, laag 2, werden 17 scherven in grijs aardewerk aangetroffen, waaronder een rand van mogelijk een kom en 1 bodemscherf met een uitgeknepen standring in rood geglazuurd aardewerk.

In S396, laag 3, werden 24 kleine wandscherfjes in grijs aardewerk aangetroffen

In S396, laag 8, werden 26 scherven in grijs aardewerk aangetroffen, waaronder een rand met de aanzet van een gietsneb, vlakke bodemscherven en bodemscherven met standvin. Tevens werden in deze laag 5 scherven in rood geglazuurd aardewerk gevonden, waaronder een rand van een bakpan en een fragment van een knop (fig. 3.47).

In de vulling van kuil S320 (S321) werden 24 scherven in rood geglazuurd aardewerk gevonden en 6 in grijs aardewerk. Bij de scherven in rood geglazuurd zijn er 9 scherven van een (partieel bewaarde) vetvanger. De binnenzijde is geglazuurd. De buitenzijde van de scherven is beroet. Aan de zijde van het handvat zijn de randen versierd met 6 en 5 ingeknepen duimnagels (fig. 3.48). Deze versiering loopt over in een patroon met een golvende groeflijn. De diepte van de vetvanger bedraagt ca. 7 cm, de

⁷⁴ Esser 2020: 12.

⁷⁵ Verspay-Frank 2020: 6. Afbeelding in bijlage

breedte 19 cm. De overgang met de bodem is lensvormig en er is één meerledige, losstaande standvin bewaard met 6 vingerindrukken.

Natuurwetenschappelijk onderzoek

Twee alluviale lagen die stratigrafisch ouder zijn dan kuil S395 werden bemonsterd met een pollenbak (fig. 3.49):

-BX8620: Bovenste laag

In dit matig rijke, maar goed geconserveerde staal zijn de antropogene indicatoren slechts sporadisch aanwezig en is veruit het meeste pollen afkomstig van els en van grassen (mogelijk riet)⁷⁶.

-BX8621: Onderste laag

De pollenconcentratie is laag, hoewel de conservering goed is. In deze laag is boompollen sterk dominant. Tijdens de inventarisatie zijn geen antropogene indicatoren aangetroffen.

Het pollenbeeld in deze stalen lijkt een meer natuurlijke situatie weer te geven dan de andere (de kuilen nvdv). Het lijkt evenwel niet een beeld te zijn dat past bij de vegetatie in en rond een stedelijke nederzetting. De vraag is of het pollenbeeld past bij de vegetatie van vóór de verstedelijking van Poperinge.

Een door BIAx geselecteerd organisch staal werd met de 14C-methode gedateerd om deze bemerking van Van Waijjen te onderzoeken⁷⁷. De datering valt waarschijnlijk tussen 760 en 400 BC. Dit is de periode vroege /midden ijzertijd.

RICH-29064 (S395L1) : 2488±26BP

68.2% probability

750BC (21.6%) 680BC

670BC (7.6%) 640BC

570BC (32.7%) 450BC

440BC (6.3%) 410BC

95.4% probability

760BC (95.4%) 400BC

Spoor	Grijs	Steengoe d	Rood	Tinglazuur	Hoogversi erd	Protosteengoe d	Bot	Glas	Metaa l	Leer	
396 (coupe)	194	1	4				10		16	3	
396, Lg1	9						6				
396, Lg 2	17		1				2				
396, Lg 3	24										
396, lg 6											
396, Lg 8	26		1								
396, Lg 8							17				
321	4		22								

Vondstverdeling vullingen van kuil S395

⁷⁶ Van Waijjen M. & Van der Meer W. 2019: 4 en 6.

⁷⁷ Datering uitgevoerd aan het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium.

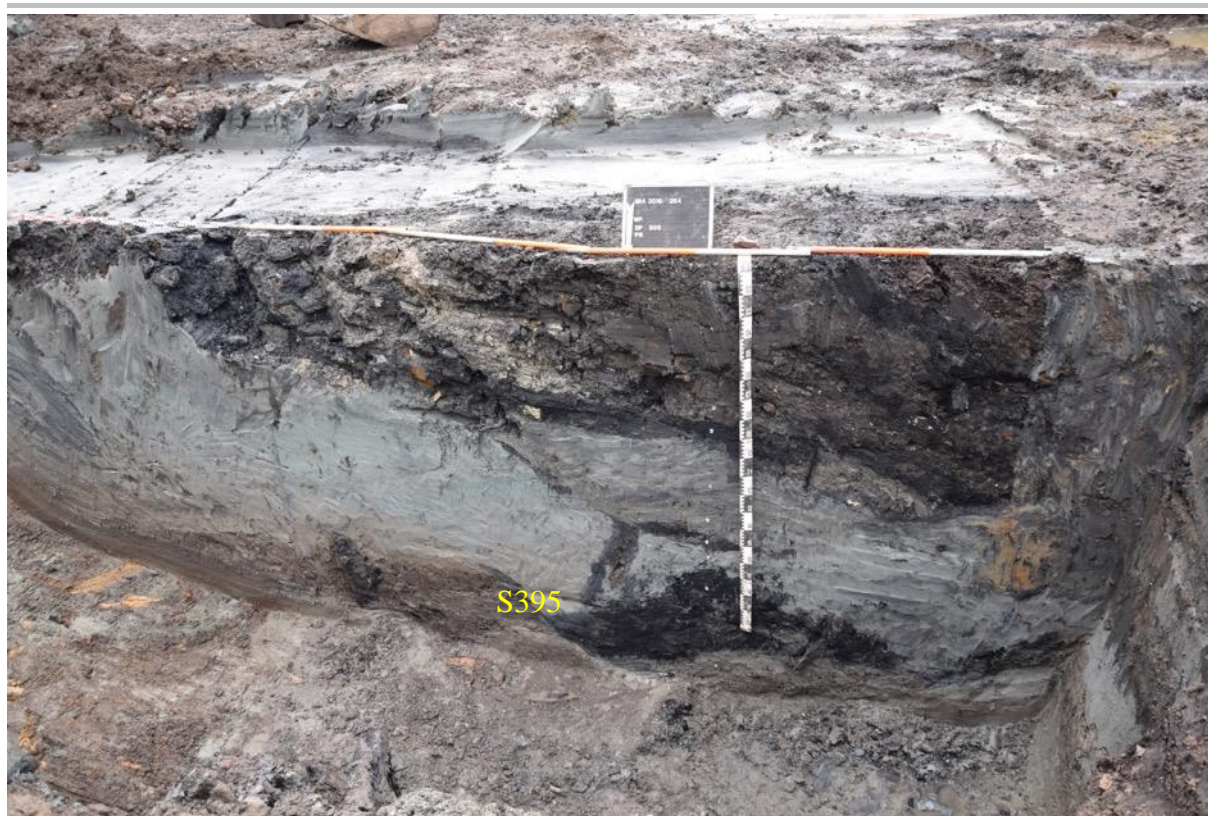

Fig. 3.45: S395

Studiebureau-Poperingen
Vnr. X-396.001

Fig. 4.46: Messchede (Foto CuirConnu)

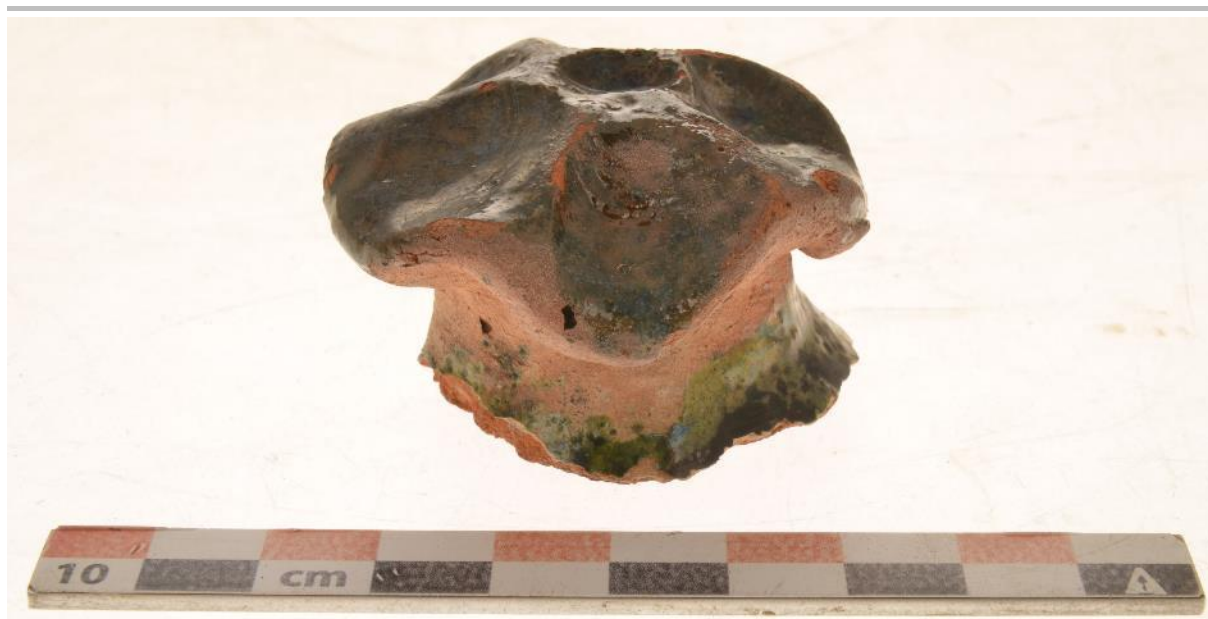
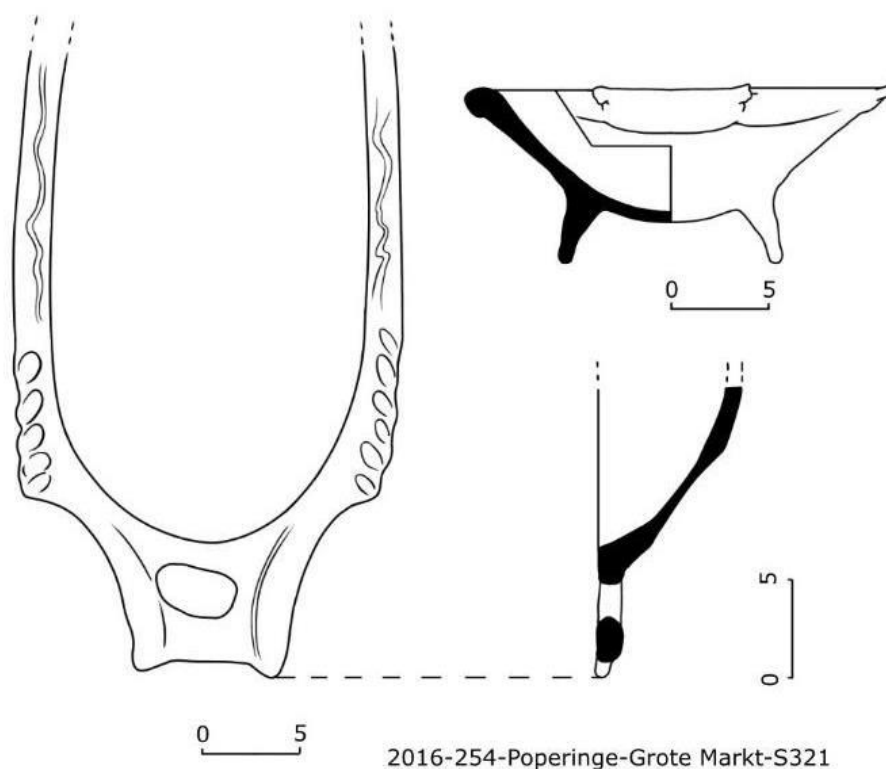

Fig. 3.47: Knop uit S396, Laag 8.

HY 26-07-2019

Fig. 3.48: Vetvanger uit vulling S321.

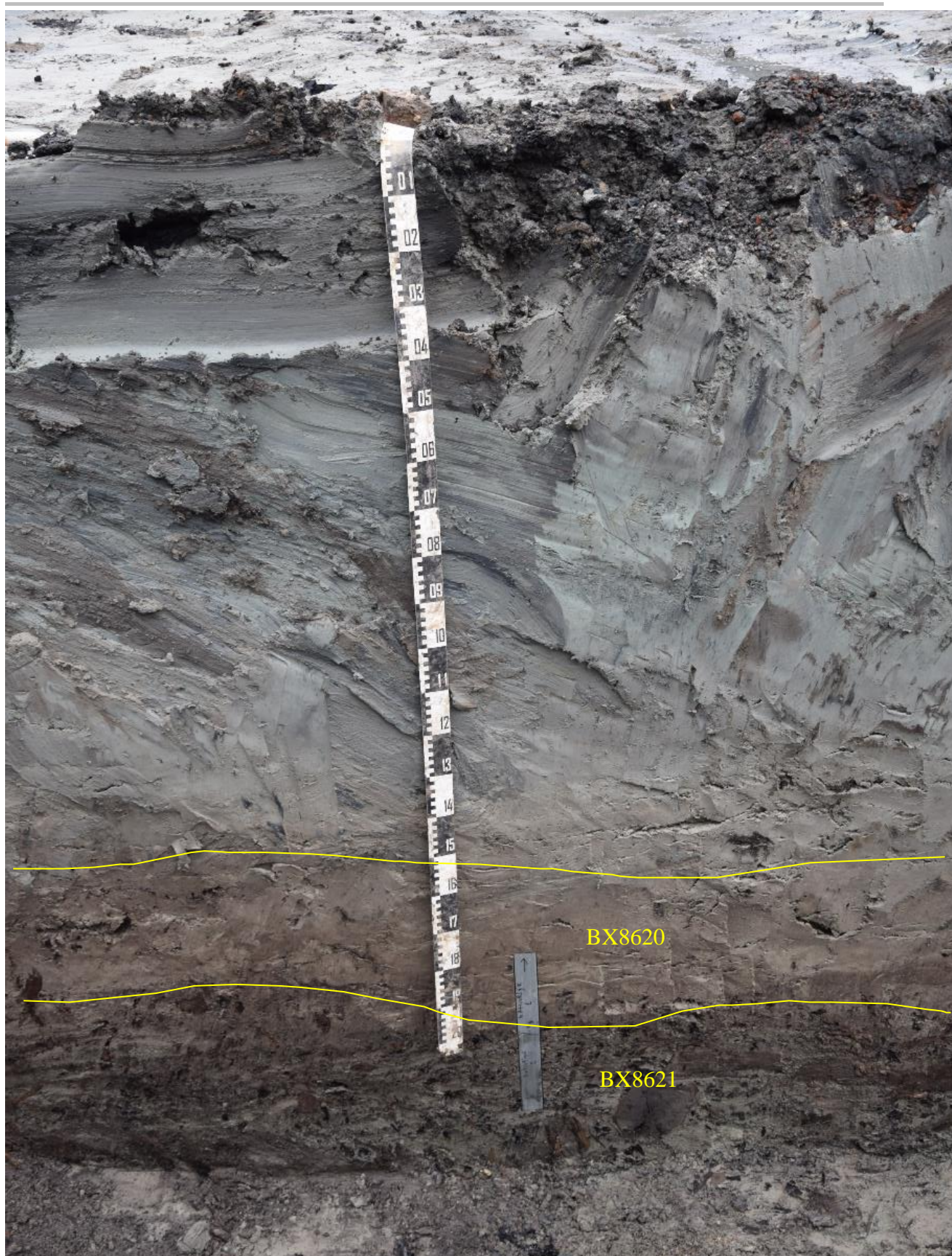

Fig. 3.49: Bemonstering van alluviale lagen onder kuil S395.

KUIL S182

Locatie

Dit spoor ligt deels onder het aangelegde westprofiel op het terrein.
Stratigrafisch op dit spoor ligt uitbraakspoor S43.

Onderzoek

De kuil werd gecoupeerd ter hoogte van het aangelegde profiel aan de westzijde van de werkput.
Omwille van de veiligheid onderaan dit profiel werd slecht 1 kraanbak breed gecoupeerd.

Uitzicht vlak

Ovale vorm (7,6 op 1,5 m bewaard in vlak)

Bewaarde diepte

1,3 m onder maaiveld

Coupe

Komvormige coupe met 3 lagen (een grijze laag bovenaan, gevolgd door een lichter grijze laag en een donkergrijze laag: S183- S189 en S190)(fig. 3.50).

Vondsten

In laag S183 werden 7 scherven in grijs aardewerk gevonden en 3 in rood, o.m. een bodemfragment met een uitgeknepen standring in rood aardewerk met sporen van glazuur.

In laag S189 werd 1 grijze bodemscherf gevonden van een kan/kruik met vlakke bodem. De kuil bevatte verder resten van rund, schaap/geit en varken en een bekkenfragment van een hond⁷⁸.

Spoor	Grijs	Steengoe d	Rood	Tinglazuur	Hoogversi erd	Protosteengoe d	Bot	Glas	Metaa l		
183	7		3				15				
189	1						1				

Vondstverdeling vullingen kuil S182

⁷⁸ Esser 2020: 12.

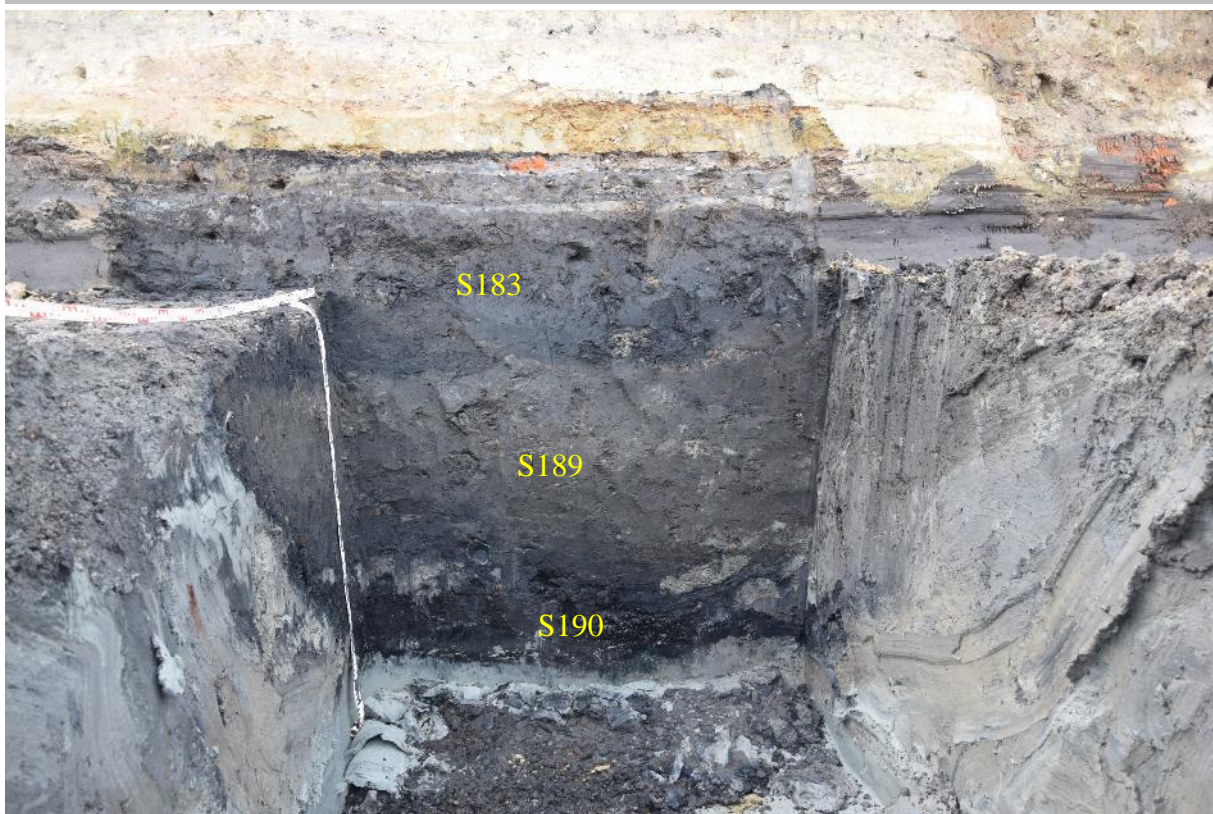

Fig. 3.50: Kuil S182

KUIL S93

Locatie

Kuil S93 ligt geïsoleerd in WP 1.

Onderzoek

Deze kuil werd gecoupeerd.

Uitzicht vlak

Een groot onregelmatig spoor.

Bewaarde diepte

ca 12 cm onder maaiveld.

Coupe

Kuil S93 werd in O-W-richting gecoupeerd.
Onder kuil S93 werd in de coupe gracht S446 aangetroffen.

Vondsten

Vulling S94 bevat 109 scherven in grijs aardewerk waaronder vlakke bodemscherven met één kleine vlakke bodemscherf met een diameter van 38 mm en randscherven van kannen/kruiken.

Nog in S94 werden 7 scherven in rood geglazuurd aardewerk gevonden, waaronder een randscherf van een bord en een bodemscherf met 1 bewaarde vrijstaande meerledige standvin met 4 vingerafdrukken. De scherf is beroet aan de onderzijde .

Op het eerste aangelegde vlak, net ten zuiden van de aflijning van kuil S93 op het tweede vlak, werd een concentratie van 3 recipiënten aangesneden (S443, S444 en S445) zonder duidelijk aflijnbaar spoor (fig. 3.52 en 3.53). Het betreft een grote, onvolledig bewaarde voorraadpot in grijs aardewerk met wellicht lensvormige bodem (S443). Deze voorraadpot lijkt op een type dat in de regio Oudenaarde in de 14de eeuw gedateerd wordt⁷⁹. Ten noordwesten van de voorraadpot bevond zich een groot fragment van een kan/kruik (S444) in grijs aardewerk en ten noordoosten een ook niet volledig bewaarde grape (S445) in rood geglazuurd aardewerk met roetsporen op de buik.

Spoor	Grijs	Steengoe d	Rood	Tinglazuur	Hoogversi erd	Protosteengoe d	Bot	Glas	Metaa l		
94	109		7								

Vondstverdeling vullingen kuil S93

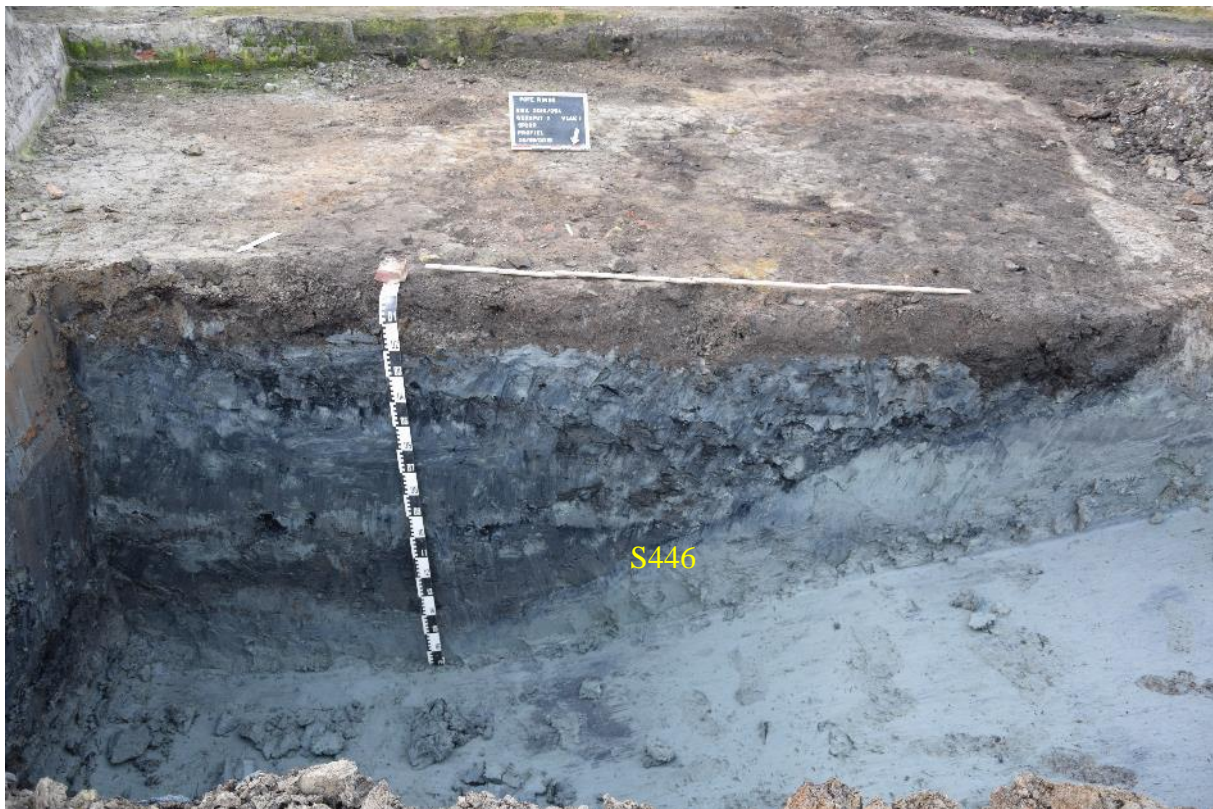

Fig. 3.51: Kuil S93 met onderliggende gracht S446.

⁷⁹ De Groote 2008: 279-280.

Fig. 3.52: Voorraadpot S443.

Fig. 3.53: Kan/kruik S444.

KUILEN S401 (=S163) - S424 - S404 - S406 - S408

Locatie401

Op de overgang van beide werkputten en in het zuiden van WP2 werd op een vierde aangelegde vlak een kuilencluster aangesneden.

In de zone van deze cluster werden op een hoger vlak (vlak 2) reeds twee kuilen geregistreerd (S332 en S334, met vullingen S333 en S335)

Onderzoek

Kuilen S404 en S406 werden in de lengte/O-W gecoupeerd.

Kuil S401 (en S424) werd naderhand in de lengte/N-Z gecoupeerd, tegen het werkputprofiel aan (fig. 3.54).

Kuil S408 werd in de breedte gecoupeerd.

Uitzicht vlak

Kuil S401 (=S163), een ovale kuil, ligt op de scheiding van de twee werkputten. Deze kuil lijkt de eerder rechthoekige kuilen S404 en S406 te oversnijden. In de kuil is een lichtere laag waarneembaar (S403). In het profiel van de coupe doorheen S401 werd ten zuiden van dit spoor een stratigrafisch oudere kuil (S424) met een gelaagde, lichtgrijze vulling opgemerkt die in het vlak slecht zichtbaar was.

Kuil S408 is een rechthoekige kuil ten oosten van kuil S406.

Bewaarde diepte

Kuil S401 bleef ca. 125 cm bewaard, Kuil S404 70 cm, kuil S406 110 cm en kuil S424 100 cm. Kuil S408 bleef 90 cm diep bewaard.

Coupe

Kuil S401 (=S163) heeft een komvormig profiel met een donkergrijze vulling (S402, laag 1) bovenaan en twee lichter grijsbruine vullingen onderaan (S402, laag 2 en 3) (fig. 3.55).

Kuilen S404 en S406 kenmerken zich door een komvormig profiel en een gelaagde opvulling (respectievelijk S405, laag 1, laag 2, laag 3 en S407, laag 1, laag 2, laag 3 en laag 4) (fig. 3.56).

Kuil S424 heeft eveneens een komvormig profiel en een gelaagde lichtgrijsblauwe vulling (S425).

Kuil S408 heeft vrij rechte wanden en een vrij rechte bodem in profiel met een homogene donkergrijs-zwarte vulling (S409).

Vondsten

Vulling S335 bevat naast 8 scherven in grijs aardewerk ook 3 scherven in rood geglaazuurd aardewerk, waaronder twee passende randscherven van een grote voorraadpot (fig. 3.57). Deze is versierd met ingedrukte duimafdrukken onder de rand.

Vulling S402, laag 1 bevat 134 scherven in grijs aardewerk, waaronder randen van kannen/kruiken, een rand van een pot/grape, fragmenten van vlakke bodemscherven en één bodemscherf met uitgeknepen standvinnen. Nog in vulling S402, laag 1, werden de resten van rund, schaap/geit en varken gevonden, evenals een onderkaak van een konijn en resten van eend en gans, kabeljauw en schelvis⁸⁰. Op verschillende botten werden slacht- en haksporen gevonden.

Vulling S402, laag 2 bevat o.m. een rand van een vetvanger en wellicht een fragment van een deksel in rood geglaazuurd aardewerk. De rand van de vetvanger is versierd met noppen. Het mogelijke deksel is geglaazuurd aan de bovenzijde. Bovenaan is op een assymetrische plaats de aanzet van een handvat

⁸⁰ Esser 2020: 8-9.

bewaard; de onderzijde is beroet (fig. 3.58). Een vergelijkbaar recipiënt wordt in de literatuur in de periode 1350-1425 gedateerd⁸¹

Vulling S405 bevat 127 scherven in grijs aardewerk, waaronder een randje van een teil en een vermoedelijk deksel (fig. 3.59). Het deksel heeft op een assymetrische plaats een bewaarde rest van een uitstulping, wellicht een knop. De onderzijde vertoont roetsporen. Deksel in grijs aardewerk zouden gebruikt worden bij het koken en bij de opslag worden gebruikt⁸². Vulling S405 bevat verder 94 fragmenten dierlijk bot, waaronder rund, schaap/geit, varken, vogels waaronder kip en vissen. Een vogel die enkel in deze kuil voorkwam was de houtsnip⁸³. Ook hier vertonen de botten meermaals hak- en snijsporen.

Vulling S405 bevat verder fragmenten van het schoentype Leiden-Jc. De datering van dit type is 1250-1350⁸⁴.

Vnr. X-405.001 bevat twee stukken leer van elkaar afgescheurd zijn. Het betreft het voorblad en het bovenleer van een schoen met een Jc-snijpatroon. Bij het bovenleer hoort een complete zool (X-405.002). Deze is 18,5 cm lang (schoenmaat 28), is van een rechterschoen en werd een kind gedragen. Op het stuk bovenleer is een spijkervormig knoopsgaatje en één gaatje voor valkeniersknoopje te zien. De schoen heeft geen hielsteun gehad en de tong ontbreekt. Aan de zijkant van de dwarse wreefsplit zit een klein gaatje, hierin werd de afwerkrand vastgezet, die rondom de bovenrand van de schoen liep.

Vulling S405, laag 1 bevat o.m. een fragment van een vermoedelijk deksel in rood geglaazuurd aardewerk.

Vulling S405, laag 2 bevat o.m. een bodemfragment van wellicht een kan in steengoed (Langerwehe?).

Vulling S407, laag 3 bevat een kleine randscherf in grijs aardewerk van een open vorm ((kogel?)pot) met zogenaamde draperieversiering (fig. 3.60).

Vulling S407, laag 4 bevat naast 65 scherven in grijs aardewerk van o.m. een rand met oor van een kan ook een bodemscherf op standvoet, een bodemscherf met een fragment van een voetje. Vulling S407, laag 4 bevatte verder ook twee vlakke bodemscherven in rood geglaazuurd aardewerk (fig. 3.61).

Vulling S407, laag 1 bevat mogelijk een ijzerslak. Deze heeft een eerder homogene compositie, is plaatvormig en heeft een schijnbaar vlak oppervlak (fig. 3.62). De verre staat van corrosie maakt het moeilijk de materie te determineren, maar mogelijk is dit eveneens een ijzerslak. Zonder verdergaand onderzoek is moeilijk vast te stellen of deze al dan niet resulteert van het primaire of secundaire productieproces. De plaatvorm en homogeniteit zou eventueel kunnen wijzen op het primaire reductiesmelten waarbij de slakkenmaterie uit de oven vloeiden.

Natuurwetenschappelijk onderzoek

De onderste lagen van kuil S424 en kuil S401 werden bemonsterd met een pollenbak (fig. 3.55).

S424, kuil:

-BX8623: bovenste laag⁸⁵

Een pollenrijk en redelijk geconserveerd staal, met veel pollen van diverse graslandplanten. Ook stuifmeel van granen is goed vertegenwoordigd. Verder zijn diverse akkeronkruiden, mestschimmels en enkele boomsoorten in het preparaat aangetroffen.

-BX8624: onderste laag

Het staal is niet goed geconserveerd, maar de concentratie pollen is nog vrij hoog. Een deel van het aanwezige pollen is dusdanig aangetast dat het niet meer op naam te brengen is. Hierdoor zullen de

⁸¹ Gawronski 2012: 140.

⁸² De Groot 2008: 154.

⁸³ Esser 2020: 8-9.

⁸⁴ Verspay-Frank 2020: 4 en 2.

⁸⁵ Van Waijjen M. & Van der Meer W. 2019: 4.

onderlinge verhoudingen tussen de diverse soorten minder betrouwbaar in beeld te brengen zijn. Het meeste pollen is afkomstig van grassen en van els. Tijdens de inventarisatie zijn wel enkele akkeronkruiden/ruderalen waargenomen maar geen cultuurgewassen.

S401, kuil:

-BX8622 (=S402, laag 3)

Dit staal is rijk aan goed geconserveerd pollen. De soortendiversiteit is zeer groot en omvat een heel scala aan cultuurgewassen, gebruiksplanten en akkeronkruiden. Opvallend is het grote aandeel pollen van exoten. Er zijn enkele eitjes van darmparasieten aanwezig. Het pollenbeeld wijst op (vermenging met) menselijke uitwerpselen en/of huishoudelijk afval.

Spoor	Grijs	Steengoe d	Rood	Tinglazuur	Hoogversi erd	Protosteengoe d	Bot	Glas	Metaa l	Leer	
333	5		1				9			2	
335	8		3							3	
402	15		4			1					
402, lg 1	134	1	3							1	
402, lg 2	22	1	5								
402, lg 3	12									16	
403	13	1	5				11				
405	127	1	4				55			6	
405, Lg 1	13		3							21	
405, Lg 2	65	3	4				39			10	
407, coupe							7				
407, lg 1	7	2	1				2		1		
407, lg 2	12		2								
407, lg 3	22		10							13	
407, lg 4	65		5				6			1	
409	55	1	9				36				

Vondstverdeling vullingen kuilen S401 (=S163) - S424 -S404- S406

Fig. 3.54: Kuil S424- S163 (=S401)

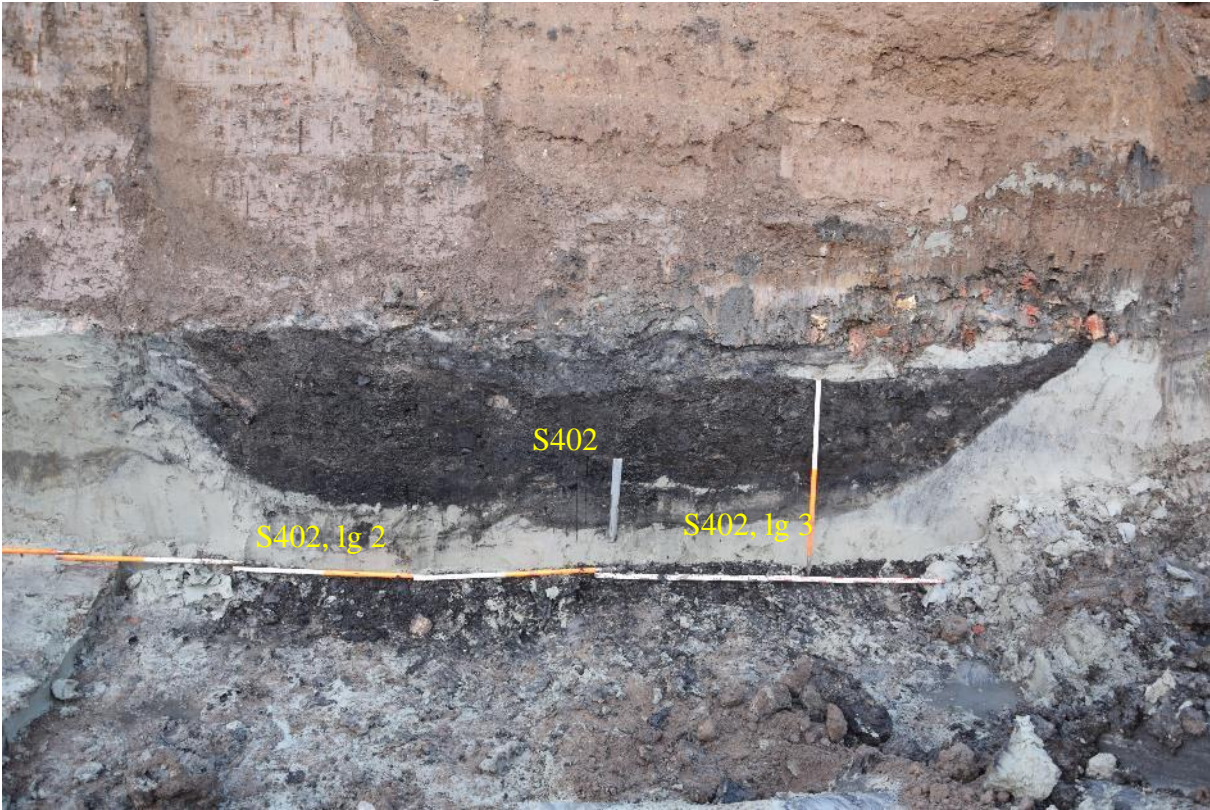

Fig. 3.55: Bemonstering S424 en S163 (=S401).

Fig. 3.56: Kuil S406: coupe.

Fig. 3.57: Scherven van een voorraadpot uit vulling S335.

Fig. 3.58: Dekselfragment uit vulling S402, laag 2.

Fig. 3.59: Dekselfragment uit vulling S405.

Fig. 3.60: Randscherf met draperieversiering uit vulling S407, laag 3.

Fig. 3.61: Vlakke bodemscherf uit vulling S407, laag 4.

Fig. 3.62: S407 Hevig gecorrodeerd fragment met weergave van doorsnede.

KUILEN S410 - S412 (=S362) - S420

Locatie

De kuilen liggen in het zuiden van WP2. Op vlak 2 was het noordelijke deel van de kuilencluster zichtbaar (geregistreerd als S362); het zuidelijk deel ligt stratigrafisch onder de muurresten S355 en S353. De waterputten S376 en S368 gaan doorheen de kuilen.

Onderzoek

De kuilen werden in de lengte (NO-ZW) gecoupeerd.

Uitzicht vlak

Kuil S410 is een grote rechthoekige (12 op 4,2 m) kuil. De ovale kuilen S412 (=S362) en S420 situeren zich binnen de aflijning van kuil S410 (fig. 3.63).

Bewaarde diepte

Bovenzijde 15,87 m TAW (vl.4), bewaarde diepte ca. 0,9 m.

Coupe

De grote kuil S410 heeft onderaan een donkergrijze, vrij steriele en vaste vulling (S411) (fig. 3.64).

Kuil S420 in het zuiden heeft een donkergrijze vulling onderaan (S421, laag 2) en een licht blauwgrijze vulling bovenaan.

Kuil S412, in het noorden, oversnijdt kuil S420 en heeft een redelijk losse, bruine vulling (S413). In de vulling van kuil S412 werd bij het leeghalen van de tweede helft nog een fragment van een beschoeiing gevonden, bestaande uit twijgen gevlochten rond paaltjes (fig. 3.65).

Vondsten

Bij het opschonen van kuil S410 werden in de vulling (S411) 55 scherven gevonden van een aan de buitenzijde sterk beroete kogelpot in grijs aardewerk.

Bij de machinale coupe van kuil S410 (S411) werden verder 85 scherven in grijs aardewerk aangetroffen, waaronder een vrij grote bodemscherf met uitgeknepen standvinnen.

Nog bij de machinale coupe van kuil S410 (S421) is een fragment van een schoentype Payerne-Jc aangetroffen⁸⁶. De datering van dit type is 1250-1350.

X-421.001 bevat een deel van het bovenleer van een rechterschoen. Het grootste gedeelte van het bovenleer en het voorblad is eraf gescheurd. Op het stuk leer zijn vier gaatjes aanwezig voor de bevestiging van valkeniersknoopjes en het spijkervormige knoopsgaatje voor het vastzetten van het bovenleer op het voorblad. Eén van de knoopjes is nog aanwezig. Langs de bovenrand loopt een overhandse stikselnaad. Deze werd gebruikt voor het bevestigen van een mooie afwerkrand, deze is niet aangetroffen. Het snijpatroon is Jc.

Bij het opschonen van kuil S362 (=412) werd in de vulling (S363) o.m. 2 passende scherven gevonden van een kan in Langerwehe steengoed (fig. 3.66). Nog in vulling S363 werden hoofdzakelijk fragmenten van rond gevonden. Daaronder bevinden zich vrij veel elementen waarop geen slachtsporen zichtbaar zijn⁸⁷.

In de onderste vulling van kuil S420 (S421, laag 2) werden 21 scherven gevonden van een kan in hoogversierd aardewerk. De scherven hebben een groene kleur en hebben zowel aan de buiten- als aan de binnenzijde sporen van glazuur. De bovenzijde van de kan is versierd met in een mal gevormde;

⁸⁶ Verspay-Frank 2020: 2 en 4.

⁸⁷ Esser 2020 :6-7.

florale motieven (fig. 3.67). Aan de binnenzijde van de scherv is ter hoogte van deze florale versiering telkens een vingerindruk en -streek bewaard. De bodem is vlak. De in de regio Ename aangetroffen scherven in hoogversierd aardewerk met in een mal gevormde versiering dateren uit de 13de eeuw⁸⁸. Nog bevat de onderste vulling van kuil S420 (S421, laag 2) 141 scherven in grijs aardewerk, waaronder 10 verschillende randtypes, twee fragmenten van bodemscherven op vlakke voet en twee fragmenten van bodemscherven met uitgeknepen standvin. Nog in deze vulling S421, laag 2, werden in nog 13 scherven in rood geglaazuurd aardewerk gevonden, waaronder een hoekig bodemfragment van een vetvanger met versiering met een golvende groeflijn op de rand en 4 passende randscherven van mogelijk een grape. De mogelijke grape (fig. 3.68) heeft twee oren en een smalle opening (8 cm). Tenslotte werden ook fragmenten van dierlijk botmateriaal gevonden in vulling S421, laag 2. Het gaat net als in vulling S363 voornamelijk om rund.

In de vulling van kuil S412 (S413) werden 8 scherven van een (partieel bewaarde) vetvanger gevonden in rood aardewerk (fig. 3.69). De binnenzijde was volledig geglaazuurd. De buitenzijde van de scherven is beroet. Aan de zijde van het handvat zijn de randen versierd met 6 ingeknepen duimnagels. Deze zijn niet volledig meegeglaazuurd. Deze versiering loopt over in een patroon met een golvende groeflijn die wel meegeglaazuurd werd. De diepte van de vetvanger bedraagt ca. 5,6 cm.

De versiering lijkt overeen te stemmen met exemplaren die in Ename vanaf de 15de eeuw verschijnen. De vorm (eerder afgeronde hoeken dan wel hoekig) lijkt dan weer eerder typerend te zijn voor de vormen uit 14de-eeuwse contexten⁸⁹.

Vulling S413 bevat tevens een vlakke bodemscherf en wandscherven van een kannetje in rood geglaazuurd aardewerk (fig. 3.70).

Vulling S413 bevat verder overwegend scherven in grijs aardewerk, met een vlakke bodem van wellicht een kan/kruik en enkele randscherven, mogelijk van kommen.

	Grijs	Steengoe d	Rood	Tinglazuur	Hoogversi erd	Protosteengoe d	Bot	Glas	Metaa l	Leer	
411	140						1				
S363	5	2	3				62				
421 (coupe)							24			3	
421, Lg 2	141		34		21		26	1		55	
413	32		17						1		

Vondstverdeling vullingen van kuilen S410, S412 (=S362) en S420

⁸⁸ De Groote 2008: 189.

⁸⁹ De Groote 2008: 275.

Fig. 3.63: Overzicht kuilen op vlak 4 in werkput 2.

Fig. 3.64: Kuil S410, S420 en S412

Fig. 3.65: Fragment van een beschoeiing in kuil S412.

Fig. 3.66: Steengoed uit vulling S363.

Fig. 3.67: Hoogversierd aardewerk uit vulling S421, laag 2

Fig. 3.68: Mogelijke grape uit vulling S421, laag 2

Fig. 3.69: Fragment van een vetvanger uit vulling S413.

Fig. 3.70: Kannetje uit vulling S413

KUIL S418 (=S345)

Locatie

In het zuidwesten van WP2.

Stratigrafisch onder kuil S418 ligt kuil S424.

Onderzoek

De kuil werd in de lengte (O-W) gecoupeerd.

Uitzicht vlak

Rechthoekig, 4 op 3,3m.

Bewaarde diepte

Bovenzijde 15,96 m TAW. Bewaarde diepte ca. 1,10 m.

Coupe

Onderaan in de coupe bevindt zich een redelijk puinrijke opvulling (Laag 7) (fig. 3.71). De kuil lijkt opnieuw te zijn uitgegraven en gelaagd weer opgevuld met een zwarte laag (laag 6) onderaan, gevolgd door een bruingrijze laag (laag 5), een dunne lichtgrijze (laag 4), een bruingrijze (laag 3), een lichtgrijsblauwe (laag 2) en een donkergrijze (laag 1) bovenaan.

Vondsten

Bij het couperen werden 2 passende scherven van een vetvanger in roodgelazuurd aardewerk gevonden (fig. 3.72). De buitenzijde is beroet. De boord is versierd met parallelle, golvende groeflijnen. Een vetvanger is een aardewerktype dat in Ename mogelijk vanaf de late 12 eeuw aanwezig was en tot in de 15de eeuw voorkwam⁹⁰. De 15de-eeuwse varianten zijn er groot en hoekig, de vlakke boorden zijn steeds versierd, vooral met eenvoudige patronen van groeflijnen en vingernagelindrukken.

Bij de scherven in grijs aardewerk zat een volledige vlakke bodemscherf en een fragment van een bodem met uitgeknepen standvinnen.

In S419, laag 3, werden 2 ijzerslakken gevonden met een donkergrijze kleur en grillige oppervlaktestructuur (fig. 3.73).

In S419, laag 4 en in S418, laag 4⁹¹ werden fragmenten van respectievelijk schoentype Payerne-Jt of Payerne-Jc en wellicht Payerne-Jt gevonden⁹². De datering van dit type is 1250-1350.

Vnr. X-419-4.008 bevat het bovenleer van een linkerschoen. Het voorblad is afgescheurd, maar op het bovenleer zijn de gaatjes voor de bevestiging voor drie valkeniersknoopjes te zien, waarvan er nog één aanwezig is. De schoen heeft geen hielsteun gehad, is zeer uitgelubberd en langs de zoolrand afgesneden.

Vnr. X-418-4 bevat het bovenleer (.001), een linkerschoenzool (.002) en een tussenrand (.004), die bij elkaar horen. Daarnaast zijn ook een reparatiestuk voor de zool (.003) en een extra tussenrand (.005) aanwezig, waarmee de schoen gerepareerd is. De zool is compleet en is 19 cm lang (een schoenmaat 28), wederom een kindermaat. Op het bovenleer is het gaatje aanwezig voor de bevestiging van het valkeniersknoopje. Aan de mediale zijde zit aan de zijkant van de dwarse wreefsplit een gaatje voor het bevestigen van het afwerkleertje. Het bovenleer is versneden, waardoor de sluiting niet meer aanwezig is. Langs de zoolrand zijn tunnelsteken aanwezig voor de reparatie van de schoen. De

⁹⁰ De Groote 2008: 275.

⁹¹ Dit is de facto hetzelfde spoornummer, aangezien verkeerdelijk de kuilaflijning als spoornummer werd genomen ivp de vulling.

⁹² Verspay-Frank 2020: 2 en 5.

reparatietussenrand werd met tunnelsteken aan het bovenleer vastgezet. De reparatiezool, dat alleen het teendeel bedekte, werd daar aan vast genaaid. Het is een Jt-snijpatroon.

Nog in de kuil zijn de resten van zoogdieren, vogels en vissen aangetroffen⁹³. De consumptiesoorten rund, schaap/(geit) en varken elementen vertonen veelal hak- of snijsporen.

	Grijs	Steengoe d	Rood	Tinglazuur		Protosteengoe d	Bot	Glas	Metaa l	leer	
419	25		7				27			16	
419, Lg 1	12		2				23			15	
419, Lg 3	6		2				6		2	7	
419, Lg 4							18			16	
419, Lg 6	14	2	2								

Vondstverdeling kuil S418

Fig. 3.71: Kuil S418.

⁹³ Esser 2020: 11.

Fig. 3.72: Fragmenten van een vetvanger uit kuil S418.

Fig. 3.73: Raffinageslak uit S419, laag 3.

KUIL S207

Dit is een vrij ondiep bewaarde afvalkuil. Vulling S208 bevat 29 scherven in grijs aardewerk en 25 in oxyderend gebakken aardewerk, waaronder 1 klein wandscherfje in Maaslands aardewerk. Opvallend zijn 4 bodemscherven (1 in grijs, drie in oxyderend) met een vlakke bodem die zonder knik overloopt in een schuine wand (fig. 3.74). De diameter van de bodems bedraagt 53 mm. Eén van deze bodems lijkt een niet-recente scheur te hebben; mogelijk betreft het een misbaksel. Ook een randscherf in oxyderend gebakken aardewerk heeft een allicht niet intentionele deuk. Nog in de vulling werden fragmenten verbrande leem met impressies van takjes gevonden.

Fig. 3.74: Wandscherf en bodemscherven uit S208.

3.5.2 Greppels/grachten

Naast de recentere houten en bakstenen afvoergreppeltjes die overwegend een N-Z en NO-ZW-oriëntering hebben, werden ook enkele stratigrafisch oudere grachten en greppels aangesneden.

GRACHTEN S181 (=S90)-S430-S446-S426 - GREPPEL S185-422

Locatie

In het zuiden van WP1 werd een licht NO-ZW-georiënteerde gracht opgemerkt in het vlak (S181, fig. 3.75 tem 3.78). Deze gracht is stratigrafisch ouder dan de structuren/muren S48, S108 en S101.

Gracht S181 loopt in WP 2 door naar het oosten toe (S430), richting Veurnestraat (fig. 3.79 en 3.80).

De gracht (S181/430) lijkt 2 vertakkingen te hebben naar het noorden (S446 en S426).

Gracht S446 werd bij het couperen van kuil S93 onder de vulling van dit spoor ontdekt. Mogelijk maakt ook een spoor onder kuil S159 verder naar het noorden toe, deel uit van dezelfde gracht S446. Gracht S426 werd bij een controlevlak ter hoogte van een schijnbaar lege zone onder resten van recentere bebouwing opgemerkt. Deze gracht heeft een lichtere, grijsblauwe vulling in vergelijking met de donkergrijze vulling van gracht S181.

Aan de noordzijde van gracht S181 ligt een lichtblauwe stook klei (S185) die op vrij regelmatige basis afgebakend is met dunne paaltjes. Mogelijk vormden deze een beschoeiing. Het lijkt te gaan om een (stratigrafisch) recentere greppel. Deze greppel buigt ter hoogte van WP2 af naar het noorden toe (S394 = S422). Ook aan de oostzijde van deze greppel zijn op vrij regelmatige afstand paaltjes geregistreerd.

Stratigrafisch doorheen greppel S185 werden de kuilen S81 en S83 gegraven. Ook uitbraakspoor S45 gaat doorheen de greppel.

Op een hoger vlak werd ter hoogte van gracht S430 de laag/kuil S381 geregistreerd. Deze lijkt stratigrafisch recenter te zijn dan gracht S430, die op dit hoger vlak het spoornummer S388 kreeg.

Onderzoek

Op gracht S181 in WP1 werden 2 coupes gezet, op gracht S430 in WP2 één coupe en op de grachten S446 en 426 telkens ook 1 coupe .

Uitzicht vlak

De aflijningen van de respectievelijke grachten/greppels zijn zeer diffuus. In WP2 valt gracht S430 in het zuiden buiten de werkput. Ook gracht S426 valt in het oosten buiten de werkput.

Bewaarde diepte

Gracht S181 bleef 150 cm diep bewaard onder het maaiveld, gracht S430 140 cm, gracht S446 160 cm en gracht S426 90 cm.

Coupe

Gracht S181 heeft een komvormig profiel met een vulling die uit 4 tot 6 donkergrijs/zwarte lagen bestaat . In coupe vertoont gracht S430 eveneens een komvormig profiel, met 3 lagen.

Gracht S446 heeft een homogene vulling (fig. 3.81). Gracht S426 heeft twee lagen in de coupe (fig. 3.82).

Vondsten

-Machinale coupe S181:

Bij het machinaal couperen werden in de vulling van gracht S181 257 scherven in grijs aardewerk gevonden. Bij deze scherven zat o.m. een archeologisch bijna volledige kan (de bovenzijde van de rand ontbreekt) (fig. 3.83). De bodem van deze kan is een uitgeknepen standring waarop de vingerindrukken zichtbaar gebleven zijn. Een vergelijkbare bodem werd in de regio Oudenaarde aangetroffen in een 13de-eeuwse context⁹⁴.

Bij de randscherven in grijs aardewerk bevinden zich scherven van kannen en wellicht van (kogel)potten (fig. 3.84).

De bodemscherven in grijs aardewerk bevatten overwegend vlakke bodemscherven. Op een grote bodemscherf van wellicht een kan is een teken ingekrast (fig. 3.85 en fig. 3.86) Naast vlakke bodemscherven in grijs aardewerk werden ook drie passende scherven gevonden van een licht lensvormige bodem met 4 uitgeknepen standvinnen (fig. 3.87). Deze 4 standvinnen zijn aan de zijkant van boven naar beneden uitgeknepen en zijn meerledig: ze bestaan uit telkens uit twee vingervegen. Ze passen daarmee in de categorie standvinnen 'meerledig en losstaand'⁹⁵. Standvinnen die van boven naar onder uitgeknepen zijn, verschijnen in de regio Oudenaarde vanaf de late 12de eeuw en verliezen pas vanaf de 16de eeuw terrein ten voordele van vlakke bodems of standringen⁹⁶. In de regio Oudenaarde bezit de minder vaak voorkomende groep bodems met losstaande meerledige standvinnen in de 14de eeuw tussen de 4 en 6 vinnen⁹⁷. Naderhand worden deze niet of nauwelijks nog aangetroffen.

⁹⁴ De Groote 2008: 176.

⁹⁵ De Groote 2008: 176.

⁹⁶ De Groote 2008: 134.

⁹⁷ De Groote 2008: 176.

Nog in S181 werden bij het machinaal couperen 29 scherven in rood aardewerk gevonden, waaronder twee passende bodemscherven van een vlakke bodem, een rand van een vetvanger en een randscherf van een bord in rood geglaazuurd aardewerk. Nog in S181 werden 41 scherven van eenzelfde kan in rood geglaazuurd aardewerk gevonden.

Verder werd in S181 bij het machinaal couperen een bewerkt fragmentje kalkzandsteen gevonden (fig. 3.88).

Gracht S181 bevatte tenslotte resten van rund, schaa/geit, een fragment van een kat en van een krielkip⁹⁸.

-Lagen in coupe S181:

S184:

Bij het opschonen van het profiel van gracht S181 werden in laag S184 drie scherven in grijs aardewerk aangetroffen en één in rood aardewerk.

S186:

Bij het opschonen van het profiel van gracht S181 werden in de onderste laag (S186) 40 scherven in grijs aardewerk aangetroffen, waaronder een randscherf van een kan, een randscherf van een aan de buitenzijde beroete pan, drie passende bodemscherven van een vlakke bodem van een kan/kruik, een deksel en een fragment van een drainagebuis (fig. 3.89). De bewaarde rand van de drainagebuis springt licht trechtervormig uit tov het cilindrische lichaam, met een diameter van 73 mm. Mogelijk valt het daarmee onder type B uit de publicatie van De Groote. In Oudenaarde zijn vergelijkbare drainagebuizen aangetroffen in situ in een 14de-eeuwse context⁹⁹. In vulling S186 werden 6 scherven in rood aardewerk gevonden, waaronder 2 randscherven van pannen.

-Laag/kuil S381:

In de laag/kuil S381 die op een hoger vlak ter hoogte van gracht S430 lag, werden in vulling S382 naast 8 scherven in rood aardewerk, 118 scherven in grijs aardewerk gevonden. De grijze randscherven zijn wellicht o.m. aan een kogelpot, kom/teil, pan en kan/kruik toe te schrijven. Een rand van een kom/teil vertoont de aanzet van wellicht een gietsneb en geen schenkclip. Enkele scherven vertonen sterke roetsporen. Bij de bodemscherven zit zowel een vlakke bodem als scherven met uitgeknepen, enkelvoudige en losstaande standvinnen.

In vulling S382 werden verder fragmenten van bovenleer van schoentype San Marco-Jj (2-row) gevonden¹⁰⁰. De datering van deze schoen is 1175-1275.

Vnr. X-382-2.016 bevat een fragment van het bovenleer met twee paarsgewijs ingesneden inkepingen. Dit zijn de geleidelussen van een enkelriemschoen, waar de leren veters doorheen geregen werden.

Vnr. X-382-2.017 bevat een fragment van het bovenleer met twee paarsgewijs ingesneden inkepingen. Dit zijn de geleidelussen van een enkelriemschoen, waar de leren veters doorheen geregen werden. De indrukken van de veters zijn nog zichtbaar op het leer.

Vnr. X-382-2.018 bevat een klein fragment van het bovenleer met daarop één paarsgewijs ingesneden inkeping. Dit zijn de geleidelussen van een enkelriemschoen, waar de leren veters doorheen geregen werden.

Het snijpatroon is bij de 3 fragmenten niet te herleiden, maar enkelriemschoenen komen alleen voor met een J-snijpatroon. Het betreft hier een San Marco-Jj (2-row).

Hoewel hetzelfde schoentype, konden de drie fragmenten niet aan elkaar gepast worden en zijn deze als aparte individuen gerekend.

⁹⁸ Esser 2020: 5-9-6.

⁹⁹ De Groote 2008: 290.

¹⁰⁰ Verspay-Frank 2020: 2 en 4.

-S423

Bij het couperen van greppel S422 werden in de vulling 9 kleine scherven in grijs aardewerk gevonden en 2 zeer kleine scherfjes in steengoed.

-S187:

De stratigrafisch recentere, rechthoekige structuur S101 werd machinaal gecoupeerd. De vulling (S187) bevatte 425 scherven in grijs aardewerk, 22 in rood geglazuurd aardewerk. De scherven die bij de machinale coupe voor het opschonen van het profiel gerecupereerd werden, waren echter allicht merendeels afkomstig van de stratigrafisch oudere gracht S101 onder de structuur. De scherven worden dan ook hier besproken.

Naast 361 wandscherven in grijs aardewerk, werden ook 29 randscherven gevonden, 32 bodemscherven en 3 fragmenten van oren in vulling S187. De randscherven bevatten scherven van kannen/kruiken waaronder 4 passende scherven van mogelijk een kruik. De bodemscherven bevatten overwegend fragmenten met een vlakke bodem die zonder knik overlopen in een schuine wand (zoals bij een bloempot) (fig. 3.90). De diameter van de bodem bedraagt hierbij 85 mm bij één bodem en 75 mm bij 5 andere bodems. Wellicht zij het onderdelen van kruiken/kannen.

Verder bevatten de bodemscherven 7 scherven met standvinnen waaronder twee passende scherven met meerledige (2), losstaande vinnen en 4 passende scherven met meerledige (5) losstaande vinnen. Vulling S187 bevat ook 22 scherven in rood geglazuurd aardewerk, waaronder 17 scherven van een grape.

-Kuil S85:

In de vulling van kuil S85 (S86) werd een volledige kan in grijs aardewerk gevonden (fig. 3.91). Wellicht is de kuil echter post factum interpreteerbaar als een laag in de onderliggende gracht S181.

De kan heeft een randdiameter van 99 mm, een maximale diameter van 148 mm en een hoogte van 230 mm en heeft een vlakke bodem.

Buiten de kan werden nog 59 scherven in grijs aardewerk gevonden en twee in rood aardewerk. In rood geglazuurd aardewerk is een fragment van een aan de onderzijde beroet deksel. Deksel komen in de regio Oudenaarde voor van de late 12de/vroeg 13de eeuw tot de vroeg 16de eeuw¹⁰¹.

-Kuil S81:

In de vulling van kuil S81 (S82) werden 19 scherven in grijs aardewerk gevonden, waaronder 2 randen van kan/kruik en twee kleine wandscherven in rood geglazuurd aardewerk.

	Grijs	Steengoed	Rood	Tinglazuur		Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Leer	
181	257	2	70				20	1		19	
184	3		1				1				
186	40		6								
382	118		8				10			34	
423	9	2									
187	425		22				3				
86	60		2				3				
82	19		2				2			1	

Vondstverdeling grachten S181 (=S90)-S430-S446-S426 - GREPPEL S185-422

Natuurwetenschappelijk onderzoek

¹⁰¹ De Grootte 2008: 154.

De vulling van de grachten S181 (S185, S184 en S186), S446 en S426 werd bemonsterd voor pollenonderzoek¹⁰².

Gracht 181:

-BX9439: S185

Dit preparaat is zeer rijk aan pollen, dat redelijk is geconserveerd. Er is veel stuifmeel van graslandplanten aanwezig. Daarnaast komt voornamelijk pollen van diverse soorten bomen en graslandplanten voor. Antropogene indicatoren zijn in zeer lage waarden aangetroffen.

- BX9438: S184

Het preparaat is rijk aan pollen, dat goed geconserveerd is. In het pollenspectrum zijn naast veel graslandplanten ook diverse algemene kruiden en cultuurgewassen goed vertegenwoordigd. Het lijkt aannemelijk dat de gracht als riool werd gebruikt, aangezien er overeenkomsten zijn met het pollenspectrum zoals dat wordt aangetroffen in beerputten en ook darmparasieten zijn aanwezig.

- BX9440: S186

Er is voldoende determineerbaar pollen aanwezig, de conservering van het pollen is goed. Naast graslandplanten, algemene kruiden en bomen komen antropogene indicatoren voor in het pollenspectrum. Wat de cultuurgewassen betreft is pollen van granen, vlas en hennep aanwezig. Er is één eitje van een (menselijke) darmparasiet gevonden tijdens de inventarisatie. Het preparaat van het staal bevat veel verkoolde plantenresten.

Gracht S446 (fig. 3.81):

-BX8613: Laag 1

Het staal is soortenrijk en goed geconserveerd. Het spectrum is gevarieerd waarbij naast veel stuifmeel van graslandplanten ook pollen van granen goed vertegenwoordigd is. Verder zijn diverse andere cultuurgewassen en akkeronkruiden aangetroffen. Tijdens de inventarisatie zijn sporen van enkele mestschimmels gezien. Er is ook opvallend veel pollen aanwezig van exoten zoals cistusroos en een niet inheemse soort uit de lipbloemenfamilie (wellicht lavendel). Dergelijke soorten worden vrij algemeen aangetroffen in beerputten en kunnen wijzen op de depositie van uitwerpselen in de gracht. Ook zou het pollen van exoten afkomstig kunnen zijn van lokale ornamentele beplanting.

-BX8614: Laag 2

Dit staal is weinig soortenrijk en het pollen is enigszins aangetast. Het meeste pollen is afkomstig van grassen. Pollen van verscheidene antropogene indicatoren is sporadisch in het preparaat aangetroffen. Het beeld wijkt sterk af van dat in L4.

-BX8615: Laag 3

Dit is een rijk en goed geconserveerd staal met een pollenspectrum waarin graslandplanten domineren, maar waarin ook diverse antropogene indicatoren (waaronder vlas) voorkomen. Daarnaast is voornamelijk pollen van boomsoorten en van moeras-/oeverplanten aangetroffen.

-BX8616: Laag 4

In dit preparaat is nauwelijks pollen aanwezig, dat bovendien slecht is geconserveerd.

Gracht S426 (fig. 3.82):

-BX8625: Laag 1

De pollenconcentratie is zeer hoog en de conservering is redelijk goed. Naast de aanwezigheid van pollen van allerlei graslandplanten, algemene kruiden en verschillende boomsoorten zijn in lagere waarden ook diverse antropogene indicatoren (waaronder vlas) in het spectrum aangetroffen.

-BX8626: Laag 2

¹⁰² Van Waijjen M. & Van der Meer W. 2019: 3.

De pollenconcentratie is lager, maar verder lijkt het pollenbeeld sterk op dat in de bovenliggende laag in dit spoor. Wel zijn er enkele verschillen. Het staal uit L1 (BX8625) bevat vlas en korenbloem, maar dit staal niet. In dit staal is verder een waterplant en een eitje van een darmparasiet gevonden.

Fig. 3.75: Gracht S181

Fig. 3.76: Coupes op gracht S181

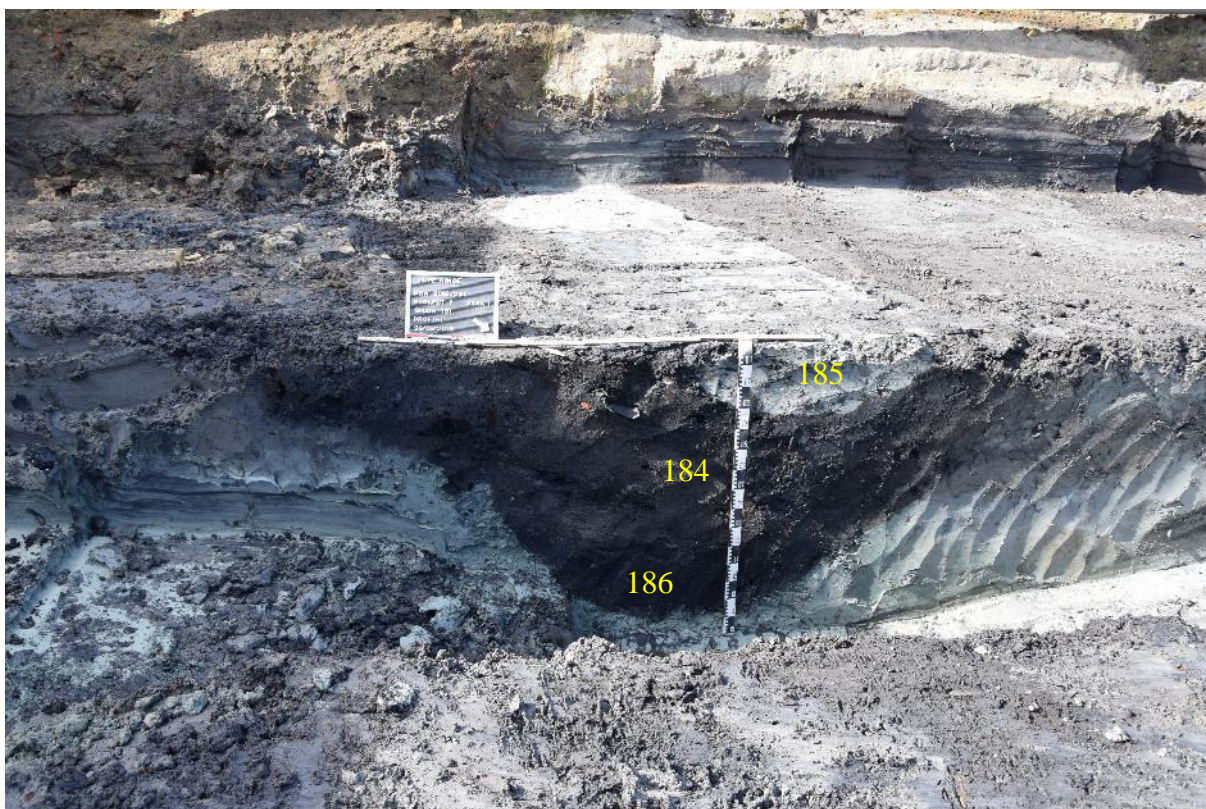

Fig. 3.77: Gracht S181: Westcoupe.

Fig. 3.78: Gracht S181: Oostcoupe.

Fig. 3.79: Gracht S430

Fig. 3.80: Gracht S430

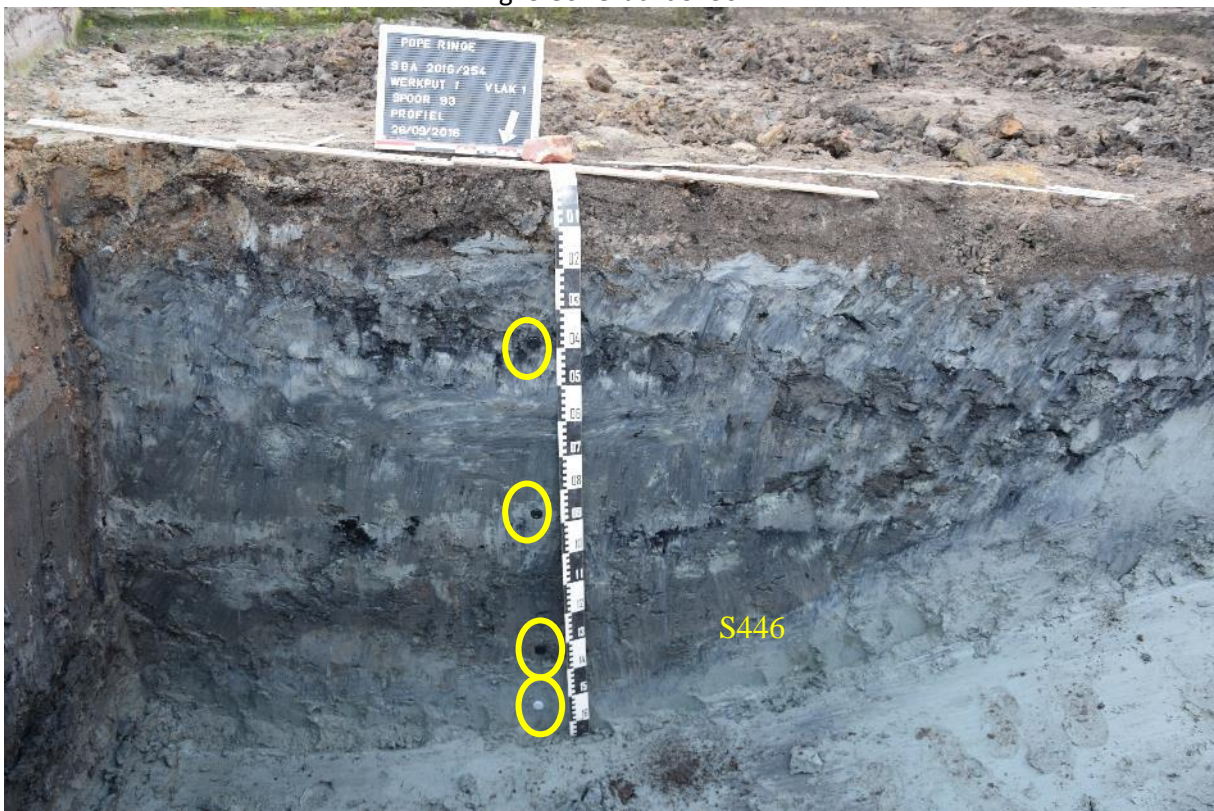

Fig. 3.81: Gracht S446: coupe met weergave van de genomen pollenstalen .

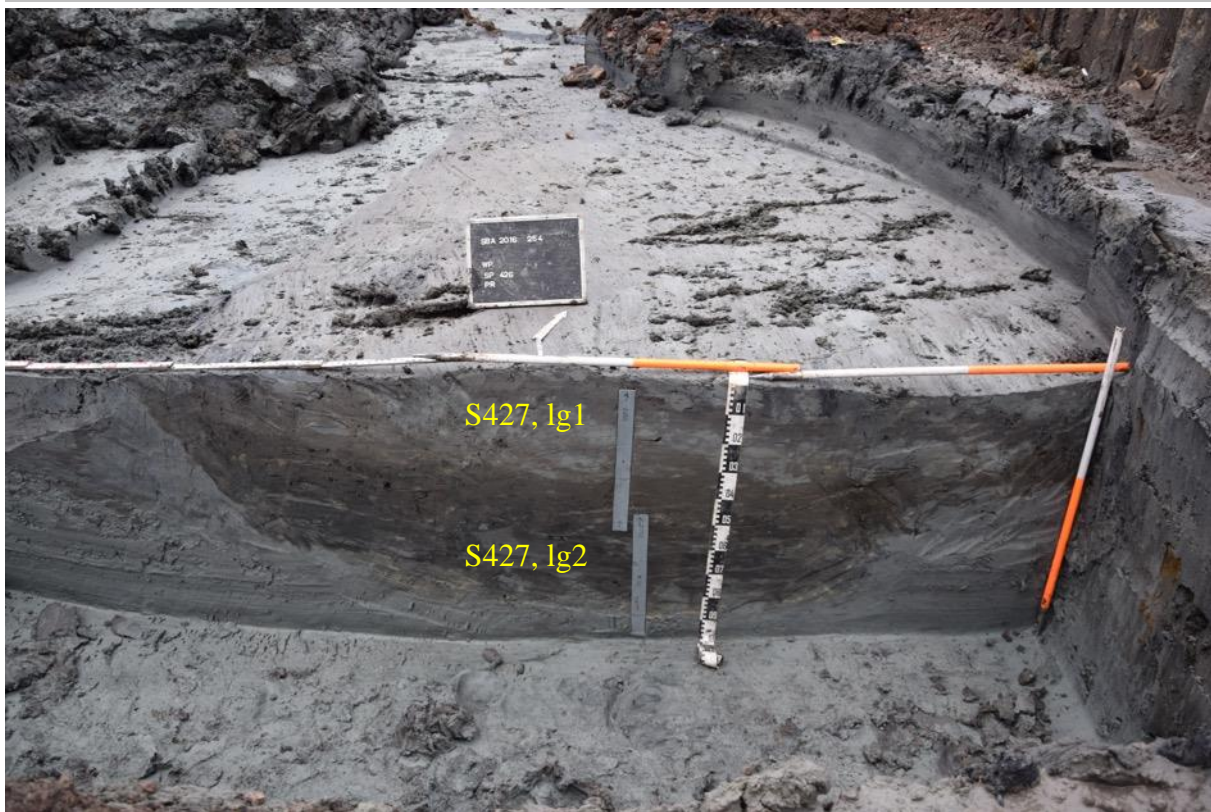
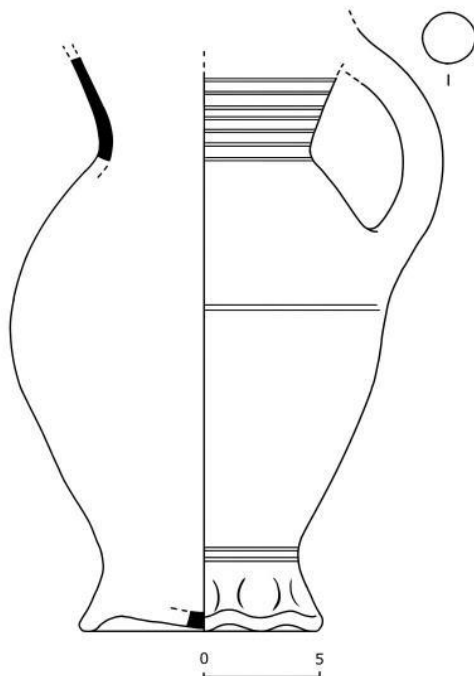

Fig. 3.82: Gracht S426 met pollenbakken.

2016-254-Poperinge-Grote Markt-S181

HY 26-07-2019

Fig. 3.83: Kan uit S181

Fig. 3.84: Rand van (kogel)pot uit S181.

Fig. 3.85: Mogelijke kan uit S181

Fig. 3.86: Detail uit fig. 3.81.

Fig. 3.87: Bodem met uitgeknepen standvinnen uit S181

Fig. 3.88: Bewerkt fragment kalkzandsteen uit S181.

Fig. 3.89: Fragment van een drainagebuis uit S186.

Fig. 3.90: Bodemscherven uit S187.

Fig. 3.91: Kan in grijs aardewerk uit kuil S85.

GREPPEL S397 (= S253 = S303 = S305)

Locatie

In het noorden van WP2 werd op vlak 2, 3 en 4 nog een gracht/greppel aangesneden die N-Z loopt en een hoek naar het oosten maakt (S253 = S303 = S305 = S397).

Onderzoek

De gracht werd gecoupeerd.

Uitzicht vlak

De gracht had een redelijk diffuse aflijning en een donkergrijsbruine vulling. Aan de oostzijde van het spoor zijn paaltjes aanwezig.

Bewaarde diepte

Ca. 70 cm onder maaiveld

Coupe

In coupe had de gracht een komvormig profiel met twee lagen: een donkergrijsbruine bovenaan en een donkergrijze onderaan (fig. 3.92).

Vondsten

Bij het couperen werden 88 scherven in grijs aardewerk gevonden, waaronder twee bodems met enkelvoudige en losstaande standvinnen en een randscherf van een kan/kruik (fig. 3.93). Tevens werden 31 scherven gevonden van allicht een kan in hoogversierd aardewerk (fig. 3.94). De scherven zijn vrij verweerd.

In vulling S304 zitten 10 kleine scherven in grijs aardewerk. In vulling S306 twee in grijs aardewerk, waarvan een steel van een pan en 4 kleine scherfjes in rood geglazuurd.

In vulling S398, laag 1 werd een fragment van wellicht een ijzerslak met een donkergrijze kleur en grillige oppervlaktestructuur.

In vulling S396, laag 1 en laag 2, werd telkens een fragment van een schoentype Leiden-Jc aangetroffen. De datering van dit type is 1250-1350¹⁰³.

Vnr. X-398-1.003 bevat een stuk van een zijpand. Het voorblad en rest van het bovenleer is afgescheurd. Er kon niet bepaald worden of het hier om een linker- of rechterschoen gaat. Op het stuk leer is een spijkervormig knoopsgaatje en één gaatje voor valkeniersknoopje te zien en is met een Jc-snijpatroon uit het leer gesneden.

Vnr. X-398-2-2.002 bevat een stuk van een zijpand, het voorblad is afgescheurd. Het bovenleer is van een rechterschoen geweest. Op het stuk leer is een spijkervormig knoopsgaatje en één gaatje voor valkeniersknoopje te zien en is met een Jc-snijpatroon uit het leer gesneden. De schoen heeft geen hielsteun gehad.

Greppel S397 bevatte tenslotte ook resten van rund, schaap/geit en varken, waarvan vooral kop- en onderpoot-elementen zijn aangetroffen¹⁰⁴. Verder komt een fragment van een grauwe of tamme gans voor en een kabeljauwelement uit de kop.

	Grijs	Steengoe d	Rood	Tinglazuur		Protosteengoe d	Bot	Glas	Metaa l	Leer	
398 (coupe)	88		57				52				
S398, Lg 1	2		1				4		1	4	
S398, Lg 2	2						4			16	
304	10										
306	2		4				5			3	

Vondstverdeling greppel S397 (= S253 = S303 = S305).

¹⁰³ Verspay-Frank 2020: 4 en 2.

¹⁰⁴ Esser 2020: 6.

Fig. 3.92: Gracht S397

Fig. 3.93: Bodemfragment uit S398.

Fig. 3.94: Selectie scherven van een kan in hoogversierd aardewerk uit S398.

4 Synthese

4.1 Synthese

In het kader van de bouw van assistentiewoningen met een ondergrondse parkeergarage en na een positief vooronderzoek (vergunningnummer 2016/004) adviseerde Onroerend Erfgoed een archeologische opgraving op een terrein met een oppervlakte van ca. 1500 m² gelegen aan de Veurnestraat 10-16 te Poperinge. Het terrein ligt binnen de historische stadskern van Poperinge zoals afgebakend door Onroerend Erfgoed. Het veldwerk werd door Studiebureau Archeologie bvba gefaseerd uitgevoerd tussen 17-8-2016 tem 3-2-2017.

Er werden sporen uit een drietal periodes opgegraven, namelijk de 19de/20ste eeuw, de nieuwe tijd en de late middeleeuwen.

19de/20ste eeuw

In het westen van het terrein werd een eerste vlak aangelegd net onder het afbraakniveau van de aangetroffen muurresten in het zuiden (op ca. 17,20 m TAW). Zoals bleek uit het geregistreerde profiel in het westen, is dit ca. 1,3 m onder het maaiveld, onder vier ophogings-/nivelleringslagen. Conform de vaststelling bij de opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat werd het terrein dus ook hier opgehoogd voor de aanvang van de recentere bebouwing¹⁰⁵. Op het eerste vlak in het westen van het terrein werden naast de bovenzijde van gefaseerd opgetrokken muren en bakstenen afwateringsgreppeltjes ook enkele puinkuilen aangetroffen met in de vulling 19de/(begin) 20ste-eeuws vondstmateriaal.

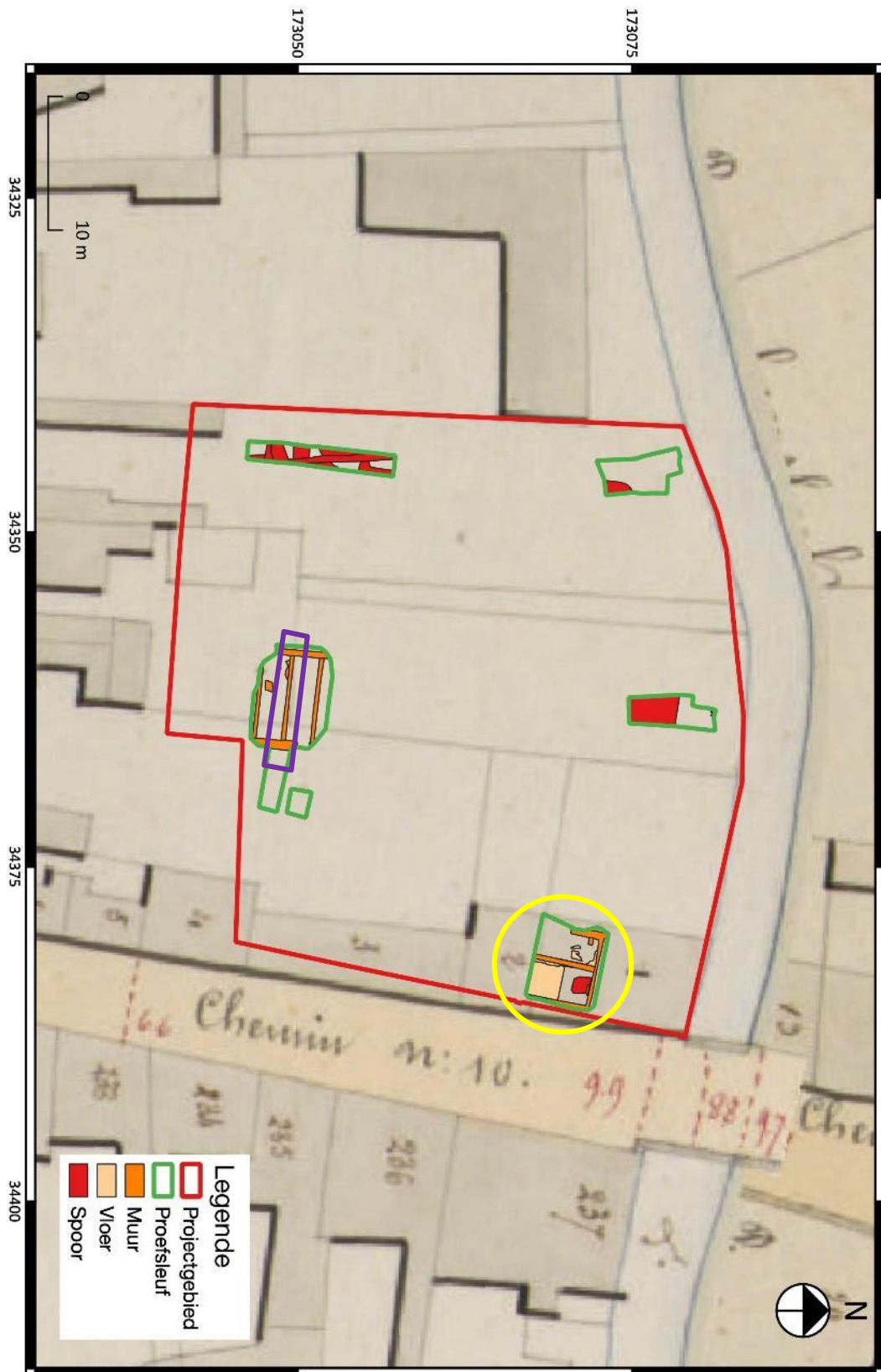
De recente sporen die in het oosten van het terrein aangetroffen werden bij het eerder uitgevoerde vooronderzoek in de vorm van gefaseerde bebouwing, waren bij aanvang van de opgraving weggegraven. Wellicht gebeurde dit door de aanleg van de palenwand en nivellering van het terrein. Hierdoor was er een licht niveauverschil tussen de eerste twee aangelegde vlakken in het westen en het eerste aangelegde vlak in het oosten van het terrein. Aangezien de aanlegdiepte tussen het tweede vlak in het westen en het eerste in het oosten het meest overeenkwam, alsook de aard van het vlak - op het afbraakniveau van muren en structuren, worden deze vlakken samen genomen als vlak 2.

Bij een projectie van alle aangetroffen muren en structuren op de Atlas der Buurtwegen (1841) valt op dat enkele muren samenvallen met perceelsgrenzen of aflijningen van bebouwing.

Het betreft de oost- en westmuur van de bebouwing die tijdens het vooronderzoek aangetroffen werd en bij de opgraving reeds weggegraven was (geel op fig. 4.1). Verder loopt ook een muur die tijdens de opgraving aangesneden werd op de as van weergegeven bebouwing en een perceelsgrens (geel op fig. 4.2). Verder loopt ook een muur die in het zuiden van het terrein aangesneden werd bij het vooronderzoek op een perceelsgrens (paars op fig. 4.1). Ook deze muur was weg bij aanvang van de opgraving. De gefaseerd opgetrokken bebouwing in het zuid(westen) bij de opgraving komt ook relatief goed overeen met de perceelsindeling (paars op fig. 4.2). Zoals vermeld stond een afgebroken achtermuur stratigrafisch op een muur van deze oudere muren gefundeerd.

Alle overige structuren kennen geen enkel aanknopingspunt met deze kaart en zijn ouder.

¹⁰⁵ Bot 2017: 126.

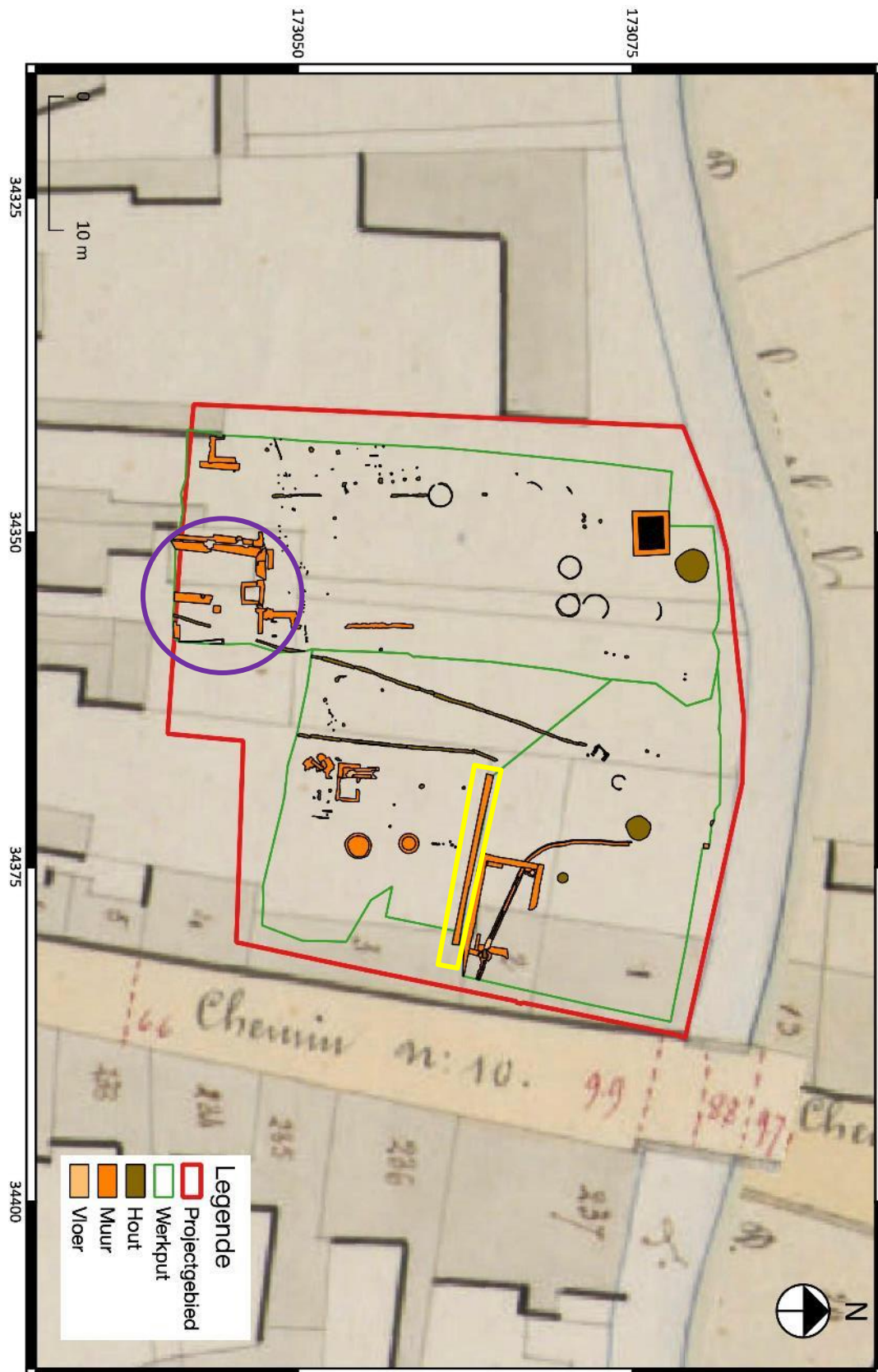

Fig. 4.2: Structuren op vlak 2 geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen (1841).

Nieuwe tijd

Op dit tweede vlak werden zowel muren/funderingen en structuren opgegraven alsook (onderste resten van) 11 ronde houten kuipen die als leerlooierskuipen geïnterpreteerd worden. Verder werden op dit vlak reeds enkele stratigrafisch oudere kuilen opgemerkt, maar deze werden duidelijker zichtbaar bij het verwijderen van de resten op vlak 2 en het verdiepen naar vlak 3 en 4.

De leerlooierskuipen situeerden zich gegroepeerd in het noorden van werkput 1. Ze liggen gealigneerd in een hoekig verloop, zonder onderlinge oversnijdingen.

Er komen evenmin oversnijdingen voor van de leerlooierskuipen en de aangetroffen muurresten en structuren op dit vlak, behalve de oversnijding van een houten afvoergreppeltje door de kuipen. Het afbraakniveau van deze sporen ligt eveneens dicht bij elkaar. De kuipen bleven op hun hoogst op 16,5 m TAW bewaard; het afbraakniveau van de overige structuren schommelt rond 16,60 m TAW.

Enkel het afbraakniveau van de structuren in het zuidoosten van werkput 1 (S97/S99) lag iets hoger, op 17,41 m TW.

De bewaarde hoogte van de kuipen komt tevens overeen met de hoogtes van de kuipen op de opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat (2013/142). Op deze opgraving ten noordoosten van de onderhavige site werden 8 gelijkaardige leerlooierkuipen opgegraven (fig. 4.3). Deze werden in de 17de-18de eeuw gedateerd¹⁰⁶. Op basis van de vondsten wordt geconcludeerd dat de kuipen in onbruik raakten in de tweede helft van de 18de eeuw¹⁰⁷. Tevens werden negatieven van vermoedelijk leerlooierskuipen gevonden die vermoedelijk rond de 15de eeuw te dateren zijn¹⁰⁸. De kuipen op de onderhavige opgraving lijken op basis van het aangetroffen vondstmateriaal een gelijkaardige datering in de 17de-18de eeuw te kunnen hebben.

De kuipen die op deze opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat (2013/142) aangetroffen werden, waren vermoedelijk gedeeltelijk ingegraven¹⁰⁹. De vulling van de kuipen bestond hoofdzakelijk uit gemalen eikenschors, met uitzondering van een ton die gevuld was met bouwpuin. De tonnen op de onderhavige opgraving hebben een gelijkaardige opvulling.

Daaruit wordt afgeleid dat de kuipen fungeerden in de fase van het eigenlijke looiproces waarbij de huiden worden ondergedompeld in kuipen gevuld met eikenschors of run¹¹⁰. Mogelijk werd de voorbereiding van de vellen, het wassen van de huiden en het onderdompelen in kalk elders uitgevoerd. Noch op de opgraving aan de oostzijde van de Veurnestraat, noch op de onderhavige opgraving werden namelijk resten van dit proces (in de vorm van brokken kalk) aangetroffen, dit in tegenstelling tot andere sites zoals Brugge -Garenmarkt, Mechelen -Bruul of Gent- Waalse Krook.

De huiden werden op bepaalde tijdstippen uit het bad met eikenschors en water gehaald, gereinigd en weer ondergedompeld. Het totale proces kon, afhankelijk van de geconsulteerde bron, 4 tot 6 maanden of zelfs meer dan een jaar duren¹¹¹. Finaal werden de huiden gedroogd en gevet. Vermoedelijk werden twee voorwerpen die in een tonvulling werden gevonden, een mes en een bewerkte natuursteen, benut bij de bewerking van de huiden.

Wellicht betreft het een concentratie van het leerlooiersambacht in deze zone. Het projectgebied ligt net ten zuiden van de Hipshoekbeek en ten zuidwesten van de samenvloeiing van de Hipshoekbeek¹¹² en de Poperingevaart (de gekanaliseerde Vleterbeek), waardoor de watertoevoer verzekerd was. Voor het looien van leer is het namelijk van belang te beschikken over (stromend) water.

¹⁰⁶ Bot 2017: 68.

¹⁰⁷ Bot 2017: 104.

¹⁰⁸ Bot 2017: 105.

¹⁰⁹ Bot 2017: 104.

¹¹⁰ Bot 2017: 119.

¹¹¹ Eryvynck e.a. 2003: 68 en Vermeiren e.a. 2018:73.

¹¹² Het verlengde van de Bommelaarsbeek

Het terrein ligt ook stroomafwaarts van het centrum van Poperinge. Doorgaans lagen leerlooierijen stroomafwaarts om geurhinder te beperken. Het terrein ligt niet echt centraal binnen Poperinge, maar eerder aan de rand, weliswaar langs een invalsweg die reeds op de kaart van Van Deventer afgebeeld staat. Algemeen zouden vindplaatsen van leerlooierijen in Nederland in de 13de en 14de eeuw nog in de kern van de steden gelegen zijn. Vindplaatsen met een latere datering zouden meer in de uitbreidingszones van de steden liggen¹¹³. Algemeen zou er een stijging geweest zijn in de hoeveelheid leerlooierijen vanaf het einde van de 16de eeuw tot in de 19de eeuw¹¹⁴. Dit is ook in Nederland het geval¹¹⁵.

De huiden die gelooid konden worden, arriveerden in de bewoningskern als bijproduct van de slacht¹¹⁶. Andere grondstoffen, zoals schors voor het looien van leer, werden aangevoerd via rurale bewoningskernen, waar hout werd verwerkt en schors werd gewonnen. Op de Ferrariskaart staat ten noordoosten van het projectgebied de *Schorsemolen* afgebeeld¹¹⁷. Een schorsmolen is een molen die werd gebruikt om eikenschors fijn te malen tussen de molenstenen¹¹⁸. Van deze gemalen schors werd run gemaakt, door er water aan toe te voegen. Dit bevatte looizuur. Het werd gebruikt voor het looien van leer.

Ook conform de resultaten van de opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat werden er slechts weinig hoornpitten aangetroffen. Bij de verwerking van huiden worden vooral de kop- en de voetelementen in het vondstmateriaal verwacht en van de kop meer specifiek (schedeldelen met) hoornpitten¹¹⁹. Binnen de aangetroffen resten van rund komen kopresten inderdaad relatief veel voor, maar het aantal hoornpitten is beperkt tot zeven stuks.

Een mogelijke verklaring is dat de hoornpitten werden bewerkt of verhandeld. Hoornpitten konden worden gebruikt als gereedschap om leer soepel te maken tijdens de afwerking¹²⁰. Ook kon het collageen worden gebruikt als grondstof voor lijm. Andere verklaringen kunnen zijn dat de meeste hoorns elders al verwijderd waren vooraleer de huiden toekwamen op de site of dat de kuilen of tonnen met veel hoornpitten zich buiten het opgravingsvlak bevonden¹²¹.

Het voorkomen van een hoornpit van een schaap op onderhavige opgraving kan erop wijzen dat van dit dier ook de huiden zijn verwerkt¹²².

In de kuipen kwam naast looiersafval overigens ook consumptieafval terecht, wat minder het geval was op de opgraving aan de overzijde (2013/142).

Een deel van de aangetroffen bebouwing en structuren op het tweede aangelegde vlak had waarschijnlijk een functie in de leerlooierij. Te midden van de leerlooierskuipen lag een rechthoekig bassin (S145). Mogelijk had deze structuur een functie gerelateerd aan het leerlooien. De binnenzijde was wel niet bezet of bepleisterd waardoor mogelijk water of vocht allicht wel langzaam wegsijpelde. Ook de opvulling gaf geen aanwijzing ivm de functie van de structuur. Op de opgraving aan de Gentse

¹¹³ Blonk 2016:101

¹¹⁴ Demiddele 2014: 14.

¹¹⁵ Blonk 2016:101

¹¹⁶ Ervynck 1991, 122.

¹¹⁷ Bot 2017: 16.

¹¹⁸ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Schorsmolen>

¹¹⁹ Esser 2020: 14.

¹²⁰ Blonk 2016: 51

¹²¹ Bot 2017: 120

¹²² Esser 2020: 15.

Krook werden eveneens rechthoekige waterbassins geassocieerd met de aangetroffen leerlooiersactiviteiten¹²³.

Ten oosten van het rechthoekige bassin werden twee bewaarde vloertjes aangetroffen (S275 en S289). Mogelijk betreft het werkvloertjes. Rond het vloerniveau S289 bevonden zich 3 palen die verticaal in de grond staken.

Ook de structuren in het (noord)oosten van het terrein, namelijk de rechthoekige ruimte (S236/S235/S231) met het bakstenen kanaaltje (S228) en twee bezinkputjes er door lijken een artisanale functie te hebben. Deze structuren situeren zich tussen de kuipen op onderhavige opgraving en de opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat in.

De zeer fragmentair aangetroffen resten van een bakstenen kanaaltje (S353) met een aanpalende kleine rechthoekige bakstenen structuur (S355) ten zuidwesten hiervan hebben mogelijk ook betrekking op artisanale activiteiten. Net zoals in de nabijheid van vloertje S289 werden nabij structuur S355 en ook ten noordoosten van leerlooierskuip S137 resten van verticale houten palen gevonden. Mogelijk fungeerden deze als een overkapping. Een andere mogelijkheid was dat het een houten raam betrof waarop de huiden werden gespannen bij de bewerking (fig. 4.4).

Doorgaans zou de infrastructuur van leerlooiers ateliers blijkbaar bestaan hebben uit vluchtig opgetrokken structuren en niet uit permanente gebouwen. Een iconografische bron illustreert een degelijke opstelling (fig. 4.5)¹²⁴.

Ook de cluster tonnen en de kuil die ten noordwesten van de rechthoekige ruimte (S236/S235/S231) opgegraven werden, zijn mogelijk aan leerbewerking gerelateerd.

In de vulling van kuil S322 zit leerbewerkersafval, met name secundair en tertiair afval en een categorie onbekend omdat die snippers te fragmentarisch waren om te categoriseren. Dit is volgens Verspay afval van een schoenmaker¹²⁵.

Mogelijk zijn deze activiteiten (leerlooi en schoenmaken) simultaan te situeren, hoewel op basis van het vondsmateriaal uit een nabijgelegen ton eerder een datering in de 19de eeuw naar voren kan geschoven worden. Alleszins is uit historische bronnen gekend dat het ambacht van leerlooier en schoenmaker (in de middeleeuwen) door een en dezelfde persoon mocht uitgevoerd worden¹²⁶.

Uit de informatie van een masterscriptie met onderzoek van leerlooers en leerbewerkers in Nederland komt naar voren dat gemiddeld genomen de vindplaats van een looierij uit 2 tot 4 kuipen bestaat. Plaatsen met grootschalige productie zijn bijvoorbeeld Arnhem-Musiskwartier (15^e tot en met 18^e eeuw) en Middelburg -Looierssingel (17^e tot en met 19^e eeuw) met respectievelijk 14 en 22 kuipen en putten. Er zou geen verband zijn tussen datering en aantal kuipen¹²⁷.

Nog in Nederland zou voornamelijk in de Nieuwe Tijd binnen enkel steden langdurig op dezelfde plek gelooid zijn. Ook in Poperinge werden op een kleine afstand van elkaar kuipen aangetroffen met een datering in de 17de-18de eeuw en negatieven van leerlooierskuipen gevonden die vermoedelijk rond de 15de eeuw te dateren zijn:

¹²³ Vermeiren e.a. 2018: 50.

¹²⁴

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:A_leather_tannery_surrounded_by_vignettes_showing_the_use_of_Wellcome_V0025315.jpg

¹²⁵ Verspay-Frank 2020: 6.

¹²⁶ Moens 2015: 152.

¹²⁷ Blonk 2016: 101.

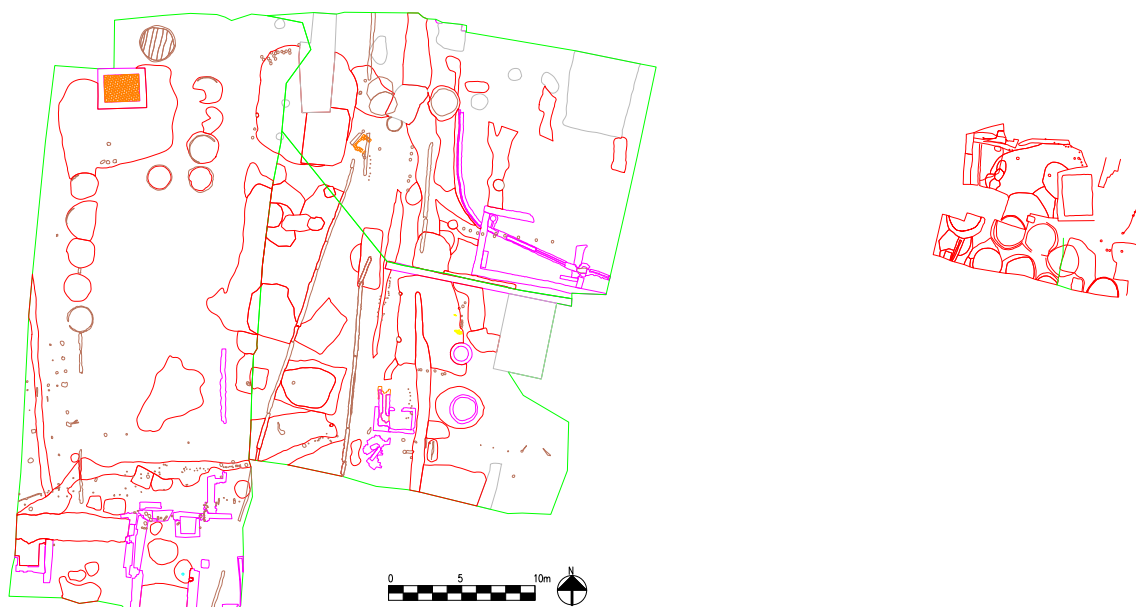

Fig. 4.3: Leerlooierskuipen op onderhavige opgraving en op de opgraving aan de overzijde (rechts).

Fig. 4.4: Bewerking van huiden die vastgezet zijn op een houten raam (Karl Freiherr von Meidinger, *Abhandlung über die Lohgerberei*, Leipzig 1802)¹²⁸.

¹²⁸ Moens 2011: 122.

Fig. 4.5: uit: *Les peaux d'animaux*, ongedateerde afbeelding.

De gefaseerd opgetrokken en iets hoger bewaarde muren en structuren in het zuiden van werkput 1 (met de rechthoekige ruimte S97/98 -S99/S101 en S96) zijn mogelijk eerder resten van bewoning dan wel van artisanale inrichtingen.

De muren lijken zoals reeds vermeld alleszins vrij goed de perceelsgrenzen te volgen zoals die zijn weergegeven op de Atlas der Buurtwegen (paars op fig. 4.2). Mogelijk betreft het een achterbouw bij de geschetste bewoning. Het is moeilijk om de ouderdom van deze muren in te schatten. Ze zijn gefaseerd opgebouwd en situeren zich stratigrafisch onder de afgebroken achterbouw van de nog rechtstaande bebouwing en de onderliggende laatmiddeleeuwse gracht en kuilen in.

Ook de zeer fragmentair aangetroffen hoek S47 die lijkt verder te lopen in een uitbraakspoor naar het noordwesten toe, lijkt eerder afkomstig te zijn van bewoning. Dit wordt vermoed door de aanwezigheid van enkele ophogingslaagjes en twee mogelijke lemen looplaagjes in het profiel ten westen ervan.

Deze hoek werd op een wat lager niveau aangesneden. Mogelijk echter zijn de wel gelijkaardig uitzijende en opgebouwde keldertjes S101 en S47 gelijktijdig.

Late middeleeuwen

Stratigrafisch onder de bakstenen structuren en onder de leerlooierskuipen werden een heel aantal kuilen aangesneden en opgegraven. Er is een verschil in opvulling tussen de kuilen: sommigen hebben een redelijk eenvoudige vulling met een drietal dikke lagen, andere kuilen zijn met verschillende dunnere laagjes opgevuld, nog andere lijken opnieuw te zijn uitgegraven. Gelet op de aard van de opvulling kunnen deze kuilen als afvalkuil beschouwd worden. Dit hoeft een mogelijk andere primaire functie (bijvoorbeeld als ontginningskuilen) echter niet uit te sluiten.

Het schervenmateriaal dat geassocieerd met de sporen werd aangetroffen, heeft een duidelijk overwicht van scherven in grijs aardewerk ten opzichte van scherven in rood aardewerk. Ook op basis van enkele meer dateerbare vormen die in de kuilen aangetroffen werden, kan de opvulling in de 14de tot mogelijk begin 15de eeuw gesitueerd worden. Zo zijn er opvallend veel kannen en kruiken in grijs aardewerk met een vlakke gedraaide bodem. In de regio Oudenaarde komt deze bodemvorm voor vanaf de late 12de -vroeg 13de eeuw, maar is deze vooral in de 14de eeuw zeer gebruikelijk, in aantallen die de bodem op standvinnen evenaren¹²⁹. De bodem op standvinnen is in de regio Oudenaarde, in tegenstelling tot de vondsten uit Poperinge, het vaakst aangetroffen en is in alle periodes aanwezig. In de regio Oudenaarde begint het aandeel van het grijze aardewerk in de 15de eeuw sterk te dalen¹³⁰. Meer specifiek de grijze kan komt in regio Oudenaarde vanaf de 15de eeuw nog nauwelijks voor¹³¹.

Qua vormen werden er voorwerpen aangetroffen die in de categorie koken/voedselbereiding en eten vallen, alsook drinkgerei en opslag.

Nog in de kuilvullen werden leren schoenen en andere resten in leer gevonden. In totaal zijn 998 stuk leer verzameld, waaronder 804 stuks leerbewerksafval¹³². Dit komt enerzijds uit een spoor dat in de nieuwe tijd gedateerd werd (S322), maar ook uit verschillende laatmiddeleeuwse kuilen. Ruim de helft van het materiaal bestaat uit secundair en tertiair afval. Daarnaast zijn er 48 stuks leer aangetroffen die het resultaat zijn van het oplappen van schoenen. Dit is ook te zien in het schoenmateriaal zelf. In dertien gevallen waren er op de zolen sporen van reparaties aanwezig. Aangezien het grootste deel van het leerbewerksafval bestaat uit secundair en tertiair afval met daarnaast een klein deel lappersafval, hebben we hier zeer waarschijnlijk te maken met afval van een schoenmaker die ook schoenen oplapte.

Verder werden in de laatmiddeleeuwse kuilen hoofdzakelijk schoenen ingezameld, naast een klein aantal andere leren voorwerpen. In totaal konden acht schoenen op type gedetermineerd worden. Daarbij konden vier verschillende schoentypen onderscheiden worden, waarvan twee variaties zijn op hetzelfde model. De San Marco, een schoentype dat nog voortkomt uit laat Karolingische schoenmode, vormt een opvallende verschijning in het materiaal dat verder allemaal uit de late middeleeuwen komt. Uit nadere informatie blijkt dat Spoor 382 veel opspit bevat uit een ouder spoor, wat de aanwezigheid van deze schoenen in een jonger spoor verklaart. De details op de Leiden en Payerne schoenen, zoals de afwerkranden en ook verstevigingsdraad die ze allemaal hebben gehad, komen vooral bij de vroegere exemplaren van deze typen voor. De schoenen zullen daarom vóór 1300, uiterlijk 1325, in de grond terecht gekomen zijn¹³³.

Er werd tevens een beperkt aantal ijzerslakken aangetroffen in de kuilvullingen. De eerder heterogene en poreuze compositie van de materie, met steenkoolinclusies, getuigt dat deze mogelijk resulteren van het raffinageproces¹³⁴. Na het reducerende smeltproces, waarbij de ongewenste mineralen in het ijzererts als slakken worden gescheiden van het ijzer metaal, wordt de ijzerspons of-wolf opnieuw verhit zodat de slak in vloeibare vorm uit het ijzer kan worden gehamerd. Deze fragmenten zijn bijgevolg mogelijk een conglomeraat van deze uitgehamerde slakkenmaterie en andere materialen uit de smeedhaard. Het kleine aantal fragmenten en het ontbreken van andere vondsten die getuigen van ijzerproductie kunnen niet aantonen dat metallurgische activiteiten binnen het opgravingsgebied hebben plaatsgevonden.

¹²⁹ De Groote 2008: 176.

¹³⁰ De Groote 2008: 295.

¹³¹ De Groote 2008: 180.

¹³² Verspay-Frank 2020: 6.

¹³³ Verspay-Frank 2020: 6.

¹³⁴ Van Brempt, interne communicatie.

De laatmiddeleeuwse dierlijke resten vertegenwoordigen twee afvaltypen¹³⁵. Er zijn resten van een rundkadaver aanwezig, mogelijk tezamen met de resten van een prematuur overleden kalf (S412). Zij verwijzen naar veeteeltpraktijken nabij of in de stad. De overige resten zijn te betitelen als consumptieafval. Grotendeels betreft dit slachtafval, maar uit de manier waarop dit is verwerkt, blijkt dat de eetbare delen daarvan zijn benut. Dit duidt op een niet al te luxe keuken, dus geen hoge sociaaleconomische status. Een uitzondering daarop betreft het afval in de kuilen S401 en S404. Hierin zijn ook de beter bevestigde delen van de consumptiedieren gevonden, evenals enkele minder alledaagse voedingsmiddelen, zoals konijn, houtsnip en oester. Het kan echter zijn dat deze kuilen, naast keukenafval, meer maaltijdresten bevatten dan de andere kuilen waardoor een vertekend beeld wordt verkregen.

De interpretatie van de kuilen als afvalkuilen wordt tevens bevestigd door het palynologisch onderzoek. In de meeste sporen wordt het pollenbeeld namelijk gedomineerd door pollen dat is gedeponeerd met plantaardige resten in de vorm van uitwerpselen en mest en/of afval van huishoudelijke dan wel afval van agrarische aard¹³⁶.

Ook op de opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat werden (kleinere) afvalkuilen aangetroffen. Deze worden in de 13de-14de eeuw gedateerd.

Geconcentreerd in het zuiden en oosten van het terrein werden ook een aantal grachten en greppels opgegraven. Het betreft een licht NO-ZW-georiënteerde gracht (S181/S430) met wellicht twee vertakkingen naar het noorden toe (S446 en S426). De zuidzijde van deze gracht valt gedeeltelijk buiten de opgegraven werkput. Aan de noordzijde van gracht S181 ligt een lichtblauwe stook klei (S185) die op vrij regelmatige basis afgebakend is met dunne paaltjes. Het lijkt te gaan om een stratigrafisch recentere greppel. Deze greppel buigt ter hoogte van WP2 af naar het noorden toe (S394 = S422). Ook hier werden paaltjes waargenomen. Hoewel het in het aangelegde vlak niet duidelijk zichtbaar was, loopt deze greppel mogelijk door in greppel S397 ten noorden ervan. Ten oosten van S397 werden eveneens paaltjes geregistreerd. Deze buigt nog af naar het oosten toe en loopt hier stratigrafisch over gracht 426.

Bij de opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat werden gelijkaardige paaltjes aangetroffen aan de rand van wat als de oude loop van de Vleterbeek en Bommelaarsbeek geïnterpreteerd wordt¹³⁷. De paaltjes worden geïnterpreteerd als restanten van beschoeiing.

Op de onderhavige opgraving werden ook ingeheide paaltjes opgemerkt naast/evenwijdig aan structuur S101 en in kuil S412. Mogelijk betreft het hier ook een soort van beschoeiing/waterkering.

Voor de westzijde van de gracht (S181) bevatte vrij veel vondsten, de overige grachten en greppels in het oosten bleken veel steriel te zijn. De vondsten uit de vullingen van S181 lijken een datering in de 13de/14de eeuw te hebben. Ook hier lijken de grachten met beer en afval gevuld te zijn. In de onderste vullingslagen van gracht S181 gracht werden darmparasieten aangetroffen bij het pollenonderzoek.

Mogelijk betreft de gracht een oudere bedding van de inmiddels ingekokerde Hipoeksbeek.

De grachten en greppels zijn stratigrafisch ouder dan de aangetroffen bakstenen structuren en muren. Er lijken echter nergens oversnijdingen met de aangetroffen (grote) kuilen voor te komen waaruit wordt afgeleid dat ze vrij gelijktijdig zijn (of mogelijk iets ouder).

¹³⁵ Esser 2020:

¹³⁶ Van Waijjen M. & Van der Meer W. 2019: 5.

¹³⁷ Bot 2017: 39.

4.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Gelet op de aard van de site met mogelijke oudere beekbeddingen, middeleeuwse bewoningssporen en allicht recentere leerlooiersactiviteiten zal vooral worden ingezet op het begrijpen van de aard en datering van deze aspecten (en de onderlinge relatie van de sporen).

Deze vraagstelling komt ook aan bod in de onderzoeksvragen van de bijzondere voorwaarden (BVW p.8).

-Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?

-Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?

-wat is de onderlinge samenhang tussen de sporen en de structuren?

Op het terrein werden onder 19de/20ste-eeuwse resten van bebouwing, afwateringsgreppels en kuilen ook leerlooierskuipen en mogelijk eraan gerelateerde structuren uit de nieuwe tijd gevonden. De overige aangetroffen grondsporen (kuilen, grachten en greppels) zijn stratigrafisch nog ouder dan de aangetroffen structuren en zijn in de late middeleeuwen (14de tot mogelijk begin 15de eeuw te dateren).

-Wat is de relatie tussen de aangetroffen resten en de historische/iconografische bronnen?

De aangetroffen resten werden op de meest gedetailleerde 19de-eeuwse kaarten geprojecteerd. Enkele structuren lijken overeen te stemmen met gebouwen en volgen de perceelsgrenzen zoals weergegeven op de Atlas der Buurtwegen; andere structuren zijn stratigrafisch ouder.

-Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?

Naast resten van laatmiddeleeuwse (afval)kuilen werden leerlooierskuipen en mogelijk hieraan gerelateerde structuren opgegraven. Allicht zijn deze net als de kuipen op een opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat in de 17de-18de eeuw te situeren. Uit geschiedkundige bronnen was inderdaad gekend dat er in deze zone langs de bevaarbare Poperingevaart artisanale activiteiten zoals leerlooien plaats grepen.

-Levert het organische en anorganische vonstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans-en bewoningssgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?

De resultaten van de opgraving aan de overzijde van de Veurnesestraat konden worden bevestigd.

-Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegevens worden?

Naast recentere vondsten komen overwegend laatmiddeleeuwse (14de-eeuwse tot mogelijk begin 15de eeuwse) scherven voor van voorwerpen uit de categorie koken/voedselbereiding en eten, alsook drinkgerei en opslag.

Waarschijnlijk werden twee voorwerpen gevonden die in verband te brengen zijn met de aangetroffen leerlooierspraktijken. Het betreft een zogenaamde *stecknagel*; een rond, stomp mes om de huiden te schrapen¹³⁸ enerzijds en een bewerkte natuursteen die mogelijk diende om het leer glad te maken anderzijds.

-Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen?

De drie aangetroffen ophogingslagen in het aangelegde profiel aan de westzijde van de site situeren zich stratigrafisch boven de kuilen met 19de-/begin 20ste-eeuws materiaal. De onderste twee lagen lijken eerder tuinaarde te zijn, de bovenste laag een lichtbruine laag zandleem.

¹³⁸ Demiddele 2014: 19.

-Zijn waardevolle archeologische resten aanwezig in de bedding van de Bommelaarsbeek?

-Is een vroegere bedding van de Bommelaarsbeek in het plangebied aanwezig en wanneer werd deze opgevuld en gekanaliseerd?

-Zijn er resten van kaaimuren of aanlegplaatsen aanwezig?

Er werden weliswaar grachten en greppels aangetroffen, maar er zijn geen resten van kaaimuren, aanlegplaatsen of echt duidelijke beschoeiing aangetroffen. Mogelijk betreft het een oude loop van de inmiddels ingekokerde Hiphoeksbeek. Op basis van de vondsten en het gebrek aan oversnijdingen tussen grachten, greppels en kuilen lijken deze gelijktijdig/mogelijk iets ouder te zijn. Vooral in de opvulling van de westzijde van gracht S181 werden vondsten gevonden. Het betreft voornamelijk afval zoals scherven en dierlijk botmateriaal. Op basis van het palynologisch onderzoek kan vermoed worden dat de gracht als riool werd gebruikt, aangezien er overeenkomsten zijn met het pollenspectrum zoals dat wordt aangetroffen in beerputten en er ook darmparasieten aanwezig zijn.

-Zijn er bewijzen voor planmatige ophoging in de late middeleeuwen?

Neen

-Zijn er aanwijzingen voor de inhoudelijke invulling van de bewoning in de late middeleeuwen? Ambachtelijk?

Er werden afvalkuilen gevonden met wat algemeen bewoningsafval lijkt te zijn. Toch zouden de in sommige kuilen aangetroffen leerresten aanwijzingen zijn voor afval van een schoenmaker die ook schoenen oplapte.

-Is er een houtbouwphase voorafgaand aan de steenbouwphase aan de straatzijde?

Neen, er werden geen resten van houtbouwfasen teruggevonden.

-Zeggen de vondsten en monsters doorheen de verschillende fases iets over de sociaal-economische status van dit deel van Poperinge?

De vondsten lijken eerder niet op een grote luxe te wijzen. Het gros van het dierlijk botmateriaal is te betitelen als consumptieafval. Grotendeels betreft dit slachtafval, maar uit de manier waarop dit is verwerkt, blijkt dat de eetbare delen daarvan zijn benut. Dit duidt op een niet al te luxe keuken, dus geen hoge sociaaleconomische status. Een uitzondering daarop betreft het afval in de kuilen S401 en S404. Hierin zijn ook de beter bevelesde delen van de consumptiedieren gevonden, evenals enkele minder alledaagse voedingsmiddelen, zoals konijn, houtsnip en oester. Het kan echter zijn dat deze kuilen, naast keukenafval, meer maaltijdresten bevatten dan de andere kuilen waardoor een vertekend beeld wordt verkregen.

-Kunnen sporen of vondsten aantonen dat het plangebied een grote herschikking kende op het einde van de 16de eeuw, na de ontvolking van de stad Poperinge na de godsdienstoorlogen?

Neen

-Kunnen resultaten van de monsters iets vertellen over het oorspronkelijke landschap en de trage /snelle transformatie naar een cultuurlandschap?

Twee alluviale lagen die stratigrafisch ouder zijn dan kuil S395 werden bemonsterd met een pollenbak. Het pollenonderzoek wijst uit dat staal BX8620 een matig rijk, maar goed geconserveerd staal is waarin de antropogene indicatoren slechts sporadisch aanwezig en is veruit het meeste pollen afkomstig van elen en van grassen (mogelijk riet)¹³⁹.

¹³⁹ Van Waijjen M. & Van der Meer W. 2019: 4 en 6.

Het archeologisch onderzoek aan de Grote Markt te Poperinge

Het pollenbeeld in deze stalen lijkt volgens de specialist een meer natuurlijke situatie weer te geven dan de andere (de kuilen nvdr). Het lijkt evenwel niet een beeld te zijn dat past bij de vegetatie in en rond een stedelijke nederzetting. De vraag is of het pollenbeeld past bij de vegetatie van vóór de verstedelijking van Poperinge.

Een door BIAX geselecteerd organisch staal (BX8620) van de bovenste alluviale laag werd daarom met de 14C-methode gedateerd¹⁴⁰. De datering valt waarschijnlijk tussen 760 en 400 BC. Dit is de periode vroege /midden ijzertijd.

Dit is een datering die veel ouder is dan het in gebruik nemen van de site door de mans. De oudste sporen zijn in de 14de te situeren. Tevens zijn er enkele vondsten aangetroffen die eerder wat ouder zijn (O.a. lederen schoenen uit 13de/begin 14de eeuw). De sporen van de opgraving aan de overzijde van de Veurnestraat gingen wel terug tot de 13de eeuw.

-Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/stadsontwikkeling van Poperinge?

De resultaten van dit onderzoek lijken de resultaten van het onderzoek aan de overzijde van de Veurnestraat (2013/142) te bevestigen.

¹⁴⁰ Datering uitgevoerd aan het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium.

Bibliografie

Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Poperinge, Grote Markt 29, Site 'Belfort'.

Blonk A. 2016: Leerlooiers en leerbewerkers in de middeleeuwse stad. De archeologie van ambachten in relatie tot de ontwikkeling van steden, Masterscriptie Universiteit van Amsterdam.

Bot B. 2017: Archeologische opgraving. Poperinge-Veurnestraat (prov. West-Vlaanderen). Basisrapport, Monument Vandekerckhove Afdeling Archeologie Rapport 2017/06, Ingelmunster.

De Groote K. 2008: Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw), *Relicta Monografieën 1*, Brussel.

Demiddele H. 2014: Het leerlooien in de Middeleeuwen, in: *West-Vlaamse archeokrant*, jaargang 22, nr. 81, p. 14-28.

Ervynck A., Hillewaert B., Maes A & Van Strydonck M. 2003: Tanning and horn-working at late- and post-medieval Bruges: the organic evidence, *The Environmental Archaeology of Industry*, 60-70.

Esser E. 2020: Poperinge Grote Markt-Veurnestraat. Dierlijke bot. Ossicle 384, Delft.

Hubert P. 1961: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Poperinge 81W*, Gent.

Janssens N., Demoen D., Krekelbergh N. & Vanden Borre J. 2017: Archeologische Prospectie met ingreep in de bodem in Poperinge, Gasthuisstraat 40-42, Gent.

Moens j. Et.al. 2011: Afval van schoenlappers/oud-schoenmakers en versleten schoeisel uit Ninove (prov. Oost-Vlaanderen), in *Relicta 7*, 101-120.

Moens J. 2015: Leerresten uit het archeologisch onderzoek op het Sint-Martensplein, de Oude Vismarkt en de Stoofstraat te Aalst, in: *Relicta 13*, 125-156.

Van Waijjen M. & Van der Meer W. 2019: Voorstel voor selectieadvies Poperinge-Grote Markt: waardering palynologische resten, Biax-consult.

Vermeiren G., Bru Marie-Anne & Ervynck A. (red.) 2016: , *De Krook*. Een leerrijk boek, Gent.

Yperman W., Vander Ginst V. & Smeets M. 2016: Archeo-rapport 363: Het archeologisch vooronderzoek aan de Grote Markt te Poperinge, Kessel-Lo.

www.co7.be

www.dov.vlaanderen.be

Het archeologisch onderzoek aan de Grote Markt te Poperinge

www.geopunt.be

www.onroenderfgoed.be

www.westhoekverbeeldt.be

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:A_leather_tannery_surrounded_by_vignettes_showing_the_use_of_Wellcome_V0025315.jpg

